

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
TIP FAKÜLTESİ
ÇOCUK VE ERGEN
RUH SAĞLIĞI VE HASTALIKLARI
ANABİLİM DALI

**KLİNİK VE TOPLUM ÖRNEKLEMLERİNDE
ANNE BABALIK VE AİLE UYUM ÖLÇEĞİ
(PARENTING AND FAMILY ADJUSTMENT
SCALE -PAFAS)’NİN, 2-12 YAŞ ARALIĞINDAKİ
ÇOCUKLARIN ANNE BABALARI İÇİN TÜRKÇE
GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK
ÖZELLİKLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Dr. Barış GÜLLER

UZMANLIK TEZİ

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. Taner GÜVENİR

İZMİR-2015

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
TIP FAKÜLTESİ
ÇOCUK VE ERGEN
RUH SAĞLIĞI VE HASTALIKLARI
ANABİLİM DALI

**KLİNİK VE TOPLUM ÖRNEKLEMLERİNDE
ANNE BABALIK VE AİLE UYUM ÖLÇEĞİ
(PARENTING AND FAMILY ADJUSTMENT
SCALE -PAFAS)’NİN, 2-12 YAŞ ARALIĞINDAKİ
ÇOCUKLARIN ANNE BABALARI İÇİN TÜRKÇE
GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK
ÖZELLİKLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Dr. Barış GÜLLER

UZMANLIK TEZİ

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. Taner GÜVENİR

İZMİR–2015

İÇİNDİKELER

TABLO LİSTESİ.....	VII
GRAFİK LİSTESİ.....	IX
EKLER LİSTESİ.....	X
KISALTMALAR	XI
TEŞEKKÜR.....	XII
ÖZET.....	1
ABSTRACT	3
1. GİRİŞ ve AMAÇ	5
1.1. Giriş	5
1.2. Amaç.....	7
2. GENEL BİLGİLER.....	9
2.1. Anne Babalık Tutumları	9
2.1.1. Anne babalık Tutumlarına İlişkin Öne Sürülen Modeller	10
2.1.1.1. Psikodinamik Model.....	10
2.1.1.2. Davranışçı Model	10
2.1.1.3. Baumrind'in Sınıflaması.....	10
2.1.1.4. Maccoby ve Martin'in iki boyutlu bakış açısı modeli	11
2.1.2. Anne Babalık Tutumlarını Etkileyen Faktörler	12
2.1.2.1. Sosyodemografik Özellikler.....	12
2.1.2.2. Anne ve Baba ile İlgili Özellikler.....	12
2.1.2.3. Diğer Faktörler	12
2.1.3. Farklı Annebabalık Tutumlarının Çocukların Duygusal ve Davranışsal Gelişimleri Üzerindeki Etkileri	13
2.1.4. Aile Bireyleri Arasındaki Uyum ve Algılanan Sosyal Desteğin, Anne babalık Tutumları ve Çocukların Gelişimi Üzerine Olan Etkileri	16
2.1.5. Evlilik Uyumunun Anne babalık Tutumları İle Olan İlişkisi	17

2.1.6. Anne babalığa Duygusal Uyum Yapabilme ve Anne babalık Sırasında Yaşanan Stres ile Bunun Anne babalık Tutumlarına Olan Etkileri	19
2.2. Annebabalık Tutum ve Davranışlarını Değerlendirmek Amacıyla Geliştirilmiş Olan Ölçekler	22
2.2.1. Yurtdışında Geliştirilmiş Ölçekler	22
2.2.1.1. Türkçe'ye Uyarlanan Ölçekler.....	22
2.2.1.1.1. Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği	22
2.2.1.1.2. Çocuk Yetiştirme Şekilleri Raporu.....	23
2.2.1.1.3. Anne Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ)	23
2.2.1.1.4. Aile-Çocuk İlişkileri Ölçeği (Anne Formu).....	23
2.2.1.1.5. Aile Kabul ve Reddetme Ölçeği (Çocuk Formu).....	23
2.2.1.1.6. Ebeveynlik Stilleri ve Boyutları Ölçeği (ASBÖ)	24
2.2.1.2. Orijinal Ölçekler	24
2.2.1.2.1. Mother-Father-Peer Scale (MFP).....	24
2.2.1.2.2. Parent Behavior Inventory (PBI).....	24
2.2.1.2.3. Child Puppet Interview-Parent Scales (CPI-P)	24
2.2.1.2.4. Preschool Parenting Measure (PPM).....	25
2.2.2. Ülkemizde Geliştirilmiş Ölçekler	25
2.2.2.1. Aile Tutum Ölçeği	25
2.2.2.2. Algılanan Çocuk Yetiştirme Tutumları Ölçeği	25
2.2.2.3. Ana-Baba Davranış Ölçekleri	25
2.2.2.4. Ana-Baba Tutum Envanteri	26
2.2.2.5. Anne Baba Tutumları.....	26
2.2.2.6. Ana-Baba Tutum Ölçeği (Gençler için).....	26
2.2.2.7. Ana-Baba Tutum Ölçeği (Çocuklar için).....	26
2.2.2.8. Çocuk Yetiştirme Stilleri Ölçeği	26
2.2.2.9. Ebeveyn Kendi Davranışını Değerlendirme Ölçeği (EKDDÖ)	27
2.2.2.10. Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ)	27
2.3. Psikiyatrik Değerlendirme Ölçeklerinin Özellikleri.....	27
2.3.1. Testin Güvenirliği (Reliability).....	27
2.3.1.1. İç Tutarlılık (Internal Consistency)	27
2.3.1.2. Test-tekrar Test Güvenirliği (Test-Retest Reliability).....	28

2.3.1.3. Derecelendiriciler Arası Güvenirlik (Inter-Rater Reliability)	28
2.3.2. Testin Geçerliği (Validity).....	28
2.3.2.1. Görünüş Geçerliği (Face Validity)	28
2.3.2.2. İçerik Geçerliği (Content Validity).....	28
2.3.2.3. Yapı Geçerliği (Construct Validity)	29
2.3.2.4. Ölçüt Geçerliği (Criterion Validity)	29
3. GEREÇ VE YÖNTEM	30
3.1. Araştırmanın Tipi	30
3.2. Araştırmanın Etik Kurul Onayı	30
3.3. Araştırmanın Yeri Ve Zamanı.....	30
3.4. Araştırmanın Çalışma Grubu	30
3.4.1. Çalışmaya Alınma Ölçütleri.....	31
3.4.2. Çalışmadan Dışlanma Ölçütleri.....	31
3.5. Veri Toplama Araçları	31
3.5.1. Sosyodemografik Veri Toplama Formu.....	31
3.5.2. Anne babalık ve Aile Uyum Ölçeği (PAFAS Türkçe Formu)	32
3.5.3. Çeviri Çalışması	34
3.5.4. Anne babalık Stilleri ve Boyutları Ölçeği–Kısa Form (ASBÖ) (Parenting Styles and Dimension Questionnaire- Short Version)	34
3.5.5. Genel Sağlık Anketi-12 (GSA-12).....	35
3.5.6. Evlilik Yaşamı Ölçeği (EYÖ).....	36
3.6. Araştırma Planı ve Takvimi	36
3.7. Verilerin Değerlendirilmesi	36
4. BULGULAR.....	38
4.1. Sosyodemografik Özellikler.....	38
4.1.1. Ölçekleri Dolduran Anne babaların Yaşları.....	38
4.1.2. Ölçekleri Dolduran Anne babaların Cinsiyeti ve Çocuğa Olan Yakınlığı.....	39
4.1.3. Ölçekleri Dolduran Anne babaların Eğitim Durumu.....	39
4.1.4. Ölçekleri Dolduran Anne babaların Mesleği.....	40
4.1.5 Anne babaların Medeni Durumu	40

4.1.6. Anne ve Babaların Eğitim Durumu	41
4.1.7. Anne ve Babaların Mesleği	42
4.1.8. Aile Yapısı.....	42
4.1.9. Ailelerin Aylık Gelir Durumu	43
4.1.10. Ailelerin Aylık Gelir Durumunun İhtiyaçları Karşılamaya Etkisi	43
4.1.11. Çocuk Cinsiyet.....	44
4.1.12. Çocuk Yaş	44
4.1.13. Çocukta Tıbbi ve Ruhsal Hastalık Öyküsü	45
4.1.14. Anne babalık Eğitim Programına Katılma Durumu	46
4.2. PAFAS Türkçe Formunun Geçerlik Ve Güvenirlik Bulguları	46
4.2.1. PAFAS Türkçe Formunun Güvenirlik Bulguları	48
4.2.1.1 İç Tutarlılık	48
4.2.1.2. Test-Tekrar Test Değerlendirmesi.....	51
4.2.2. PAFAS Türkçe Formunun Geçerlik Bulguları.....	54
4.2.2.1. Ayırt Edici Geçerlik.....	54
4.2.2.2. Yapı Geçerliği	55
4.2.2.2.1. Açımlayıcı Faktör Analizi.....	55
4.2.2.2.2. Doğrulayıcı faktör analizi (DFA) sonuçları	57
4.2.2.2.3. PAFAS Türkçe Formu Alt Ölçeklerinin ve Faktör Yapılarının Birbirleriyle Korelasyonları.....	58
4.2.2.3. Ölçüt Geçerliği	61
5. TARTIŞMA.....	65
5.1. Çalışma Grubunun Özellikleri	66
5.2. PAFAS Türkçe Formunun Güvenirlik Değerlendirmesi	68
5.2.1. İç Tutarlılık Değerlendirmesi	68
5.2.1.1. Cronbach α Değerleri.....	69
5.2.1.2. Yarıya Bölme Güvenirliği.....	71
5.2.1.3. İç Tutarlılık Değerleri Açısından PAFAS Türkçe Formunun Alt Ölçek Maddelerinin İncelenmesi	72
5.2.2. Test-Tekrar Test Güvenirliği.....	73
5.3. PAFAS Türkçe Formu Geçerlik Değerlendirmesi	75

5.3.1. PAFAS Türkçe Formu Ayırt Edici Geçerliği.....	75
5.3.2. Yapı Geçerliği Değerlendirmesi.....	76
5.3.2.1. Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA).....	76
5.3.2.2. Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA)	83
5.3.2.3. PAFAS Türkçe Formu Alt Ölçeklerinin ve Faktör Yapılarının Birbirleriyle İlişkisi.....	84
5.3.3. PAFAS Türkçe Formu Ölçüt Geçerliği	85
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	89
6.1. Çalışma Grubunun Tanımlayıcı Özelliklerine İlişkin Sonuçlar	89
6.2. PAFAS Türkçe Formu Güvenirliğine İlişkin Sonuçlar	90
6.3. PAFAS Türkçe Formu Geçerliğine İlişkin Sonuçlar	91
6.4. Öneriler	93
KAYNAKLAR.....	96

TABLO LİSTESİ

Tablo 1.	Çalışmada yer alan anne babaların yaş dağılımı ve yaş ortalamaları	38
Tablo 2.	Ölçekleri Dolduran Anne babaların Çocuğa Olan Yakınlığı	39
Tablo 3.	Ölçekleri Dolduran Anne babaların Eğitim Durumu.....	40
Tablo 4.	Ölçekleri dolduranın anne babaların mesleği	40
Tablo 5.	Anne babaların medeni durumu	41
Tablo 6.	Anne ve babaların eğitim durumu	42
Tablo 7.	Anne ve babaların meslekleri.....	42
Tablo 8.	Toplum ve klinik örneklerde aile yapısı	43
Tablo 9.	Ailelerin aylık gelir durumu	43
Tablo 10.	Ailelerin gelir durumunun ihtiyaçları karşılamaya etkisi	44
Tablo 11.	Toplum ve klinik örneklerinin çocukların cinsiyetleri açısından karşılaştırılması	44
Tablo 12.	Toplum ve klinik örneklerinde bulunan çocukların yaş dağılımı ve yaş ortalamaları	45
Tablo 13.	Çocukta tıbbi ve ruhsal hastalık öyküsü	46
Tablo 14.	Önceden bir anne babalık eğitim programına katılma durumu	46
Tablo 15.	Çalışmada yer alan anne babaların PAFAS puan ortalamaları	47
Tablo 16.	Çalışmada yer alan anne babaların ASBÖ alt ölçek puan ortalamaları.....	47
Tablo 17.	Çalışmada yer alan anne babaların EYÖ puan ortalamaları	48
Tablo 18.	Çalışmada yer alan anne babaların GSA-12 puan ortalamaları	48
Tablo 19.	PAFAS Türkçe Formunun iç tutarlılık değerleri.....	49
Tablo 20.	PAFAS Türkçe Formu anne baba tutarlılığı faktörü iç tutarlılık değerleri.....	49
Tablo 21.	PAFAS Türkçe Formu zorlayıcı anne babalık faktörü iç tutarlılık değerleri	50
Tablo 22.	PAFAS Türkçe Formu Olumlu cesaretlendirme faktörü iç tutarlılık değerleri	50
Tablo 23.	PAFAS Türkçe Formu anne baba çocuk ilişkisi faktörü iç tutarlılık değerleri	50
Tablo 24.	PAFAS Türkçe Formu anne babalık duygusal uyumu faktörü iç tutarlılık değerleri	51

Tablo 25.	PAFAS Türkçe Formu aile ilişkileri faktörü iç tutarlılık değerleri	51
Tablo 26.	PAFAS Türkçe Formu anne baba ekip çalışması faktörü iç tutarlılık değerleri	51
Tablo 27.	PAFAS Türkçe Formu Anne babalık alt ölçeği ve faktör yapılarının test-tekrar test korelasyonları ve bağımlı örneklem t testi sonuçları.....	52
Tablo 28.	PAFAS Türkçe Formu Aile uyum alt ölçeği ve faktör yapılarının test-tekrar test korelasyonları ve bağımlı örneklem t testi sonuçları.....	52
Tablo 29.	PAFAS Türkçe Formu maddelerinin test tekrar test korelasyonları	53
Tablo 30.	Toplum ve klinik örneklemlerinin toplam PAFAS Türkçe Formu, alt ölçek ve alt ölçeklerde yer alan faktör yapılarının puan ortalamalarının karşılaştırılması.....	54
Tablo 31.	PAFAS Türkçe Formunun açımlayıcı faktör analizi sonucu elde edilen faktör yükleri ve varyans oranları.....	57
Tablo 32.	PAFAS Türkçe Formunun Anne babalık alt ölçeği doğrulayıcı faktör analizi sonuçları.....	58
Tablo 33.	PAFAS Türkçe Formunun Aile Uyum alt ölçeği doğrulayıcı faktör analizi sonuçları.....	58
Tablo 34.	PAFAS Türkçe Formunun toplam puan, alt ölçekler ve faktör yapıları arasındaki korelasyon tablosu	60
Tablo 35.	PAFAS Türkçe Formunun Anne baba tutarlılığı faktörü ile ASBÖ alt ölçeklerinin korelasyonu	61
Tablo 36.	PAFAS Türkçe Formunun Zorlayıcı anne babalık faktörü ile ASBÖ alt ölçeklerinin korelasyonları.....	62
Tablo 37.	PAFAS Türkçe Formunun Olumlu cesaretlendirme faktörü ile ASBÖ alt ölçeklerinin korelasyonu	62
Tablo 38.	PAFAS Türkçe Formunun Anne baba çocuk ilişkisi faktörü ile ASBÖ alt ölçeklerinin korelasyonu	63
Tablo 39.	PAFAS Türkçe Formunun Anne babalık duygusal uyumu alt faktörü ile GSA ölçeğinin korelasyonu	63
Tablo 40.	PAFAS Türkçe Formu Aile ilişkileri faktörü ile EYÖ korelasyonu	64
Tablo 41.	PAFAS Türkçe Formu Anne baba ekip çalışması alt faktörü ile EYÖ puan ortalamasının korelasyonu	64

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1. PAFAS Türkçe Formunun açımlayıcı faktör analizi sonucu elde edilen çizgi grafiği (scree graph/plot)	56
--	----

EKLER LİSTESİ

Ek-1	: Parenting and Family Adjustment Scale (PAFAS)	107
Ek-2	: Anne Babalık ve Aile Uyum Ölçeği (PAFAS-TR)	109
Ek-3	: Anne Babalık Stilleri ve Boyutları Ölçeği (ASBÖ)	111
Ek-4	: Evlilik Yaşamı Ölçeği (EYÖ)	113
Ek-5	: Genel Sağlık Anketi (GSA)	115
Ek 6	: Sosyodemografik Veri Toplama Formu	116
Ek 7	: Etik Kurul Onayı	119

KISALTMALAR

PAFAS:	Parenting and Family Adjustment Scale
ASBÖ:	Anne Babalık Stilleri ve Boyutları Ölçeği
EYÖ:	Evlilik Yaşamı Ölçeği
GSA:	Genel Sağlık Anketi
DFA:	Doğrulamalı faktör analizi
AFA:	Açımlayıcı faktör analizi
ÇERSAH AD:	Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı
DEÜTF:	Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi
DSÖ:	Dünya Sağlık Örgütü
SPSS:	The Statistical Package for Social Sciences
TL:	Türk Lirası
Ark:	Arkadaşları
APA:	Amerikan Psikiyatri Birliği

TEŞEKKÜR

Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları uzmanlık eğitimim boyunca her zaman örnek aldığım, bilgisini ve deneyimlerini istek ve özveriyle paylaşan değerli hocalarım Prof. Dr. Süha Miral, Prof. Dr. Ayşen Baykara, Prof. Dr. Aynur Akay, Prof. Dr. Şahbal Aras, Prof. Dr. Özlem Gencer, Doç. Dr. Taner Güvenir, Doç. Dr. Aylin Özbek, Prof. Dr. Neslihan Emiroğlu, Doç. Dr. Burak Baykara ve Doç. Dr. Fatma Varol Taş'a,

Uzmanlık eğitim sürecimin son aşaması olan tez çalışmam sırasında gösterdiği özen, çaba ve destekten ötürü tez danışman hocam Doç. Dr. Taner Güvenir, Prof. Dr. Özlem Gencer, Doç. Dr. Fatma Varol Taş ve Doç. Dr. Aylin Özbek'e,

Asistanlığım boyunca beraber çalışıp her zaman desteklerini aldığım değerli meslektaşlarım Burcu, Handan, Sevay, Fatma, Ceren, Canem, Damla, Dilay, Gonca, Yusuf, Eyaz, Enver, Murat Kaçar, Murat Eyüpoğlu, Ferhat, Deniz, Burçin, Gözde, Önder, Merve, Pelin, Ayça, Didem, Begüm, Mert, Aybüke, Bari, Berrin, Seçil, Serkan, Cansu, Elif, Cantekin, Esra, Fatmanur, Beste, Gökhan ve diğer asistan arkadaşlarıma,

Psikiyatri rotasyonum sırasında destekleri ve yardımlarını esirgemeyen hocalarım Prof. Dr. Zeliha Tunca, Prof. Dr. Can Cimilli, Prof. Dr. Tunç Alkın, Prof. Dr. Köksal Alptekin, Prof. Dr. Ayşegül Özerdem, Prof. Dr. Beyazıt Yemez, Prof. Dr. Yıldız Akvardar, Prof. Dr. Ayşegül Yıldız, Prof. Dr. Berna Binnur Akdede, Prof. Dr. Elif Onur Aysevener, Doç. Dr. Halis Ulaş'a ve psikiyatri rotasyonunda beraber çalışma şansı yakaladığım Mehmet Kavurma, Burcu, Levent, Berkant, Emre, Ebru, Selim, Ece, Onur ve diğer asistan arkadaşlarıma,

İstatistiksel değerlendirme sırasındaki yardımları için Prof. Dr. Ömer Aydemir ve Doç. Dr. Mehtap KARTAL'a

Çocuk nörolojisi rotasyonum boyunca bilgi ve deneyimlerinden yararlandığım Prof. Dr. Semra Kurul ve Doç. Dr. Uluç Yiş'e ayrıca tüm pediatri uzman ve asistanlarına,

Asistanlık eğitimim boyunca birlikte çalıştığım Özel Eğitim Uzmanı Aysu Eroğlu, Çocuk Gelişim Uzmanı Oya Kasapçı, Uzm. Psikolog Esmahan Orçın, Psikolog Ümit Şahin, Sorumlu Hemşire Emel Çevrim, Psikolog Özge Karakuş, Hemşire arkadaşlarım Zeynep, Aysel, anabilim dalı sekreterlerimiz Naciye Özegemen ve Duygu Çalışkan'a, poliklinik sekreterimiz Selcan Uluçay'a, servis sekreterimiz Gülçin Algüller'e, arşiv sorumlumuz Mehmet Havare ve Ozan Şakar'a ve tüm personele,

Son olarak da beni bugünlere getiren, benden desteklerini hiç esirgemeyen anneme, babama, dayıma, teyzeme ve kardeşlerime; bu tez süreci içindeki sınırsız fedakârlıkları ve destekleri için canım eşim Dr. Pınar ÜZGEÇ GÜLLER ve eşimin ailesine sonsuz,

TEŞEKKÜR EDERİM...

Bartış GÜLLER

ÖZET

KLİNİK VE TOPLUM ÖRNEKLEMLERİNDE ANNE BABALIK VE AİLE UYUM ÖLÇEĞİ (PARENTING AND FAMILY ADJUSTMENT SCALE-PAFAS)’NİN, 2-12 YAŞ ARALIĞINDAKİ ÇOCUKLARIN ANNE BABALARI İÇİN TÜRKÇE GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÖZELLİKLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Dr. Barış GÜLLER

Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı
E-posta: dr.baris_guller@hotmail.com

Amaç: Bu çalışmada, Sanders ve arkadaşları (2010) tarafından geliştirilen, anne babalık tutumları ve anne baba çocuk ilişkisinin kalitesini ölçen Anne babalık Ölçeği ile anne ve babanın ruhsal durumu ve anne babalık sırasında eş ve aile desteğini ölçen Aile Uyum Ölçeği’nden oluşan; Anne Babalık ve Aile Uyum Ölçeği (PAFAS Türkçe Formu)’nin, Türkçe geçerlik ve güvenirlik özelliklerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem: Çalışmamız, hem toplum hem de klinik örnekleme, 2-12 yaş aralığındaki çocukların anne babaları ile yapılmıştır. Klinik örneklem, Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi (DEÜTF) Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı (ÇERSAH AD) polikliniğine ilk kez başvuran ya da ilk 1 aylık değerlendirme süreci içinde bulunan 201 anne ya da babadan oluşurken; toplum örnekleme ise Balçova ilçesinde yaşayan, 202 anne ya da babadan oluşmuştur. Çalışma grubundaki tüm anne babalara; Anne Babalık ve Aile Uyum Ölçeği (PAFAS Türkçe Formu), Anne Babalık Stilleri ve Boyutları Ölçeği (ASBÖ), Evlilik Yaşamı Ölçeği (EYÖ), Genel Sağlık Anketi (GSA) ve Sosyodemografik Veri Toplama Formu uygulanmıştır. Aynı zamanda test-tekrar test güvenirliği ölçümü için, toplum örnekleminde bulunan 58 anne babaya ölçekleri doldurduktan iki hafta sonra aynı araştırmacı tarafından PAFAS Türkçe Formu tekrar uygulanmıştır. Ölçeğin psikometrik özellikleri, Türkçe’ye uyarlamaları daha önce yapılmış olan ASBÖ, EYÖ ve GSA ile karşılaştırılmıştır.

Bulgular: PAFAS Türkçe Formunun tüm ölçek iç tutarlığı ‘yüksek derecede güvenilir’

(Cronbach α :0.847) bulunurken; alt ölçekler incelendiğinde ise Anne babalık alt ölçeğinin iç tutarlığı ‘oldukça güvenilir’ (Cronbach α :0.700), Aile uyum ölçeği alt ölçeğinin iç tutarlığı ise ‘yüksek derecede güvenilir’ bulunmuştur (Cronbach α :0.830). PAFAS Türkçe Formu alt ölçekleri ve faktör yapılarının ortalama puanlarının test–tekrar test uygulamasında bağımlı örneklem T testi sonuçlarında anlamlı farklılık göstermediği ve PAFAS Türkçe Formu Anne babalık alt ölçeği (r :0.747, $p<0.001$) ile Aile uyumu alt ölçeklerinin (r :0.706, $p<0.001$) güçlü düzeyde bir korelasyon gösterdikleri; alt ölçeklerde yer alan faktör yapıları incelendiğinde, Anne babalık alt ölçeğinde yer alan Anne baba tutarlılığı faktörünün orta düzeyde, Anne babalık alt ölçeği ve Aile uyumu alt ölçeklerinde yer alan diğer faktör yapılarının tümünün ise güçlü düzeyde korelasyon gösterdikleri saptanmıştır. Hesaplanan korelasyon katsayı değerleri 0.497 ile 0.747 arasında olup, tümü istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Geçerlik değerlendirme sonuçlarında ise PAFAS Türkçe Formunun toplum ve klinik örneklemelerini ayırt edici gücünün ise yüksek olduğu; açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizinde beş faktörlü bir yapı geçerliğine sahip olduğu; ASBÖ, EYÖ ve GSA ile istatistiksel olarak anlamlı düzeyde eşzamanlı ölçüt geçerliğine sahip olduğu saptanmıştır.

Sonuç: PAFAS Türkçe formunun 2-12 yaş aralığındaki çocukların anne babaları için iyi düzeyde geçerli ve güvenilir bir gereç olduğunu destekleyen bulgulara ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Anne Babalık ve Aile Uyum Ölçeği (PAFAS), geçerlik ve güvenilirlik, anne babalık, aile

ABSTRACT

PSYCHOMETRIC PROPERTIES OF PARENTING AND FAMILY ADJUSTMENT SCALE (PAFAS) IN A TURKISH SAMPLE WITH PARENTS OF 2-12 YEARS OLD CHILDREN FROM BOTH COMMUNITY AND CLINICAL SAMPLE

Dr. Barış GÜLLER

Department of Child and Adolescent Psychiatry, Dokuz Eylul University School of Medicine

E-mail: dr.baris_guller@hotmail.com

Objective: The present study aimed to examine the psychometric properties of Parenting and Family Adjustment Scale (PAFAS; Sanders et. al., 2010) which consists of the Parenting scale measuring parenting practices and quality of parent–child relationship and of the Family Adjustment scale measuring parental emotional adjustment and partner and family support in parenting.

Method: The study was conducted with parents of 2-12 years old children from both community and clinical sample. Clinical sample composed of 201 parents who were referred to Department of Child and Adolescent Psychiatry, Dokuz Eylul University School of Medicine or parents which were in evaluation process for 1 month, while community sample composed of 202 parents which were recruited from Balçova. Parents who participated to the study completed the Parenting and Family Adjustment Scale (PAFAS), Parenting Styles and Dimensions Questionnaire (PSDQ), Marital Life Scale (MLS), General Health Questionnaire (GHQ) and Sociodemographic Data Form. Also, PAFAS were conducted to the 58 parents of community sample within 2 weeks, for the measure of test-retest reliability. Psychometric properties of the scale were compared with the PSDQ, MLS, and GHQ.

Results: Internal consistency of the total PAFAS were found "highly reliable", while Parenting subscale were found "quite reliable" (Cronbach α :0.700), and Family Adjustment subscale were found "highly reliable" (Cronbach α :0.830). Subscales and factor structures' mean scores of PAFAS were not differ significantly in test-retest administration, and

dependent sample t-test; and it was found that PAFAS subscale of Parenting ($r:0.747$, $p<0.001$) and Family Adjustment ($r:0.706$, $p<0.001$) are highly intercorrelated. According to the factor structures of subscales, all of the subscales of Parenting scale and Family Adjustment scale present high correlation except parental consistency factor which presents moderate correlation. Measures showed that correlation coefficients which found between 0.497 and 0.747 were statistically significant. Evaluation of validity results determined that the ability of the PAFAS to differentiate clinical sample from community sample is high; the scale has a construct validity with five factors in explanatory and confirmatory factor analysis; and it has a statistically significant criterion validity with PSDQ, MLS, and GHQ.

Conclusion: The findings suggested that the Turkish version of the PAFAS has a high level of reliability and validity for the parents of 2-12 years old children.

Keywords: Parenting and Family Adjustment Scale (PAFAS), reliability and validity, parenting, family.

1. GİRİŞ ve AMAC

1.1. Giriş

Çocuğa yöneltlen tutum, davranış ve beklentilerin bütünü anne babalık tutumu olarak tanımlanmaktadır (1).

Anne babaların deneyimleri, yaşları, kişilik yapıları, anne babalık öz yeterlik inançları, birbirleriyle olan ilişkileri, evlilik uyumları, anne babalık konusunda sosyal desteklerinin olup olmadığı, eğitim seviyeleri, çocuklarından beklentileri, çocuğun yaşı, cinsiyeti, kişilik özellikleri, çocukların doğum sırası, çocuğun engellilik durumu, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi, anne babaların kendi anne babasıyla ilgili deneyimleri gibi durumlar anne babalık tutumları üzerinde etkili olabilmektedir (2, 3).

Anne babalık tutumları, çocuğun davranışlarının şekillendirilmesi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Çocuğun toplum içinde tutarlı davranışlar sergilemesi, kendi kendine yetebilmesi, sağlıklı sosyalleşmesi, bağımsızlığını kazanması, dışa dönük bir birey olması için anne babasıyla sağlıklı ilişkiler kurması gerekmektedir. Anne babanın çocuk yetiştirme yöntemlerinin, benimsettikleri değerlerin ve tutumların, seçtikleri cezaların ve ödüllerin, çocukların kişilik örüntülerinin gelişimi üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır (4).

Bireylerin, fiziksel ve psikolojik olarak ihtiyaçlarının karşılandığı ilk kurum ailedir. Kültürel yapı, demografik özellikler ve sosyo ekonomik düzeyin belirlediği aile yaşamında, bireyler arasındaki olumlu etkileşim ve iletişim deneyimleri, yaşam kalitesinin olumlu algılanmasını sağlayacaktır. Diğer aile üyeleri ile kaliteli zaman geçirilen, yakın ve destekleyici ilişkilerin gerçekleştiği bir aile ortamında yetişen çocuklar, sağlıklı kişilik özelliklerine ve olumlu bir benlik algısına sahip olacaklardır (5).

Evlilik uyumunun, çocuk davranışı üzerinde doğrudan ya da dolaylı olarak etkisi bulunmaktadır. Evliliklerindeki uyumsuzluk nedeniyle anne babaların olumsuz davranış örnekleri sergilemeleri kaçınılmaz hale gelebilir, anne babaların psikolojik problemleri de artabilir. Bu durum ise anne babanın çocuklarıyla olan iletişimini olumsuz etkileyerek çocukların olumsuz davranışları model almalarına neden olabilir (6, 7).

Çocuk istismarı ve çocuklardaki davranışsal ve duygusal problemlerin kabul edilemeyecek yüksek oranlarını azaltmak için kanıta dayalı anne babalık eğitim programlarının benimsenmesi ve uygulanması için yaygın bir uluslararası destek vardır (8, 9).

Anne babalık eğitim programları ile anne babaların, çocuklarını daha iyi tanıyabilmelerine yardımcı olmak, iletişim becerilerini güçlendirmek, hatalı anne babalık tutumlarını fark etmelerine ve doğru tutum ve davranışta bulunabilmelerine destek olmak, risk faktörlerini tanıyarak uygun tedbirleri almalarını sağlamak, çocuklarıyla yaşadıkları çatışmaları nasıl çözebileceklerini öğretmek, çocuğun geleceğini daha sağlıklı bir şekilde planlayabilme becerisi kazandırmak, çocuk ve ergen ruh sağlığı hizmetlerine zamanında ulaşılabilirliği sağlamak hedeflenmektedir (10).

Özellikle son 30 yıldır yaygın bir şekilde uygulanan anne babalık eğitimi programlarının, aileler üzerindeki etkileri yeterli düzeyde değerlendirilmemektedir. Oysaki elde edilen sonuçların ölçülebilir olması gerekmektedir. Eğitim programları sonrasında bir değerlendirme rehberi uygulanmadığı takdirde hedeflenen değişimlerin gerçekleşip gerçekleşmediği garanti edilememektedir (11). Anne babalık eğitim programlarının sonuçlarının değerlendirilmesi için güvenilir, kullanımı kolay, yaygın olarak erişilebilir ölçüm araçları gereklidir. Mevcut kullanılan değerlendirme protokollerinde, birçok ölçüm aracı ve her bir ölçüm aracındaki farklı yanıtlama formatlarından dolayı, değerlendirmeleri anne babalar için uzun ve kompleks hale getiren, beş veya altı farklı araç kullanmak yaygın bir uygulamadır.

Anne babalık eğitim programları sonucunda, çocukların ve anne babaların davranışlarındaki değişimler doğrudan ve dolaylı olarak değerlendirilebilmektedir. Anne babalarda hedeflenen değişimlerin doğrudan ölçümü, anne babaların evlerinde çocuklarıyla olan etkileşimlerini değerlendirerek; Davranışsal Kodlama Sistemi (12), İkili Ebeveyn-Çocuk İletişimi Kodlama Sistemi (13), Ebeveyn / Çocuk İletişimi Kayıt Formu (14) ve Aile Gözlem Çizelgesini doldurarak yapılabilir (15).

Anne babalardaki değişimlerin dolaylı ölçümü ise anne babaların kendi anne babalık uygulamaları veya anne baba-çocuk iletişimleriyle ilgili etmenler (stres ve zorlukların algılanması gibi) hakkında bir ölçek veya kontrol listesi kullanarak yapılabilir. Ebeveynlik Ölçeği (16), Ebeveyn Stres Endeksi (17), Ebeveynlik Zorlukları Ölçeği (18), Alabama Annebabalık Anketi (19) ve Anne baba Görev Kontrol Listesi (20) bu tür ölçeklere örnektir. Mevcut kullanılabilir ölçekler bir değerlendirme paketi olarak kombine kullanıldığında uzun olma eğilimindedir, farklı ya da kafa karıştırıcı skorlama biçimleri kullanılmaktadır, yüksek okuryazarlık gereksinimi duymaktadırlar. Özellikle anne babalık programlarında tanıtılan müdahalelerin yakın hedeflerini ise ölçmemektedirler.

Ayrıca bunlar klinik ortamlarda veya anne babalık desteği için bir halk sağlığı yaklaşımının bir parçası olarak rutin kullanım amacıyla tasarlanmış ölçekler değildirler.

Düşük okuryazarlık oranına sahip aileler için spesifik olarak tasarlanmış ve kültürel geçerliği olan ölçeklere ihtiyaç vardır. Bu ölçüm yöntemleri kısa, net olmalı ve ailelerin zorlanmadan anlaması için kavranması kolay ve anlaşılır olmalıdır. Ayrıca bunlar iyi psikometrik özellikleri de taşımalıdır.

Türkiye'de, özellikle anne babalık eğitim programlarında hedeflenen değişimleri değerlendirmeye yönelik oluşturulmuş, anne babalık becerilerini, anne baba ve çocuk ilişkisini, anne babaların duygusal uyum kapasitesini, aile ilişkileri ve çocuk yetiştirme konusunda anne babalar arasındaki uyumu da kapsayacak şekilde birçok alanı değerlendiren anne babaların dolduracağı bir ölçek bulunmamaktadır. Bu çalışma ile tüm bu alanların değerlendirildiği, kısa ve etkin, kolay doldurulabilen bir ölçek olan Anne babalık ve Aile Uyum Ölçeği (PAFAS Türkçe Formu)'nin ülkemize kazandırılması amaçlanmaktadır.

1.2. Amaç

PAFAS; Sanders ve arkadaşları (2010) tarafından geliştirilen; anne babalık tutumlarını geliştirmek için yapılan halk sağlığı uygulamaları, bireysel ya da grup anne babalık eğitimleri sonucunda, anne babalık becerileri ve anne ve baba uyumlarındaki değişimi değerlendirmek için kullanılabilecek kısa bir ölçek olarak tasarlanmıştır (21).

Bu ölçek; çocuk yetiştirme uygulamaları ve anne baba-çocuk ilişkisini ölçen 18 maddelik 'Anne babalık Ölçeği' ile anne babalığa duygusal uyum kapasitesi ile anne babalık sırasında eş ve aile desteğini ölçen 12 maddelik 'Aile Uyum Ölçeği'nden oluşmaktadır.

Bu çalışmada amaç:

Bu çalışmada, Anne Babalık ve Aile Uyum Ölçeği'nin (PAFAS Türkçe Formu), klinik ve toplum örneklemelerindeki 2-12 yaş aralığındaki çocukların anne babaları için Türkçe geçerlik ve güvenilirliğinin araştırılması amaçlanmıştır.

Bu amaçla klinik ve toplum örneklemelerinde PAFAS Türkçe Formu uygulanarak aşağıdaki değerlendirmelerin yapılması planlanmıştır:

- a. PAFAS Türkçe Formunun iç tutarlılık katsayılarının belirlenmesi,

- b.** Toplum örneklemine PAFAS Türkçe Formu uygulanarak test-tekrar test güvenirliğinin araştırılması,
- c.** Faktör analizi ile PAFAS Türkçe Formunun yapı geçerliğinin değerlendirilmesi,
- d.** PAFAS Türkçe Formunun Anne Babalık Stilleri ve Boyutları Ölçeği, Evlilik Yaşamı Ölçeği ve Genel Sağlık Anketi ile korelasyonlarının belirlenmesi (ölçüt geçerliği),
- e.** PAFAS Türkçe Formunun klinik ve toplum örneklemeleri arasında ayırt ediciliğinin (ayırt edici geçerlik) değerlendirilmesi,

Hipotezler:

1. PAFAS Türkçe Formunun Türkçe formunun 2-12 yaş aralığındaki çocukların anne babaları için geçerliği iyi düzeydedir.
2. PAFAS Türkçe Formunun Türkçe formunun 2-12 yaş aralığındaki çocukların anne babaları için güvenirliği yüksektir.
3. PAFAS Türkçe Formundan elde edilecek olan toplam ölçek puanı ve alt ölçek puanları, klinik örnekleme toplum örnekleminde daha yüksektir.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Anne Babalık Tutumları

Ev ve aile, çocukların gelişimlerinde olumlu ya da olumsuz etkileri olan en önemli ortamlardır. Çocuk doğumla birlikte öğrenmeye başlar ve bu öğrenme süreci erken çocukluk dönemi boyunca devam eder. Çocuk bu dönemde yaşamının büyük bir bölümünü aile ortamında geçirir. Bu nedenle çocukların eğitiminde anne ve babanın rolü çok daha büyük ve önemlidir. Anne ve babalar, çocuğun yeni şeyler öğrenmesini ve bilişsel, psiko-motor, dil, sosyal ve duygusal özelliklerinin gelişmesini sağlayan, çocukların ilk eğitimcileridirler.

Gelişim ile ilgili kuram ve yaklaşımlar, çocukların erken fiziksel ve sosyal çevresini belirlemedeki önemleri nedeniyle anne babalık tutumlarına vurgu yapmaktadırlar (22). 1970’li yıllardan itibaren yapılan araştırmalar, genel özellikler olarak duyarlı olma, yanıtlayıcı olma, yönlendirici olma, başarı odaklı olma, etkileşimde sıcak olma ve keyif alma gibi anne babalık özelliklerinin çocukların farklı gelişimsel özellikleri ile ilişkili olduklarını ortaya koymaktadır (23).

Anne babalık tutumu; sıcaklık, iletişim ve anne babaların çocukların olgun davranışlarına ilişkin beklentileri ile sundukları kontrol miktarını içeren, çocukların sosyalleşmesine ilişkin genel bir yaklaşımdır. Anne babaların çocuklarına karşı uyguladıkları tutumlar çeşitli şekillerde sınıflandırılmakla birlikte, anne babalık tutumları ile ilgili yapılan çalışmaların merkezinde Baumrind’in anne babalık tutumlarına yönelik sınıflandırması yer almaktadır.

Baumrind, okul öncesi dönemdeki çocuklarla yaptığı çalışmasında, anne babalık kontrolünün dört modeli olarak demokratik, otoriter, izin verici ve ilgisiz anne babalık tutumlarını tanımlamıştır.

Çocuk yetiştirme tutumları toplumdan topluma, kültürden kültüre farklılıklar gösterdiği gibi, o toplumdaki aileler arasında da farklılıklar gösterebilir. Bir toplumun, her sosyo-ekonomik grubunun kendi kültürüne, hayat felsefesine ve kendi değerler sistemine sahip olduğu; farklı sosyal sınıflardaki anne babaların farklı çocuk yetiştirme tutumları, farklı ödül ve ceza anlayışları ile çocuklarını yetiştirdikleri söylenebilir. Çocuğa karşı geliştirilen bu farklı yetiştirme biçimleri yanında, bu yetiştirme biçimlerinin ortak ve ağır basan tarafları ele alınarak da sınıflamalar yapılabilir (24).

2.1.1. Anne babalık Tutumlarına İlişkin Öne Sürülen Modeller

2.1.1.1. Psikodinamik Model

Psikodinamik bakış açısında, anne baba ile çocuk arasındaki duygusal ilişki ve bu ilişkinin çocuğun psikoseksüel, psikososyal ve kişilik gelişimi üzerindeki etkisine odaklanılmıştır. Anne baba ile çocuk arasındaki duygusal ilişkilerin bir aileden diğerine gösterdiği bireysel farklılıklar, anne baba tutumlarındaki farklılıklara bağlanmaktadır (25).

2.1.1.2. Davranışçı Model

Davranışçı modelde, yakın çevreden alınan pekiştirecin çocuğun gelişimini nasıl şekillendirdiği ile ilgilenilmiş ve davranışın tutumdan daha önemli olduğu düşünülerek, anne baba tutumları, anne babaların davranışları açısından gruplandırılmıştır.

Hem psikodinamik hem de davranışçı modelde, çocuğun sosyalleşmesinde, anne babaların inançlarının ve çocuğun doğasının anne babalık tutumları açısından en önemli belirleyiciler olduğu görüşü hakimdir (25).

2.1.1.3. Baumrind'in Sınıflaması

Baumrind, okul öncesi dönemdeki çocuklarla yaptığı çalışmalarında anne baba ile çocuk arasındaki etkileşimi incelemiş ve anne babalık tutumları ile ilişkili 4 boyut belirlemiştir.

Bunlar; anne baba kontrolü, anne baba-çocuk iletişiminde açıklık, olgunluk beklentisi ve bakım/destek boyutlarıdır. Anne baba kontrolü boyutu, anne babalar tarafından konulan kurallara çocukların ne oranda uymak zorunda olduklarını gösterir. Anne baba-çocuk iletişiminde açıklık boyutu, anne ve babaların verilecek kararlarda çocuklarının fikirlerine ve düşüncelerine ne derece saygı gösterdiklerini, bu konuda çocuklarını ne derece teşvik ettiklerini ve çocuklarının davranışlarına sınırlar getiriliyorsa bunun nedenlerini ne oranda açıkladıklarını gösterir. Olgunluk beklentisi boyutu, anne ve babaların çocuklarını zihinsel, sosyal ve duygusal alanda başarılı olmaları için ne derece teşvik ettiklerini gösterir. Örneğin yüksek olgunluk beklentisine sahip olan anne babalar çocuklarına, 'kendi yetenek ve

abalarınla yapmayı öğrenmelisin' mesajını verirler. Bakım-destek boyutu, anne ve babaların çocuklarına bakarken ve onlarla ilişki kurarken ne derece yakın, sevecen ve sıcak davrandıklarını gösterir (26).

Baumrind, anılan dört boyutun kombinasyonlarına bağlı olarak üç temel anne babalık tutumu ortaya koymuştur. Bunlar otoriter, demokratik ve izin verici anne babalık tutumlarıdır. Bu sınıflamaya göre, kontrol ve olgunluk beklentisi boyutlarında yüksek puanlar alan, açık iletişim ve bakım boyutlarında düşük puanlar alan anne babalar otoriter olarak adlandırılmaktadır. Bütün boyutlarda anılan özelliklere yüksek derecede sahip olan anne babalar demokratik olarak adlandırılmaktadır. Kontrol ve olgunluk beklentisi boyutlarında düşük, açık iletişim ve bakım boyutlarında yüksek puanlar alan annebabalar ise izin verici olarak adlandırılmaktadır. Baumrind'e göre anne babaların çoğu, çocuklarıyla olan iletişimlerinde bu davranışlardan birini daha belirgin olarak benimser ve uygularlar.

Baumrind'e göre demokratik anne babalar, çocuklarından olgun davranış beklerler ve aynı zamanda gerekli olduğunda kurallara uymalarını isterler. Öncelikle sıcak ve ilgilidirler, sabırlı ve duyarlı bir şekilde çocuklarını dinlerler, aile içinde verilecek olan kararlarda çocuklarının görüşlerini alırlar. Anne babaların davranışları birbiriyle tutarlı, kararlı ve güven vericidir. Belli sınırlar içinde çocukların bazı davranışları yapmalarına izin verilir ve böylece onların sorumluluk duygusunun gelişmesine uygun ortam hazırlanmış olunur.

Otoriter anne babalar, koydukları kurallara çocuklarının koşulsuz uymalarını beklerler. Bu tür ailelerde çocuklar kurallara uymadıklarında ceza uygulanır ve anne babalar çocuklarıyla pek fazla görüş alışverişinde bulunmazlar, daha çok çocuklarının söylediği her şeyi sorgulamadan kabul etmeleri beklenir.

İzin verici anne babalar, çocuklarına çok fazla özgürlük verirler, çocuklarını hiçbir şekilde kontrol etmezler ve bazen de ihmale varan bir hoşgörü ile davranırlar. Bu tutumu benimseyen anne babalara göre çocuğu kısıtlamak, çocuğun gelişimini olumsuz yönde etkileyecektir (27).

2.1.1.4. Maccoby ve Martin'in iki boyutlu bakış açısı modeli

Yılmaz'ın belirttiğine göre, Maccoby ve Martin, Baumrind'den farklı olarak anne babalık tutumlarını, duyarlılık (responsiveness) ve talepkarlık/kontrol (demandingness/control) olmak üzere iki boyut açısından ele almışlar ve bu iki boyutun keşiştiği noktada dört

tür anne babalık tutumu tanımlamışlardır. Talep ve kabul etmede yüksek puanları olan anne babaları demokratik; talepte yüksek fakat kabul etmede düşük puanları olan anne babaları otoriter; talepte düşük, fakat kabulde yüksek puanları olanlar izin verici; talepte de kabulde de düşük paunları olan anne babaları ihmal eden anne babalar olarak nitelendirmişlerdir. Maccoby ve Martin, Baumrind'in çalışmalarında sınıfladığı “izin verici” anne babalık tutumunu ikiye ayırmışlardır. Bunlar izin verici/hoşgörülü ve izin verici/ihmal edici anne babalık tutumlarıdır (26).

2.1.2. Anne Babalık Tutumlarını Etkileyen Faktörler

2.1.2.1. Sosyodemografik Özellikler

Annenin yaşı, anne babanın eğitim durumu, annenin çalışma durumu, annenin mesleği, annenin doğup büyüdüğü yer, ailenin sosyoekonomik durumu, ailenin tipi, ailenin birliktelik durumu, çocuk sayısı, çocuğun yaşı ve doğum sırası, çocuğun cinsiyeti etkilidir.

2.1.2.2. Anne ve Baba ile İlgili Özellikler

Anne babanın kendi yetiştiriliş tarzı, anne babanın doğumdan önce çocukları ile ilgili beklentileri, anne-baba ilişkisi, stresörler ve sosyal destek, annenin çocuğunu isteyerek dünyaya getirme durumu, annenin çocuk yetiştirme konusunda bilgi alma durumu ve kaynağı, annenin çocuk yetiştirme konusunda karşılaştığı problemleri danıştığı kişi, annenin çocuk yetiştirme konusunda kendini yeterli hissetme durumu, annenin çocuğu ile istediği kadar ilgilenebilme durumu önemlidir.

2.1.2.3. Diğer Faktörler

Çocuğun anaokuluna gitmesi, çocuğun mizacı, çocuğun kronik hastalığının olması, ailenin yaşadığı kültür yapısı, kitle iletişim araçlarında (dergi, tv, gazete..) çocuk ve anne babalar ile ilgili verilen bilgiler, anne babanın çocuk yetiştirme tutumlarını ve buna bağlı olarak çocukların gelişimini de olumlu veya olumsuz yönde etkilemektedir (28, 29).

2.1.3. Farklı Annebabalık Tutumlarının Çocukların Duygusal ve Davranışsal Gelişimleri Üzerindeki Etkileri

Sosyal etkileşimler, insanın doğasında var olan dolayısıyla kaçınamayacağı bir olgudur. Aile, çocuğun ilk sosyal yaşantılarını edindiği yerdir. Anne ve babalar, çocukların sosyalleşme sürecinde “tek” kaynak olmamasına rağmen, bu süreçte en temel faktör olarak görülmeye devam edilmektedir. Çünkü çocuğun sosyal becerilerini, kişilik özelliklerini ve sosyal uyumlarını ve değerlerini edindiği yaşlarda ilk etkileşim ailede başlar (30).

Anne babanın çocuk yetiştirme yöntemleri, öğretme şekilleri, benimsettikleri değerleri ve tutumları, seçtikleri cezalar ve ödüller, çocukların farklı kişilikler geliştirmesine neden olmaktadır (4). Çünkü çocuklar başkalarını gözlemleyerek ve onların yaptıklarını yaparak davranış biçimleri kazanırlar. Doğumdan sonra çevresindeki fiziksel ve sosyal çevreyle uyum sağlamaya çalışan çocuk, bu konu ile ilgili en büyük desteği anne babasından almakta, kendisini ifade edebilmeyi, kendi kendini yönetebilen bir birey olmayı onlardan öğrenmektedir (31).

Literatürde, anne baba tutumlarının okul öncesi, orta çocukluk ve ergenlik dönemlerinde çocuğun sosyalleşmesine ve kişilik yapısının oluşumuna farklı düzeylerde etkili olduğu ortaya konulmuştur (32, 33). Çocuğun toplum içinde tutarlı davranışlar sergilemesi, kendi kendine yetebilmesi, sağlıklı sosyalleşmesi, bağımsızlığını kazanması, dışa dönük bir birey olması için anne babasıyla sağlıklı ilişkiler kurması gerekmektedir. Bu da anne baba tutumlarıyla birebir ilişkilidir.

Çocuğun varlığına ve isteklerine saygı duyulması temeline dayanan, gelişim aşamalarına göre çocuğa bazı sorumluluklar veren, söz ve seçim hakkı tanıyan (34) ve çocuğa makul sınırlar içinde özgürlükler veren aile modelinde ön plandaki anne babalık tutumu demokratik tutumdur (35). Bu aile ortamında yetişen çocuklar, girişimci, yaratıcı, fikirlerini özgürce ifade edebilen, kuralları sorgulayıp alternatif çözüm yolları üretebilen, benlik saygısı yüksek ve paylaşımcı çocuklar olarak yaşamlarını sürdürürler.

Otoriter anne babaların, çocuklarının çoğu bağımlı, akranlarıyla zayıf ilişkilere sahip, itaatkar ve okul ortamında saldırgan davranışlar sergilerler. Baskıcı ve otoriter tutum sergileyen aile modeli, özellikle ülkemizde yaygın olarak görülen modeldir (36). Bu aileler kendilerini, toplumsal otoritenin temsilcisi olarak görmekte (37), hatalar ve başarısızlıklar üzerinde yoğunlaşmakta, kendi koydukları kurallara da tüm aile fertlerinin uymasını

beklemektedirler. Böyle bir aile ortamında yetişen çocuk içe dönük, çekingen, karar verme becerisi gelişmemiş, otoriteye boyun eğen, hatalara karşı affedici olmayan bir yapıya sahip olabilmektedir. Bu ailede kurallar uyulmak için vardır, esneklik yoktur ve çocuğa aile içinde söz hakkı fazla verilmez. Bu aile ortamında yetişen çocuklar yaratıcı değildir, kurallara uymakta güçlük çeker, karar veremez, sürekli çevreden onay görmek ister, doğru ve yanlış algılayamaz, içinden geldiği gibi keyfi hareket etme eğilimleri vardır.

İzin verici anne babaların çocukları ise bağımsızlık ve sorumluluk ile ilgili kavramları ayırt edemezler, başkalarına bağımlı davranışlar, daha az olumlu, zayıf sosyal ve zihinsel yapılar sergilerler. Bu aileler, genellikle çocuk sahibi olmak için uzun süre beklemiş ve orta yaşın üzerini oluşturan ailelerdir. Çocuk merkezli bir yaşam sürüldüğü için çocuğun davranışlarına bir sınır çizilmemiştir. Adeta anne baba çocuğun isteklerini karşılamak için yaratılmıştır, ailedeki öncelik sahibi birey çocuktur. Cezalar bu ailelerde ya unutulmakta ya da ertelenmekte, buna bağlı olarak çocuk anne babadan çekinmek yerine onları yönetmektedir (38). Toplumda kuralların var olması ve kurallara uyulmadığı zaman cezaların olması, bu kuralsız ortamda yetişen çocuğun toplum içine adım atmasıyla birlikte hayal kırıklığına dönüşebilir (36).

İlgisiz anne babalık tutumu, çocuğun en temel ihtiyacı olan ilgi ve sevginin yeterli düzeyde verilmediği ailelerde baskın olan tutumdur. İlgisiz anne babaların çocukları, özdenetim ile ilgili sorunlara sahiptirler, okulda davranış problemi gösterirler. Sosyal, duygusal ve bilişsel alanlarda daha az başarılıdırlar (39). Çocuğun duygusal ihtiyaçlarından habersiz olan anne baba bu tutumuyla çocukta duygusal boşlukların oluşmasına ve çocuğun bulamadığı ilgiyi başka yollardan gidermeye çalışmasına neden olabilmektedir (31).

Aşırı koruyucu tutum, genellikle tek çocuk sahibi olan ailelerde sıklıkla görülen tutumdur. Çocuklarını gereğinden fazla kontrol eden ve özen gösteren bu aileler aslında çocuğun kendi gücünü geliştirmesine fırsat vermemekte, bu nedenle de çocukta kendini savunma becerisi gelişmemektedir. Bu tutumla yetiştirilen çocuklarda, diğer bireylere karşı aşırı bağımlılık, hayal kırıklığı, güvensizlik görülebilmektedir (40).

Anne ve babalar tarafından teşvik edilmeleri durumunda, çocukların olumlu davranış gösterme konusunda istekleri ve olumlu davranış sıklığı artmaktadır. Amaçlarına ulaşmalarında çocuklara yardımcı olma ve teşvik etme, çocukların olumlu sosyal davranışlar göstermeleri açısından etkili bir stratejidir (41).

Diğer taraftan risk altındaki çocuk ve ergenler ile ilgili psikososyal istismar kavramı da sıklıkla kullanılmaktadır. Psikososyal istismar anne, baba ve çocuk arasında zarar verici

etkileşimin tekrarlandığı bir ilişki şeklidir. Çeşitli davranışlar psikososyal istismar olarak tanımlanabilir; hakaret etme (küçük düşürme, utandırma, toplum içinde çocuğu aşağılama, eleştirme, cezalandırma), korkutma, yıldırma (hayatı tehdit eden davranışlar, çocuğun güvensiz hissetmesi, çocuğa gerçekçi olmayan hedefler koyarak gerçekleşmemesi durumunda kayıp ve zarar ile tehdit edilmesi), çocuğun uygun olmayacak davranışlar geliştirmesine neden olmak (bu davranışlara model olmak, izin vermek, gelişimin engellenmesi), duygusal ihtiyaçların reddedilmesi (ihmal, çocuğa sevgi, bakım ve sevecenliğin gösterilmemesi), red etme (uzaklaştırma), izolasyon (özgürlük ve sosyal ilişki için gerçekçi ve akılcı olmayan engeller konması), güvenilmeyen ve tutarlı olmayan anne babalık (çelişkili ve tutarsız istekler), fiziksel ve ruhsal sağlığın ve eğitim ihtiyaçlarının ihmal edilmesi ve aile içi şiddete tanık olması bu tür davranışlara örnek olarak verilebilir (42).

Psikososyal istismarın, çocuklar üzerindeki uzun dönem etkilerine ilişkin olarak yapılan çalışmalar incelendiğinde, düşük benlik saygısı, anksiyete bulguları, depresyon, dürtü kontrol sorunları, fiziksel istismar, yeme bozuklukları, madde bağımlılığı, antisosyal davranışlar, bağlanma sorunları, cinsel uyumsuzluk, öğrenme güçlükleri, büyüme geriliği ve somatik şikayetler gibi sorunlara neden olduğu görülmüştür (42, 43).

Yapılan çalışmalarda, davranış problemi olan (klinik tanı alan) ergenlerin, aile ilişkileri ve anne baba tutumları; davranış problemi olmayan (klinik tanı almayan) ergenlerinkinden anlamlı düzeyde farklı bulunmuştur. Davranış problemi olan ergenlerin, aile işlevselliğinin yetersiz olduğu, anne babalarının problem çözme, çocuklarına özgürlük tanıma ve çocuklarının başarısına güvenmede daha fazla sorun yaşadıkları saptanmıştır (44, 45).

Ergenlerin suça yönelik davranışları ile anne babalık tutumlarını karşılaştıran bir çalışmada, suça yönelik davranış ile sıcak ve ilgili anne baba tutumu arasında negatif korelasyon, fiziksel şiddet ve ceza uygulayan anne babalık tutumu arasında ise pozitif korelasyon saptanmıştır. Benzer bir çalışmada, yetersiz, sorunlu ergen-anne baba ilişkisinin ve ilgisiz anne babalık tutumunun, ergenlerde görülen antisosyal davranışların artmasında etkileri olduğu tespit edilmiştir (46).

Hart ve arkadaşları okul öncesi çocuğu olan 374 anne ve baba ile yapmış oldukları bir araştırmada, anne ve babanın anne babalık tutumları ve evlilik etkileşimlerinin, çocukların saldırgan davranışlarıyla ilişkisini incelemişlerdir. Sonuçta, anne ve babaların zorlayıcı davranışlarının, çocuklarının arkadaşlarına karşı daha saldırgan davranışlar sergilemelerine neden olduğu görülmüştür. Hem annenin hem de babanın ilgisinin, erkek çocuklarındaki,

babanın ilgisinin ise kız çocuklarındaki saldırganlık düzeyi ile negatif ilişkili olduğu görülmüştür (47).

Sosyal öğrenme kuramcılarına göre, anne babaların çocuklarına kötü davranmalarının temel nedeni, kendilerinin de çocukken kötü davranışa maruz kalmalarıdır. Çünkü bildikleri tek davranış modeli kötü davranma modelidir. Suçlu çocuklarda zekâ, kişilik ve yakın çevre özelliklerini inceleyen ve 214 hükümlü genç üzerinde gerçekleştirilen araştırma bulgularına göre; suçlu gençlerin birinci dereceden akrabaları arasında, %54 oranında hüküm giymiş suçluya rastlanmıştır (48).

2.1.4. Aile Bireyleri Arasındaki Uyum ve Algılanan Sosyal Desteğin, Anne babalık Tutumları ve Çocukların Gelişimi Üzerine Olan Etkileri

Bireylerin, fiziksel ve psikolojik olarak ihtiyaçlarının karşılandığı ilk kurum ailedir. Kültürel yapı, demografik özellikler ve sosyo ekonomik düzeyin belirlediği aile yaşamında, bireyler arasındaki olumlu etkileşim ve iletişim deneyimleri, yaşam kalitesinin olumlu algılanmasını sağlayacaktır. Diğer aile üyeleri ile kaliteli zaman geçirilen, yakın ve destekleyici ilişkilerin gerçekleştiği bir aile ortamında yetişen çocuklar, sağlıklı kişilik özelliklerine ve olumlu bir benlik algısına sahip olacaklardır (5).

Epstein ve arkadaşları tarafından geliştirilen, aile işlevselliğinin en önemli boyutlarını ve işlevsel olan-olmayan aileler arasındaki belirleyici faktörleri tanımlamaya odaklanan Mc Master Modeline göre, işlevsel ailelerde yakınlık orta düzeyde olup, davranış kontrolünde esneklik vurgulanmaktadır. Bu ailelerde rol dağılımı, bireyin özelliklerine ve konumuna uygun şekilde yapılmış olup, iletişim açık ve nettir, duygular rahatlıkla ifade edilebilir, aile problemle karşılaştığında uygun çözümler üretebilir, bireysellik ve özerklik cesaretlendirilir (49).

İşlevsel aile, çocuğun ihtiyaç duyduğu, bireysellik ve özerkliğini kazanmasını destekler, aşırı kontrolcü olmayan, esnek bir tutum içindedir, aile çocuğun sevgi ve destek gereksinimine karşılık verebilir. Aile içi destekleyici iletişim, sosyalleşmenin gelişimini ve çocukların olumlu bir kimlik kazanmasını sağlayan önemli bir faktördür (50). Ailede yaşanan sorunlar, aile yapısının bozulması, aile içinden bir yetişkinin olumsuz bir kişilik yapısına sahip olması, o ailede yetişen çocuklara da yansıyabilecek ve onların da sorunlu bireyler olmasına yol açabilecektir. Aile üyeleriyle olan ilişkileri, çocuğun diğer bireylere, nesnelere ve tüm yaşama karşı aldığı tavırların, benimsediği tutum ve davranışların temelini oluşturur.

Aile, aynı zamanda çocuğa, aile ve toplumun bir üyesi olduğu bilincini aşlar ve uyum biçimlerinin temelini atar (51, 52).

Aile üyeleri arasındaki ilişkiler ve aile ortamı, psikososyal yönden gelişen bireyin en çok etkileşime uğradığı yerdir. Bu ilişkiler, bireyin kendine güvenmesini, kendine ve diğer bireylere sevgi duymasını, kimlik kazanmasını, kişilik gelişimini, sosyal beceriler geliştirmesini ve topluma uyum sürecini olanaklı hale getirir. Ailenin toplum içerisindeki temel işlevlerini yerine getirmesi açısından yaşadığı pek çok sıkıntıya rağmen, temelde değişmeyen tek şey, ailenin çocuğun hayatının merkezinde olduğu ve olumlu ya da olumsuz, çocuğun hayatına yön verdiği gerçeğidir. Çocuk, içinde yaşayacağı toplum ve kültüre ait bilgileri ilk ve en somut şekliyle aile içinde almakta, sosyal çevre ve diğer insanlarla temasın başlangıcını burada gerçekleştirmektedir. Aile kurumunun birey üzerindeki etkisinin ne denli kalıcı ve biçimlendirici olduğu da düşünülürse, aile kavramının önemi daha da belirginleşmektedir.

Aile içinde, özellikle duygusal tepki verememe, aile bireylerinin sevinç, üzüntü, kızgınlık ve kırgınlıklarını birbirine ifade etme şanslarının olmaması, çatışma ve beklentilerin konuşulmasından kaçınılması, bireyin tüm kızgınlığını kendine yöneltmesine, dolayısıyla depresyon, somatik şikayetler gibi belirtilerin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Erol ve ark. yaptıkları çalışmaya göre, aile işlevlerinden, iletişim, problem çözme, duygusal tepki verebilme boyutlarında problem yaşanması ile çocuklardaki depresyon arasında anlamlı ilişki saptanmıştır (53).

Aile içi açık iletişim, çocuğun olumlu kimlik geliştirmesine, başetme becerisi ve sosyal becerilerinin yeterli kazanmasına fırsat vermekte olup, özellikle anne, baba ve ergen arasındaki iletişimin olumlu-destekleyici niteliği, çocuğun kendi ayakları üzerinde durup, bağımsız bir yetişkine dönüşümünde etkili olmaktadır (54).

2.1.5. Evlilik Uyumunun Anne babalık Tutumları İle Olan İlişkisi

Evlilik uyumunun, eşlerin hem bedensel hem de ruh sağlığı üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır. Kişiler arası ilişkilerin algılanış biçimi, eşlerin sorun çözme becerileri, evlilik uyumunu belirleyen önemli faktörlerdendir (55). Evliliğin kalitesi, eşlerin psikolojik iyi oluş hallerini ve eşlerin anne baba olarak işlevselliğini etkilemektedir. Evlilik çatışmasının, çocuklar üzerinde hem doğrudan hem de dolaylı etkileri mevcuttur (56).

Evlilikte meydana gelen çatışma durumu, anne, baba ve çocuk ilişkisinin niteliğini etkileyebilmekte, hatta bu durum, anne babaların çocuklarının ihtiyaçlarına karşı daha az duyarlı hale gelmesine yol açabilmektedir. Evlilik konusuyla ilgili olarak yayılma hipotezi de evlilik çatışmasında beliren olumsuz duygunun, anne baba-çocuk arasındaki etkileşime yayıldığını ve bu etkileşimi bozduğunu ileri sürmektedir (57).

Belsky'nin çalışmasında dile getirdiği görüşlerden biri olumlu evlilik ilişkisinin, yeterli anne babalığın önemli bir desteği olduğu yönündedir. Daha sonraki yıllarda yürütülen bazı çalışmaların da bu görüş ile tutarlılık gösterdiği belirtilmektedir (58). Anne babalar arasındaki çatışma, anne babaların çocuklarının ihtiyaçlarını ve onlardan gelen işaretlere yönelik duyarlılıklarını da azaltabilmektedir. Cummings ve Davies, yaptıkları çalışmalarda, anne babaların olumsuzluklarını arttıran evlilik çatışması gibi ailevi sorunların, anne babaların bilişsel ve düzenleyici yeteneklerini engellediği, birbirleri ile tutarsız çocuk yetiştirme uygulamalarının da ailedeki çatışmayı şiddetlendirdiği, anne babalık ve evlilik ilişkisindeki düşmanlığın birbiriyle ilişkili olduğu sonuçlarını sunmaktadır (56).

Belsky (1984), yaptığı bir çalışmada yüksek düzeydeki baba katılımı ile bebekliğin birinci, üçüncü, dokuzuncu ve on beşinci aylarındaki devamlı evlilik iletişimi arasında tutarlı bağlantılar olduğunu saptamıştır. Bulgularıyla tutarlı olarak Belsky diğer bazı araştırmacıların da evlilik kalitesini, laboratuvarında serbest ve yapılandırılmış oyun durumlarında gözlemlenen babalığı, tutarlı ve güçlü bir şekilde yordadığını bulduğunu, bazılarının da eşlerinden destek hisseden babaların-bebeklerindeki mizaç güçlüklerini dikkate almaksızın- yüksek düzeyde anne babalık yeterliliği duygusuna sahip olduğunu saptandığını belirtmektedir. Belsky, anne babalığı ve bunun çocuk gelişimindeki etkilerini anlamak için evlilik ilişkilerine bakılması gerektiğini öne sürmektedir (58).

Najman vd. (1997) yaptıkları çalışmada, hamile anneler ile çalışmışlar ve bu annelerin çocukları beş yaşına geldiğinde çocukların davranışlarını değerlendirmişleridir. Araştırma sonucunda eşleriyle ilişkilerinin zayıf olduğunu belirten annelerin çocuklarının, eşleri ile tutarlı ilişkiler içerisinde olan ve çatışma yaşamayan annelerin çocuklarına göre daha fazla davranış problemlerinin bulunduğunu saptamışlardır (59).

Anne babaların kendi aralarındaki çatışma durumu, çocukları üzerinde disiplini sağlama ile ilgili sorunlar yaşamalarına sebep olmaya ve bunun sonucu olarak da çocuklarda anti sosyal davranış örüntülerinin ortaya çıkabilmektedir. Erbek vd. (2005), evlilikte eşler arasında yaşanan çatışmaların çocukların daha incinebilir ve duygusal tepki verme eğiliminde

olabileceklerine neden olabileceğini vurgulamışlardır. Bununla birlikte anne babaların çatışma çözmek için kullandıkları olumlu ya da olumsuz yöntemlerin çocukları tarafından model alındığı ve kendi yaşamlarında karşılaştıkları problemleri de bu modele göre çözmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir (60).

Yılmaz (2001) yaptığı çalışmada, eşler arasında uyum arttıkça, çocuklara gösterilen ilginin arttığını, uyumlu anne baba ilişkisine sahip ergenlerin kendileriyle daha barışık ve kişiliklerinden daha memnun olduklarını bulmuştur (61).

2.1.6. Anne babalığa Duygusal Uyum Yapabilme ve Anne babalık Sırasında Yaşanan Stres ile Bunun Anne babalık Tutumlarına Olan Etkileri

Pek çok anne baba, anne babalık deneyimlerini eğlenceli ve mutluluk verici tecrübeler olarak görürler. Fakat anne babalık gençlik ya da orta yetişkinlik döneminde pek çok zorlu sosyal, fiziksel, duygusal ve zihinsel rolü beraberinde getirmektedir. Anne baba olmak bir bireyin düzenli olarak yıllar boyunca beslenme, bakım, koruma gibi sorumluluklarını alma ve sürdürmeyi gerektirmektedir. Hiçbir rol, enerji ve zaman konusunda insanları bu derece zorlayamaz.

Anne babaların, anne babalık görevlerinde kendilerini yeterli hissedebilmeleri için çocuk bakımı ile ilgili yeterli bilgi düzeyine, anne babalık görevini yerine getirecek güvene, çocuğun gelişimi ve davranışlarının, etrafında bulunan kişiler tarafından desteklenebileceği inancı gibi niteliklere sahip olmaları gerekmektedir (62).

Sosyokültürel çevre içinde yerleşmiş durumda olan anne babalık kavramına ve anne babaların niteliklerinin kapsamına, çiftin ruhsal sağlıkları da girmektedir. Anne babalığın ilk yıllarında psikiyatrik hastalıkların başlama riski yüksektir. Ağır psikiyatrik hastalıklar, doğum yapan kadınların %5-8,8'ini etkiler. Annelik ve anne babalık koşulları ruh sağlığı ile ayrılmaz şekilde bağlantılıdır. Psikiyatrik bozukluklar stres altında olan, küçük çocukları olan ve birden çok sayıda çocuğa bakım veren annelerde daha sık görülür. Beş yaşından küçük çocuğa sahip olmak anksiyete, depresyon gibi ağır psikiyatrik semptomların ortaya çıkma riskini artırır (63).

Anne babaların, anne babalığı ne kadar yeterli düzeyde yaptıklarına ilişkin inanç, düşünce ve duyguları, anne babalık öz-yeterliği kavramıyla ifade edilmektedir. Anne babalık öz-yeterliğinin yüksek olması motive edicidir ve anne babaların çocuk yetiştirme konusundaki eylemlerine rehberlik etmektedir. Anne babaların öz yeterliklerinin yüksek olması için, etkili

çocuk bakımı ile ilgili yeterli bilgi düzeyine sahip olmaları ve sahip oldukları bilgiler doğrultusunda anne babalık görevlerini başarılı bir şekilde gerçekleştireceklerine inanmaları gerekmektedir. Ayrıca, çocuklarının istenilen gelişimi göstereceğine ve davranışlarının sosyal çevre içerisinde yer alan aile üyeleri ve arkadaşlar gibi sevdiği kişiler tarafından destekleneceğine inanmaları da gerekmektedir. Anne babaların yüksek öz-yeterlik inançlarının, çocukların problem davranışlarına karşı, anne babaların ruh sağlığını koruyucu etkisi bulunmaktadır (64, 65). Cutrona ve Troutman yaptıkları çalışmada (66) güç mizacı olan çocukların annelerinin daha çok depresif belirtiler sergilediklerini ve daha düşük öz-yeterlik inancına sahip olduklarını, ayrıca annelerin sahip oldukları sosyal desteğin, anneleri depresyona karşı koruduğu ve öz-yeterliklerini de yükselttiği sonucuna varmışlardır.

Anne baba ve çocuk ilişkileri çerçevesinde son yıllarda sıklıkla araştırılan konulardan birisi, anne baba olmaya ilişkin stres, yani anne babalık stresi kavramıdır. Stres, bireyin dengesini bozan ve uyum sürecini olumsuz yönde etkileyen iç ve dış uyaranlara karşı, bedenin verdiği fiziksel ve psikolojik tepkiler olarak tanımlanabilir. Aile sistemi açısından değerlendirildiğinde, anne baba çocuk etkileşiminde, anne babanın, çocuk sahibi olmanın gerektirdiği görevlere uyum sağlamaya karşı verdikleri fizyolojik ve psikolojik tepkilerden oluşan süreçler bütünü, anne babalık stresi olarak tanımlanabilir. Aile içinde anne babanın stresi ve bu stresin çocuklar üzerindeki etkilerine ilişkin çeşitli modeller geliştirilmiştir. Bu modeller, anne ve babanın kişilik özelliklerinin ve psikolojik durumunun, çocuğun özelliklerinin ve anne babanın destek kaynaklarının anne baba davranışları üzerindeki etkilerini vurgulamışlardır (58, 67). Anne babanın hissettiği stres düzeyi, anne baba arasında iletişim sorunlarını, anne babanın ruh sağlığını ve eğitim yöntemlerini etkilemektedir. Rodgers (1998), anne babanın stresini, yaşam içerisinde üstlendikleri çoklu rollere bağlamış (68), Deater-Deckard (1998) ise annebabalık stresini etkileyen durumun yine anne babanın tutumları ile ilişkili olduğunu ifade etmiştir (69).

Kişilerin anne babalığa yüklediği anlamlar, görev ve sorumlulukların anne babalar üzerinde yarattığı etki, anne babalık stresinin yaşanmasına neden olan etkenler arasında değerlendirilebilir (70). Bununla birlikte anne babanın çocuğun kişiliğine ilişkin inançları ve çocuk ile ilgili beklentileri de ona karşı davranışlarını etkilemektedir. Çocuklarının davranışlarını sürekli olumsuz olarak algılayan ve değerlendiren anne babaların stres düzeyinin yüksek olması beklenmektedir. Özellikle de çocukların uyum yeteneği sınırlıysa, problem davranışlara eğilim gösteriyorlarsa ve anne babalar bu noktada çocukları ile nasıl

etkileşime geçecekleri konusunda sınırlı düzeyde bilgiye sahiplerse, bu durum anne baba çocuk ilişkisinin kalitesini düşürmektedir. Böylece çocuğun davranış problemleri ve anne babanın yaşadığı stres, karşılıklı olarak birbirini pekiştirmektedir. Stres düzeyi yüksek olan anne babaların çocuklarıyla olan iletişimlerinde sorun yaşamaları, anne babaların uygun olmayan tutumlar sergilemelerine neden olmakta, bu durum ise aile içi iletişimin bozulmasına yol açmaktadır.

Bor ve Sanders (2004), yaptıkları çalışmada, annelik öz yeterliğiyle çocuğun problem davranışları ve annelik depresyonu arasında olumsuz yönde ilişki olduğu bildirmişlerdir. Sosyo-ekonomik değişkenler ve çocuğun problem davranışları kontrol edildikten sonra ebeveyn öz yeterliğinin aşırı tepkili ve baskıcı annelik için öngörü sağladığı belirtilmiştir (71).

Anthony ve arkadaşları (2005) tarafından yapılan ve anaokulu öğrencilerinin öğretmenleri tarafından değerlendirilen, anne babalık stresi ile çocukların sosyal yeterlikleri ve davranış problemleri arasındaki ilişkinin araştırıldığı çalışmada, anne babaların stres düzeyleriyle okul öncesi dönemdeki çocukların problem davranışları arasında doğrudan ilişki olduğu bulunmuştur. Araştırmanın bulgularına göre yüksek stres düzeyi olan anne babaların daha katı disiplin uyguladığı, çocuklarından beklentilerinin daha düşük olduğu ve daha az çocuk bakımı davranışı sergiledikleri görülmüş ve anne babaların uyguladığı katı disiplin ile çocuğun sosyal yeterliklerinin düşük olması arasında ilişki bulunmuştur (72). Weaver ve ark. (2008)'nın araştırmasına göre, annelik depresyonu ile çocukların problem davranışlarının tüm faktörleri arasında pozitif yönde ilişki bulunmaktadır. Bebekler üç yaşında iken bildirilen annelik depresyonu, iki yaştaki anne babalık öz yeterliği ve dört yaşta ortaya çıkan problem davranışlar arasında aracı rol oynamaktadır. Öz yeterliğin düşük olması annelik depresyonuna, annenin yaşadığı depresyon da çocukta problem davranışların ortaya çıkmasına etki etmektedir. Çocukta problem davranışların varlığı annelerin anne babalık öz yeterlik düzeylerini düşürürken annelik depresyonu düzeyinin artmasına neden olmaktadır (73).

Anne babalık stresini ölçmeye yönelik çalışmalar incelendiğinde; Abidin (74) tarafından geliştirilen Ebeveyn Stres İndeksi (Parenting Stress Index-PSI) ile Berry ve Jones (75) tarafından geliştirilen Ebeveyn Stres Ölçeği (Parental Stress Scale-PSS) göze çarpmaktadır. PSI, özellikle problemlili çocukları olan anne babaların stresini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçeğin kısa formunun (PSI/SF), kalp hastalıklı çocuğu olan 90 anneye uygulanarak Türkçe'ye uyarlama çalışması Mert ve ark. (74) tarafından yapılmıştır. Berry ve Jones tarafından geliştirilen Ebeveyn Stres Ölçeği, anne babalığın olumlu (duygusal

avantajları, bireysel gelişime katkıları gibi) ve olumsuz bileşenlerini (anne babaların getirdiği kısıtlamalar, talep edilen kaynaklar gibi) içeren 18 maddeden oluşan tek boyutlu bir ölçektir. Klinik problemi olan ve olmayan çocukların anne babalarının stresini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Yazında bu ölçeğin Türkçe geçerlik güvenirlik çalışması yapıldığına ilişkin bir bilgiye ulaşılmamıştır. Kaner tarafından Türkçe'ye uyarlama çalışması yapılmış olan ve anne baba stresi ile ilgili olarak engelli çocukların anne babalarının stres düzeylerini ölçmeyi amaçlayan “Aile Stresini Değerlendirme Ölçeği” de mevcut ölçekler arasındadır (76).

Ülkemizde anne baba çocuk sistemindeki stresi ölçmeye yönelik araçların sınırlı olduğu dikkat çekmektedir. Anne baba stresinin belirlenmesi, beraberinde anne babanın bu stresle başa çıkmada geliştirebileceği stratejilerin oluşturulmasında ilk adım olarak değerlendirilebilir. Anne babanın stresli olmasının sonucunda ortaya çıkabilecek olumsuz anne baba tutumlarının önlenmesi, sağlıklı bireylerin yetişmesinde büyük önem taşımaktadır.

2.2. Annebabalık Tutum ve Davranışlarını Değerlendirmek Amacıyla Geliştirilmiş Olan Ölçekler

Anne baba-çocuk ilişkisi ile ilgili yapılmış çalışmalarda, anne baba tutum ve davranışlarını ölçmek amacıyla yurtdışında ve ülkemizde farklı ölçekler geliştirilmiştir. Geliştirilen bu ölçekler 2 alt başlık altında incelenebilir:

2.2.1. Yurtdışında Geliştirilmiş Ölçekler

2.2.1.1. Türkçe'ye Uyarlanan Ölçekler

2.2.1.1.1. Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği

Orijinal adı Parental Attitude Research Instrument (PARI) olan ölçek, Schaefer ve Bell (77) tarafından geliştirilmiş ve LeCompte, LeCompte ve Özer (78) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Aşırı annelik, demokratik tutum ve eşitlik tanıma, ev kadınlığı rolünü reddetme, geçimsizlik ve sıkı disiplin olmak üzere beş alt teste sahip olan ölçek, orijinal haliyle 115 maddeyi içermektedir. Kısa formu 60 maddeden oluşan ölçek, anne ve babaların çocuk yetiştirme tutumlarını ölçmektedir.

2.2.1.1.2. Çocuk Yetiştirme Şekilleri Raporu

Orijinal adı The Child Rearing Practices Report (CRPR) olan ölçek, Block tarafından 1965'te geliştirilmiştir ve ergenlerin algıladıkları anne baba tutumlarını ölçmektedir. CRPR, 91 maddeden oluşmaktadır ve Türkçe uyarlaması Sunar tarafından 1989'da yapılmıştır (79).

2.2.1.1.3. Anne Baba Tutum Ölçeği (ABTÖ)

Orijinal adı Parent Attitude Scale olan ölçek, Steinberg ve ark. tarafından 1991'de, anne babalık tutumlarını ölçmek için geliştirilmiştir. Kontrol/denetleme, kabul/ilgi ve psikolojik özerklik kazanma olmak üzere üç alt boyuta sahip olan ölçek, 26 maddeyi içermektedir ve ergenlere uygulanabilmektedir. Yılmaz tarafından 2001'de “Anne-Baba Tutum Ölçeği” (ABTÖ) olarak Türkçe'ye uyarlanmıştır (79).

2.2.1.1.4. Aile-Çocuk İlişkileri Ölçeği (Anne Formu)

Orijinal adı Parental Acceptance-Rejection Questionnaire (PARQ)-Mother form olan ölçek, Rohner ve ark. tarafından 1980'de geliştirilmiştir ve annenin çocuğunu kabullenme ve reddetme davranışlarına ait algılamayı ölçmeyi amaçlamıştır. Sıcaklık-sevgi, saldırganlık ve kin, ilgisizlik ve ihmal, ayrıştırılmamış reddetme olmak üzere dört alt teste sahip ölçek 56 maddeden oluşmaktadır. Ölçek, çocuğu en az üç yaşında olan annelere uygulanabilmektedir. Anjel ve Erkman tarafından 1993'te “Aile-Çocuk İlişkileri Ölçeği (Anne formu)” olarak Türkçe'ye uyarlanmıştır (79).

2.2.1.1.5. Aile Kabul ve Reddetme Ölçeği (Çocuk Formu)

Orijinal adı Parental Acceptance-Rejection Questionnaire (PARQ)-Child form olan ölçek, Rohner, Saavedra ve Granum tarafından 1980'de geliştirilmiştir ve çocuğun anne-çocuk ilişkisini nasıl algıladığını ölçmeyi amaçlamıştır. Sıcaklık-sevgi, saldırganlık ve kin, ilgisizlik ve ihmal, ayrıştırılmamış reddetme olmak üzere dört alt teste sahip ölçek 60 maddeden oluşmaktadır. Ölçek, ilkokul öğrencilerine uygulanabilmektedir. Erdem tarafından 1990'da “Aile Kabul ve Reddetme Ölçeği” (Çocuk formu) olarak Türkçe'ye uyarlanmıştır (79).

2.2.1.1.6. Ebeveynlik Stilleri ve Boyutları Ölçeği (ASBÖ)

Orjinal adı Parenting Styles and Dimensions Questionnaire olan bu ölçek, Robinson ve ark. (80) tarafından, Baumrind'in demokratik, otoriter ve izin verici anne babalık tutumlarını ölçmeyi amaçlamıştır. 62 maddeden oluşan ölçek anne ve babalara uygulanabilmektedir. Daha sonraki yıllarda yapılan çalışmalar sonucu, ölçekteki madde sayısı 32'ye indirilmiştir. Kapçı ve Erdinç (2009) ölçeğin Türk annelerde kullanımının uygunluğunu değerlendirmek amacıyla bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çocukları 3-13 yaş aralığında bulunan ve Ankara'da yaşayan toplam 507 anne araştırmaya katılmıştır. Analizler, ASBÖ'nün çocukları 3-13 yaş aralığında bulunan annelerin tutumlarını değerlendirmek amacıyla kullanılabileceğini göstermiştir (81).

2.2.1.2. Orijinal Ölçekler

2.2.1.2.1. Mother-Father-Peer Scale (MFP)

Epstein (82) tarafından geliştirilen ölçek, bağımsızlık-cesaretlendirme, aşırı koruyucu, kabul ve red olmak üzere dört boyuttan ve 40 maddeden oluşmaktadır. Ölçek çocuk ve ergenlere uygulanabilmektedir.

2.2.1.2.2. Parent Behavior Inventory (PBI)

Lovejoy ve ark. (83) tarafından geliştirilen ölçek, anne babaların okul öncesi çocuklarına olan davranışlarını ölçmektedir. Destekleyici/ilgili ve düşmanlık/zorlayıcı olmak üzere iki boyuttan oluşan ölçeğin 20 maddesi vardır.

2.2.1.2.3. Child Puppet Interview-Parent Scales (CPI-P)

Sessa ve ark. (84) tarafından geliştirilen ölçek okul öncesi çocukların algıladığı anne babalık tutumlarını ölçmektedir. Ölçeğin yapı, sıcaklık-ilgi ve düşmanlık olmak üzere üç boyutu vardır.

2.2.1.2.4. *Preschool Parenting Measure (PPM)*

Sessa ve ark. (84) tarafından geliştirilen ölçek anne babaların okul öncesi çocuklarına olan tutumlarını anneler üzerinden ölçmektedir. Ölçeğin yapı, sıcaklık-ilgi ve düşmanlık olmak üzere üç boyutu ve 43 maddesi vardır.

2.2.2. Ülkemizde Geliştirilmiş Ölçekler

2.2.2.1. *Aile Tutum Ölçeği*

Torun ve Öner tarafından (85) geliştirilen ölçek, anne babaların çocuk yetiştirme tutumlarını ölçmeyi amaçlamaktadır. Demokratik/otoriter çocuk yetiştirme yöntemleri, çocukla özdeşleşme, uyum davranışı ve sosyal hareketlilik olmak üzere dört alt testten oluşan ölçekte 45 madde bulunmaktadır ve anne babalara uygulanmaktadır.

2.2.2.2. *Algılanan Çocuk Yetiştirme Tutumları Ölçeği*

Okman tarafından 1979'da geliştirilen ölçek, orta üçüncü sınıf öğrencilerinin algıladığı anne baba tutumlarını ölçmektedir. 48 maddeden oluşan ölçek, Witkin ve ark. tarafından saptanan ve anneden ayrılabilme, annenin özdenetim öğretisi, annenin özerklik eğitimi ve annenin kişilik özellikleri olmak üzere dört boyutu ölçmektedir (79).

2.2.2.3. *Ana-Baba Davranış Ölçekleri*

Uluğtekin tarafından 1976'da geliştirilen ölçek, anne babaların çocuk yetiştirme davranışlarını, red-kabul ve serbestlik tanıma-kısıtlama olmak üzere iki alt boyutta ölçmektedir. 61 maddeden oluşan ölçek, anne babalara uygulanmaktadır (79).

2.2.2.4. Ana-Baba Tutum Envanteri

Kuzgun tarafından 1972’de geliştirilen ölçek, anne babaların, demokratik, otoriter ve ilgisiz tutumlarını ölçmektedir. 120 maddeden oluşan ölçek çocuk ve ergenlere uygulanabilmektedir (79).

2.2.2.5. Anne Baba Tutumları

Kuzgun ve Bacanlı tarafından 2005’te geliştirilen ölçek, anne babaların, demokratik, koruyucu/istekçi ve otoriter tutumlarını ölçmektedir. 40 maddeden oluşan ölçek ergen ve yetişkinlere uygulanabilmektedir (79).

2.2.2.6. Ana-Baba Tutum Ölçeği (Gençler için)

Bilal tarafından 1984’te geliştirilen ölçek, algılanan anne baba tutumlarını ölçmektedir. 50 maddeden oluşan ölçek, gençlere uygulanabilmektedir ve demokratik ve otoriter olmak üzere iki alt boyuta sahiptir (79).

2.2.2.7. Ana-Baba Tutum Ölçeği (Çocuklar için)

Polat tarafından 1986’da geliştirilen ölçek, anne ve babaların otoriter ve demokratik tutumlarını ölçmektedir. 26 maddeden oluşan ölçek, çocuk ve ergenlere uygulanabilmektedir (79).

2.2.2.8. Çocuk Yetiştirme Stilleri Ölçeği

Maccoby ve Martin’in (86) önerdiği boyutlar ve sınıflandırma temelinde Steinberg ve arkadaşlarının çalışmaları örnek alınarak Sümer ve Güngör (87) tarafından geliştirilen 30 maddelik ölçek, sıkı denetim/kontrol ve kabul/ilgi olmak üzere iki boyutu içermektedir ve ergenlere uygulanabilmektedir.

2.2.2.9. Ebeveyn Kendi Davranışını Değerlendirme Ölçeği (EKDDÖ)

Anne babaların, çocukları ile etkileşimsel davranışlarını değerlendirmek amacıyla Çağdaş (1997) tarafından geliştirilen ölçekte, ilgi ve şefkat gösterme, yardım etme, tutarlı disiplin, prensiplerin belirginliği, koruyuculuk, fiziki cezalandırma, başarı için baskı, yoksunlaştırma ve duygusal cezalandırma altboyutları bulunmaktadır (88).

2.2.2.10. Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ)

Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ), Karabulut, Demir ve Şendil (2008) tarafından anne babaların okul öncesi (2-6 yaş) çocuklarını yetiştirirken gösterdikleri tutumları ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek, 46 madde ve demokratik, otoriter, aşırı koruyucu ve izin verici anne babalık olmak üzere dört alt boyuttan oluşmaktadır (89).

2.3. Psikiyatrik Değerlendirme Ölçeklerinin Özellikleri

2.3.1. Testin Güvenirliği (Reliability)

Bir ölçeğin güvenilirliği ölçülen özelliğin değişmemesi ve ölçümlerin tekrarlandığı durumlarda da bu kararlılığın gösterilmesi olarak tanımlanabilir. Ölçek güvenirliliği değerlendirilmesinde, iç tutarlılık katsayıları, test tekrar test yöntemi, gözlemciler arası güvenilirlik (inter-rater reliability) gibi yöntemler kullanılabilmektedir (90).

2.3.1.1. İç Tutarlılık (Internal Consistency)

İç tutarlılık , ölçekte yer alan maddelerin birlikte değişim göstermesinin ölçümü olarak tanımlanmaktadır. İç tutarlılık katsayıları ile ölçülmek istenen özelliğin, söz konusu ölçek ile ölçülüp ölçülemediğinin belirlenmesine çalışılır. İç tutarlılık sıklıkla Cronbach alfa katsayısı ile ölçülür. Cronbach alfa değeri 0 ile 1 arasında yer alır. Maddelerden elde edilen puanlar ile ölçekten ulaşan toplam puan arasında pozitif bir korelasyon elde edilmesi ölçeğin güvenilirliğine işaret etmektedir ve bu durumda güvenilirlik katsayı değerleri de yüksek olarak bulunur. (91).

2.3.1.2. Test-tekrar Test Güvenirliği (Test-Retest Reliability)

Test-tekrar test yöntemi, ölçme aracının zaman karşısındaki değışkenliğe olan duyarlılığını belirlemede kullanılır. Bu yöntemle ölçek, aynı kişilere 1-2 hafta arayla iki kez uygulanır ve puanlar arasındaki uyuşma değeri değerlendirilir. (92)

2.3.1.3. Derecelendiriciler Arası Güvenirlik (Inter-Rater Reliability)

Ruh sağlığı alanındaki tanı ölçeklerinde daha çok kullanılan bu yöntem aynı hastaları değeriendiren farklı klinisyenler arasındaki uyumun bir göstergesidir.

2.3.2. Testin Geçerliği (Validity)

Geçerlilik, bir ölçüm aracının ölçölmek istenilen özelliği tam ve doğru bir şekilde yapabilmesi olarak tanımlanabilir. Bir ölçeğin geçerliğini değeriendiren farklı yöntemler bulunmaktadır. Bu yöntemler; görünüş geçerliliği (face validity), içerik geçerliği (content validity), ölçüt geçerliği (criterion validity) ve yapı geçerliği (construct validity)'dir (90).

2.3.2.1. Görünüş Geçerliği (Face Validity)

Ölçme aracının neyi ölçtüğünü değil de neyi ölçer göründüğünü belirtmektedir. Bir ölçeğin görünüş geçerliği, o ölçeğin ölçmek istediği özelliği ölçüyor gözükmesidir. Ölçeğin görünüş geçerliğinin bazı durumlarda yükseltilmesi bazı durumlarda ise gizlenmesi gerekir.

2.3.2.2. İçerik Geçerliği (Content Validity)

İçerik geçerliğinde esas olan, ölçüm gerecinin ölçümün amacı ile ilgili olmayan faktörlerden arınmış olmasıdır. Bu yöntemde genel olarak öznel değeriendirme yapılmakta, sayısal değeriendirmeye gidilmemektedir. Bununla birlikte, daha önceden aynı içeriği ölçtüğu bilinen benzer ölçekler ile korelasyon yöntemi uygulanabilir (90).

2.3.2.3. Yapı Geçerliği (Construct Validity)

Yapı geçerliği bir ölçüm aracının amacı doğrultusunda çalışıp çalışmadığının belirlenmesidir. Yapı geçerliğinin değerlendirilmesinde faktör analizi, ayırt edici geçerlik, benzer ölçek geçerliği bakılır. Ölçme aracı ile ölçülen faktörlerin doğası hakkında bilgi edinilmeye çalışılan inceleme türü açıklayıcı faktör analizidir. Ayırt edici geçerlikte ölçme aracının kurgulanan hipotezleri doğrulama durumu incelenir. Benzer ölçek geçerliliği de aynı özellikleri ölçtüğü bilinen ve daha önce geçerlik ve güvenirliği sağlanmış ölçüm aracının araştırma grubu üzerinde uygulanması ve elde edilen değerlerin geliştirilen ölçüm aracı ile karşılaştırılması temeline dayanır.

2.3.2.4. Ölçüt Geçerliği (Criterion Validity)

Ölçüt geçerliği, tasarlanan ölçme aracının amaçlanan özelliği ne kadar başarı ile öngördüğünü belirlemeye yarar. Eşzaman geçerliği (concurrent validity) ve öngörü geçerliliği (predictive validity) olmak üzere iki bölümde incelenir.

Eşzaman geçerliğinde geliştirilen ölçme aracı puanları ile daha önceden geliştirilmiş, geçerliği yüksek olan ve aynı özelliği ölçen başka bir ölçme aracı puanları arasında korelasyon katsayısı karşılaştırılır. Öngörü geçerliğinde ise ölçme aracından elde edilen sonuç ile gelecekte gözlenecek olan sonuç arasındaki bağıntıya bakılır. Bu yöntem çoğunlukla hastalığın gidişi ve sağaltımın sonuçları ile karşılaştırma şeklinde olabileceği gibi tanı ile ilgili sonuçların karşılaştırılması şeklinde de olabilir (90).

3. GEREK VE YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Tipi

Bu çalışma, Anne babalık ve Aile Uyum Ölçeği (PAFAS Türkçe Formu)'nin geçerlik ve güvenirliğinin değerlendirilmesine yönelik metodolojik bir çalışmadır.

3.2. Araştırmanın Etik Kurul Onayı

Bu çalışmaya başlamadan önce Dokuz Eylül Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 30.10.2014 tarih ve 2014/33-10 sayılı onay alınmıştır (Ek-7).

3.3. Araştırmanın Yeri Ve Zamanı

Bu çalışma, Ekim 2014-Mayıs 2015 tarihleri arasında Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalında (DEÜTF ÇERSAH AD) yapılmıştır.

3.4. Araştırmanın Çalışma Grubu

Çalışmanın örneklemi, çocukları 2-12 yaş arasında olan ve kendisi bu çalışmaya katılmayı kabul eden anne veya babalardan oluşmuştur. Çalışmanın başlangıcında örneklem, klinik ve toplum örneklemi olarak 2 ayrı grup olarak alınmıştır. Klinik örneklemi oluşturacak olan 200 kişinin; DEÜTF ÇERSAH AD Polikliniğine ilk kez başvuran ya da değerlendirme süreci içinde bulunan (ilk 1 aylık süreç), 2-12 yaş aralığındaki çocukların anne ya da babalarından oluşması planlanmıştır. Psikiyatrik açıdan düşük risk grubunu temsil eden toplum örnekleminin ise, Balçova ilçesinde yaşayan ve 2-12 yaş arasında en az bir çocuğu olan 200 anne ve babadan seçilmesi düşünülmüştür. Çalışma sürecinde toplum örnekleminde 221 ve klinik örnekleminde 206 olmak üzere toplam 427 anne ya da babaya ulaşılmıştır. Toplum örnekleminde 19, klinik örnekleminde ise 5 anne ya da baba ölçekleri eksik doldurmuş olmaları nedeniyle çalışmadan çıkarılmıştır. Böylece, toplum örneklemi 202 ve klinik örneklem 201 olmak üzere, çalışmanın tüm örneklemi 403 anne ya da babadan oluşmuştur. Literatür incelendiğinde ölçeklerin

geçerlik çalışmalarında faktör analizi gibi çok değişkenli analizlerin yapılabilmesi için ulaşılması gereken örneklem büyüklüğü konusunda farklı ölçütler ve görüşler bulunmaktadır. Preacher ve MacCallum (93) minimum örneklem büyüklüğünün 100 ile 250 arasında olması gerektiğini belirtmiştir. Diğer görüşler ise madde sayısına bağlı olarak oran vermektedir. Tavşancıl'a (94) göre örneklem büyüklüğü, değişken yani madde sayısının en az beş katı, hatta 10 katı olmalıdır. Çalışmanın örneklem büyüklüğü bu ölçütlere göre oluşturulmuştur.

3.4.1. Çalışmaya Alınma Ölçütleri

1. Klinik örneklem için, DEÜTF ÇERSAH AD Polikliniğine yeni başvuran ya da değerlendirme sürecinde (ilk 1 ay) olan 2-12 yaş aralığında çocuğu bulunan anne ya da baba olma
2. Toplum örnekleme için, Balçova İlçesinde yaşamakta olan ve 2-12 yaş aralığında en az bir çocuk sahibi olan anne ya da baba olma
3. Çalışmaya katılmayı kabul eden anne ya da babanın yazılı onamının olması

3.4.2. Çalışmadan Dışlanma Ölçütleri

1. Çalışmada uygulanacak ölçekleri doldurmasını önleyecek kadar şiddetli ruhsal veya bedensel sorunları olan anne ya da baba olma
2. Araştırma sonucunu etkileyecek yargılama ve gerçeği değerlendirme kusuru olan anne ya da baba olma
3. Okuma-yazması olmayan anne ya da ve baba olma

3.5. Veri Toplama Araçları

3.5.1. Sosyodemografik Veri Toplama Formu

Çalışma grubunun sosyo-demografik bilgilerinin saptanması amacıyla araştırmacılar tarafından oluşturulan formdur. Bu formun içerisinde, anne babanın yaşı, eğitim düzeyi, gelir düzeyleri; anne babalık konusunda daha önce bir profesyonel yardım alıp almadıkları; çocuklarının yaş, cinsiyet bilgileri, çocuklarında bir sağlık problemi olup olmadığı ve ailenin yapısı gibi alanları sorgulayan sorular bulunmaktadır.

3.5.2. Anne babalık ve Aile Uyum Ölçeği (PAFAS Türkçe Formu)

Sanders MR ve Morawska tarafından geliştirilen (95); anne babalık tutumlarının desteklenmesi amacıyla yapılan bireysel ya da grup anne babalık eğitim programları sonucunda, anne babalık becerileri ile anne ve babanın uyumlarındaki değişimi ölçmek için kullanılabilecek kısa bir ölçek olarak tasarlanmıştır.

PAFAS Türkçe Formu, 2-12 yaş arasında çocuk sahibi olan anne babalarda, anne babalık tutumları (Parenting Scale) ile anne baba ve aile uyumunu (Family Adjustment Scale) ölçen iki alt ölçekten oluşan 30 maddeli bir ölçektir.

Anne babalık alt ölçeği anne babaların 4 özelliğini değerlendirir:

1. Anne baba tutarlılığı (1, 3, 4, 11 ve 12. maddeler)
2. Zorlayıcı anne babalık (4, 5, 7, 9 ve 10. maddeler)
3. Olumlu cesaretlendirme (2, 6 ve 8. maddeler)
4. Anne baba-çocuk ilişkisi (14, 15, 16, 17 ve 18. maddeler)

Aile Uyum Alt Ölçeği 3 alanı değerlendirir:

1. Anne babalık duygusal uyumu (19, 20, 21, 22 ve 23. maddeler),
2. Aile ilişkileri (24, 25, 26 ve 27. maddeler)
3. Anne baba ekip çalışması (28, 29 ve 30. maddeler)

Her madde 4 puan üzerinden değerlendirilir.

- 0: Benim için hiçbir zaman doğru değildir,
3: Benim için çok fazla veya hemen her zaman doğrudur.

İki, 3, 6, 8, 11, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 22, 23, 24, 25, 28 ve 30. maddeler ters puanlanır. Her alt ölçek için maddeler o alt ölçeğe ait puanı elde etmek için toplanır. Her alt ölçek için puanın yükselmesi disfonksiyonun oluştuğunu gösterir.

PAFAS Türkçe Formu, çocuğun duygusal ve davranışsal gelişimi için risk faktörü olduğu bilinen; anne babalık ve aile işleyişindeki beş yapıtaşını değerlendirmektedir (96, 97, 98):

1. Anne babalık uygulamaları, stili ya da yaklaşımı olarak tanımlanan, anne babaların çocukların olumlu sosyal davranışlarını teşvik etmek için kullandıkları stratejiler (örneğin tanımlayıcı övgü, mantıksal sonuçlar çıkarma.

2. Anne baba, çocuk ilişkisinin kalitesi, karşılıklı sıcaklık ve anne baba çocuk ilişkisinde anne babanın memnuniyet düzeyi
3. Anne babalık rolüne anne babanın duygusal düzenleme yapması
4. Destekleyici ve çatışma içermeyen aile ortamının düzeyi olarak tanımlanan olumlu aile ilişkileri
5. Anne babalık rolünde eşinden alabildiği sosyal desteğin seviyesi olarak tanımlanan anne babalık işbirliği.

Sanders ve Morawska tarafından Avustralya’da yapılan PAFAS ölçek geliştirme ve geçerlik çalışmasında; toplum örneklemini temsil eden 370 anne ya da baba çalışmaya katılmış ve çocukların yaşları 2-12 arasında değişmiştir. İç tutarlılık katsayıları; Anne baba tutarlılığı faktörü için .70, zorlayıcı anne babalık faktörü için .78, olumlu cesaretlendirme faktörü için .75, anne baba çocuk ilişkisi faktörü için .85; anne babalığa duygusal uyum yapabilme faktörü için .87, aile ilişkileri faktörü için .84 ve anne babanın ekip çalışması faktörü için .85 olarak bildirilmiştir.

Ayrıca aynı çalışmanın devamında, bir önceki çalışmada ortaya çıkan faktör yapısının stabilitesini test etmek amacıyla toplum örnekleminde çalışmaya alınan 770 anne babanın katılımı ile doğrulayıcı faktör analizi yapılmış ve birinci çalışmada ortaya çıkan PAFAS faktör yapılarında stabilite olduğu gösterilmiştir. Araştırmacılara göre; PAFAS’ın psikometrik değerlendirmesi, ölçeklerde hem iyi bir iç tutarlık hem de tatmin edici bir yapı ve yordama geçerliği olduğunu ortaya koymuştur (95).

PAFAS’ın İspanyolca versiyonunun geçerlik ve güvenirlik çalışması, Mejia A. ve ark. tarafından toplum örnekleminde yapılmıştır. Bu çalışmada Panama’da yaşayan ve İspanyolca konuşan 174 anne baba yer almıştır. Araştırmacılara göre psikometrik değerlendirmeler, bu ölçeğin iç tutarlık ve test-tekrar test güvenirliğine ek olarak tatmin edici kurgu ve eş zamanlı, uyuşan geçerliğe sahip olduğunu ortaya çıkarmıştır (99). PAFAS Türkçe Formu, aile işleyişi için koruyucu ve risk faktörü olduğu bilinen bir dizi kilit değişkeni ölçen kısa bir ölçek olma avantajına sahiptir ve bunların bir zaman diliminde etkin bir şekilde yapılan davranışçı aile müdahaleleri ile gelişebildiği hipotez edilmektedir. Bu ölçek, klinik çalışmalarda ve araştırma bağlamında, popülasyon değişimini izlemek için kullanılabilir.

3.5.3 Çeviri Çalışması

Anne babalık ve Aile Uyum Ölçeği'nin telif hakları ile ilişkili olarak ölçeği geliştiren birim olan “Parenting and Family Support Centre, School of Psychology, The University of Queensland” ile görüşülerek izin alınmıştır.

Anne babalık ve Aile Uyum Ölçeği (PAFAS)'ın Türkçe çevirisi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları (ÇERSAH) alanında çalışan, iyi derecede İngilizce bilen ve daha önce de benzer çalışmalarda deneyimi olan bir araştırma görevlisi tarafından yapıldıktan sonra, ölçek iyi derecede İngilizce bilen ve daha önce de benzer çalışmalarda deneyimi olan ikisi ÇERSAH alanında uzman, biri Ruh Sağlığı ve Hastalıkları alanında uzman, ikisi ÇERSAH alanında uzmanlık eğitimi almakta olan altı klinisyen tarafından incelenmiş; çeviri anlam uyumu, dil kullanımı, kültürel uygunluğu, kavram uygunluğu ve imla kuralları açısından uygun görülen düzeltmeler ve değişiklikler yapılarak her maddeyi en iyi temsil eden karşılıkları ile ikinci Türkçe çeviri metni elde edilmiştir.

Elde edilen ortak metin klinik bilgi ve deneyimi olmayan ancak her iki dil ve kültür konusunda deneyimli profesyonel bir çevirmene gönderilerek İngilizce'ye geri tercüme ettirilmiş ve yeni bir İngilizce metin elde edilmiştir (geri çeviri metin). Ölçeğin yeniden İngilizceye çevrilmiş formu “Parenting and Family Support Centre, School of Psychology, The University of Queensland”a gönderilerek onay alındıktan sonra ölçeğin Türkçe formu elde edilmiştir.

3.5.4. Anne babalık Stilleri ve Boyutları Ölçeği-Kısa Form (ASBÖ) (Parenting Styles and Dimension Questionnaire- Short Version)

Robinson ve ark. tarafından, anne babalık tutumlarını değerlendirmek amacıyla geliştirilen ölçek, 3-13 yaş arasındaki çocukların anne ve babalarının demokratik, otoriter ve izin verici tutumlarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ölçek, anne ya da babalar tarafından doldurulmaktadır. 62 maddeden oluşan ölçekte madde sayısı ilerleyen yıllarda 32'ye indirilmiştir. Ölçeğin her bir maddesi “her zaman gösteririm”, “çok sık gösteririm”, “yarı yarıya gösteririm”, “ara sıra gösteririm” ve “hiç göstermem” şeklinde beşli likert tipinde değerlendirilmektedir. Ölçekte, demokratik, otoriter ve izin verici anne babalık tutumlarını ölçen üç alt ölçek yer almaktadır. Her alt ölçek kendi içinde değerlendirilmektedir. Alt

ölçekleri oluşturan maddelerden elde edilen toplam puan o tutuma ilişkin bilgiyi içermektedir (100). Anne babaların hangi anne babalık tutumuna sahip oldukları ise ölçeğin her alt boyutundan alınan puanların ortalamalarına göre belirlenmektedir. Bu ölçek alt boyutlarından hangisinin puan ortalaması daha yüksekse, anne ya da baba o anne babalık tutumuna sahip olmaktadır.

Kapçı ve Erdinç ölçeğin Türk annelerde kullanımının uygunluğunu değerlendirmek amacıyla bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çocukları 3-13 yaş aralığında olan ve Ankara’da yaşayan 507 anne araştırmaya katılmıştır. Analizler, ASBÖ’nün çocukları 3-13 yaş aralığında olan annelerin tutumlarını değerlendirmek amacıyla kullanılabileceğini göstermiştir (101).

Ölçeğin 2009 yılında Önder ve Gülay tarafından gerçekleştirilen Türkçe’ye uyarlama çalışmasında ise, ölçek okul öncesi eğitime devam eden 320 çocuğun anne ve babasına uygulanmıştır. Uyarlama çalışmaları kapsamında demokratik tutuma ilişkin iç tutarlılık katsayısı .71, otoriter tutuma ilişkin iç tutarlılık katsayısı .84 ve izin verici tutuma ilişkin iç tutarlılık katsayısı ise .38 olarak saptanmıştır (102).

3.5.5. Genel Sağlık Anketi-12 (GSA-12)

Genel Sağlık Anketi; ruhsal hastalıkları inceleyen toplumsal çalışmalarda ilk aşama tarama testi olarak kullanılan bir ölçektir. 12 soruluk formu kısa olduğu, vakaları ayırmada yüksek duyarlılık ve özgüllüğe sahip olduğu ve çeşitli sosyo kültürel ortamlarda kullanılabileceği için yaygın olarak tercih edilmektedir. Kılıç tarafından 1996 yılında Türkçe’ye çevrilerek geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılmıştır. Ölçek iç tutarlılık katsayısı .78 test tekrar test korelasyon katsayısı .84 olarak saptanmıştır. Ölçeğin, psikotik olmayan depresyon ve bunaltı belirtilerinin saptanmasında güvenle kullanılabileceği belirtilirken psikotik ve manik hastalarda ve kronik ruhsal hastaların saptanmasında kullanılması önerilmemektedir (103).

Ölçek 12 sorudan oluşmaktadır ve her soru dört seçeneklidir (“hiç olmuyor”, “her zamanki kadar”, “her zamankinden sık”, “çok sık”). Puanlamada GSA’nın değerlendirilmesinde kullanılan GHQ tipi puanlama adı verilen yöntem kullanılmaktadır. Buna göre ilk iki kolon 0, son iki kolon 1 olarak puanlanmaktadır. Ölçekten alınacak en düşük puan 0, en yüksek puan ise 12’dir. Puandaki artma ruhsal hastalık riskine işaret etmektedir.

Genel sağlık anketinin 12 maddelik formunda 2 puan ve üzerinde puan alan kişilerde psikiyatrik bir rahatsızlık bulunma olasılığının yüksek olduğu açıklanmaktadır.

3.5.6. Evlilik Yaşamı leği (EY)

Evlilik Yaşamı leği, eşlerin evlilik ilişkisinden sağladıkları genel doyum düzeyini ölçmek amacıyla geliştirilmiş 10 maddeden oluşan 5 dereceli likert tipi bir ölçektir. Bireylerin yanlış anlamalarını önlemek için ölçeğin adında “doyum” sözcüğü kullanılmamıştır. Ölçek, “kesinlikle katılmıyorum” dan başlayarak orta derecede “kararsızım” ve en son da “tamamen katılıyorum”a kadar uzanan 5 seçenek içermektedir. Ölçekten alınacak puanlar 10 ile 50 arasında değişmektedir. En yüksek puan, evlilik doyumunun en st düzeyde olduğuna işaret etmektedir. Evlilik Yaşamı leği’nin geçerlik ve güvenirlik çalışmalarına bakıldığında; ölçeğin test-tekrar test güvenirlik katsayısı .85 olarak saptanmıştır. Ölçeğin iç tutarlılığını belirlemek maksadıyla hesaplanan Cronbach alfa katsayısı ise ilk uygulamada .91, ikinci uygulama grubunda ise .89 olarak bulunmuştur (104).

3.6. Araştırma Planı ve Takvimi

Çalışmanın veri toplama dönemi Ekim 2014-Mayıs 2015 ayları arasındaki dönemdir. Çalışmaya alınma ölçütlerine uyan ve çalışmaya katılmayı kabul eden anne ya da babalar çalışmaya dahil olma ve dışlama kriterleri açısından değerlendirildikten ve çalışma konusunda bilgilendirilerek Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu alındıktan sonra, çalışma grubundaki tüm anne babalara, Sosyodemografik Veri Toplama Formu, PAFAS Türkçe Formu, ASB, EY ve GSA lekleri uygulanmıştır. Test-tekrar test güvenirliği ölçümü için, toplum örnekleminde bulunan 58 anne ya da babaya ölçekleri doldurduktan iki hafta sonra PAFAS Türkçe Formu tekrar uygulanmıştır.

3.7. Verilerin Değerlendirilmesi

Çalışmada elde edilen verilerin istatistiksel analizi SPSS (The Statistical Package for Social Sciences) 15.0 paket programı kullanılarak yapılmıştır. Toplum ve klinik örneklemlere ait sosyodemografik ve bazı kategorik değerkenler sayı ve yüzde değerleriyle, ölçümle elde

edilen sürekli değişkenler ortalama±standart sapma şeklinde ifade edilmiştir. Tüm analizlerde $p<0.05$ değeri istatistiksel anlamlılık sınırı olarak kabul edilmiştir.

Sayısal değişkenlerden iki grup arasındaki ortalamaların karşılaştırılmasında bağımlı ve bağımsız gruplarda t testleri kullanılmıştır. Sınıflandırılmış kategorik değişkenlerin karşılaştırılmasında ise Pearson ki-kare testi kullanılmıştır. Sayısal değişkenler arasındaki ilişkinin yönünü ve düzeyini belirlemek için Pearson korelasyon testi kullanılmıştır. Korelasyonun gücü, 0.00-0.24 arası ‘zayıf’, 0.25-0.49 arası ‘orta’, 0.50-0.74 arası ‘güçlü’, 0.75-1.00 arası ‘çok güçlü’ korelasyon olarak değerlendirilmiştir (105).

PAFAS Türkçe Formunun güvenirlik değerlendirmesi Cronbach α (alfa) katsayısı, Guttman Split-Half (yarıya bölme) katsayısı, madde toplam korelasyon değeri, madde yok sayıldığında Cronbach α değeri hesaplanarak ve test-tekrar test yöntemiyle yapılmıştır.

PAFAS Türkçe Formunun yapı geçerliğinin sınanmasında, PAFAS Türkçe Formunun anne babalık tutumları alt ölçeğinin ASBÖ ile ve aile uyumu alt ölçeğinde yer alan anne baba takım çalışması faktörü ile aile ilişkileri faktörleri için EYÖ ile, anne babalığa duygusal uyum yapabilme faktörü için ise GSA ile korelasyonları hesaplanmıştır. PAFAS Türkçe Formunda alt faktörler arasındaki korelasyonlar ise Pearson korelasyon katsayısı hesaplanarak değerlendirilmiştir.

PAFAS Türkçe Formunun yapı geçerliğinin değerlendirilmesinde temel bileşen analizi yöntemi kullanılarak açıklayıcı faktör analizi yapılmıştır. Veri setinin faktör analizine uygunluğunun değerlendirilmesi için Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterliliği ölçütü ve Barlett Testi uygulanarak değişkenler arası korelasyon bakılmıştır.

Avustralya’da gerçekleşen PAFAS ölçek geliştirme çalışmasında ortaya çıkan faktör yapısına, çalışmamızda elde edilen veriler ışığında model uyumunu test etmek amacıyla AMOS 18.0 prıgramı kullanılarak Doğrulayıcı Faktör Analizi (Confirmatory Factor Analysis) yapılmıştır.

Ayırt edici geçerlik değerlendirmesi için ise PAFAS Türkçe Formunun klinik ile toplum örneklemelerini birbirinden ayırma gücünü test etmede bağımsız gruplarda t testi kullanılmıştır.

4. BULGULAR

4.1. SOSYODEMOGRAFİK ÖZELLİKLER

Çalışma grubu, klinik örnekleme yer almakta olan ve DEÜTF ÇERSAH AD polikliniğine ilk kez başvuran ya da değerlendirme süreci içinde bulunan (ilk 1 aylık süreç) ve 2-12 yaş aralığında en az bir çocuk sahibi 201 (%49.9) anne ya da baba ile toplum örnekleminde yer alan ve Balçova ilçesinde yaşayan, 2-12 yaş arasında en az bir çocuğu olan 202 (%50.1) anne ya da babadan oluşmaktadır. Böylece çalışma grubu toplam 403 anne ya da babadan oluşmuştur. Grupların tanımlayıcı özellikleri aşağıda verilmiştir.

4.1.1. Ölçekleri Dolduran Anne babaların Yaşları

Ölçekleri dolduran anne babaların yaş dağılımı Tablo 1’de yer almaktadır. Ölçekleri doldurmuş olan anne babalar yaş ortalamaları açısından incelendiğinde; toplum örnekleminde yer alan anne babaların yaş ortalaması 37.03 ± 5.86 ; klinik örnekleme yer alan anne babaların yaş ortalaması 35.92 ± 6.05 bulunmuştur. Toplum ve klinik örneklemde, ölçekleri dolduran anne babalar yaş ortalamaları açısından bağımsız gruplarda t testi ile karşılaştırılmış ve iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p=0.061$).

Tablo 1. Çalışmada yer alan anne babaların yaş dağılımı ve yaş ortalamaları

Ölçeği Dolduranın Yaşı	Toplum Örneklemini n (%)	Klinik Örneklemini n (%)	Tüm Olgular n (%)
20-25	1 (0.5)	5 (2.5)	6 (1.5)
26-30	25 (12.4)	33 (16.4)	58 (14.4)
31-35	63 (31.2)	62 (30.9)	125 (31)
36-40	65 (32.1)	62 (30.8)	127 (31.5)
41-45	33 (16.4)	29 (14.4)	62 (15.6)
46-50	9 (4.4)	5 (2.5)	14 (3.5)
51-55	6 (3.3)	4 (2)	10 (2.5)
56-60	-	1 (0.5)	1 (0.2)
Toplam	202 (100)	201 (100)	403 (100)
	Ort $\pm$ SS 37.03 $\pm$ 5.86	Ort $\pm$ SS 35.92 $\pm$ 6.05	Ort $\pm$ SS 36.47 $\pm$ 5.98

Ort $\pm$ SS: Ortalama $\pm$ Standart Sapma

4.1.2. Ölçekleri Dolduran Anne babaların Cinsiyeti ve Çocuğa Olan Yakınlığı

Ölçekleri dolduranların anne babaların çocuğa olan yakınlığı tablo 2'de verilmiştir. Toplum ve klinik örneklemelerinde ölçekleri dolduranlar, anne (öz anne, üvey anne, koruyucu anneyi içermektedir) ve baba (öz baba, üvey baba ve koruyucu babayı içermektedir) olarak iki gruba indirgenerek ki kare testi ile karşılaştırıldığında; babaların ölçek doldurma oranının, klinik örneklemde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde, toplum örneğine göre daha az olduğu saptanmıştır ($p<0.001$).

Tablo 2. Ölçekleri Dolduran Anne babaların Çocuğa Olan Yakınlığı

Çocuğa Olan Yakınlık	Toplum Örnekleme	Klinik Örnekleme	Tüm Örnekleme
Anne	136 (67.3)	165 (82.1)	301 (74.7)
Baba	65 (32.2)	34 (16.9)	99 (24.6)
Üvey anne	-	1 (0.5)	1 (0.2)
Üvey baba	1 (0.5)	-	1 (0.2)
Koruyucu anne	-	1 (0.5)	1 (0.2)
Toplam	202 (100)	201 (100)	403 (100)

4.1.3. Ölçekleri Dolduran Anne babaların Eğitim Durumu

Toplum ve klinik örneklemelerinde ölçekleri dolduran anne babaların eğitim durumları tablo 3'te verilmiştir. Ölçekleri dolduranların eğitim düzeyi ortaokul ve/veya altı (okur-yazar olma, ilköğretim ve ortaokul mezunu olma) ve lise ve/veya üstü (lise, üniversite mezunu olma, lisans üstü eğitim) olarak iki düzeye indirgenerek, ölçekleri dolduranların ortaokul ve altı eğitim düzeyinde olma oranları açısından ki kare testi ile karşılaştırıldığında; klinik örneğinde istatistiksel olarak anlamlı bir farkla, daha fazla oranda ortaokul ve altı eğitim düzeyi saptanmıştır ($p<0.001$).

Tablo 3. Ölçekleri Dolduran Anne babaların Eğitim Durumu

Ölçekleri Dolduranın Eğitim Durumu	Toplum örneklemi n (%)	Klinik örneklem n (%)	Tüm örneklem n (%)
Okur-yazar	4 (2.0)	4 (2.0)	8 (2.0)
İlkokul mezunu	27 (13.4)	33 (16.4)	60 (14.9)
Ortaokul mezunu	8 (4.0)	42 (20.9)	50 (12.4)
Lise mezunu	61 (30.2)	75 (37.3)	136 (33.7)
Üniversite mezunu	88 (43.6)	43 (21.4)	131 (32.5)
Lisans üstü eğitim	14 (6.9)	4 (2.0)	18 (4.5)
Toplam	202 (100.0)	201 (100.0)	403 (100.0)

4.1.4. Ölçekleri Dolduran Anne babaların Mesleği

Toplum ve klinik örneklemelerinde ölçekleri dolduran anne babaların meslek durumları tablo 4'te verilmiştir. Ölçekleri dolduran anne babaların meslek durumları çalışıyor (memur, işçi, diğer) ve çalışmıyor (ev hanımı, işsiz, emekli) olarak iki gruba indirgenerek incelendiğinde; toplum örnekleminde ölçekleri dolduranların %22.3'ünün (n=45) herhangi bir işte çalışmadığı, klinik örneklemde ise ölçekleri dolduranların %56.7'sinin (n=114) herhangi bir işte çalışmadığı bulunmuştur. Ölçekleri dolduran anne babalar, herhangi bir işte çalışıp çalışmama oranları açısından ki kare testi ile karşılaştırıldığında; klinik örneklemde istatistiksel olarak anlamlı bir farkla daha fazla oranda çalışmayan anne baba saptanmıştır ($p<0.001$).

Tablo 4. Ölçekleri dolduranın anne babaların mesleği

Meslekler	Toplum Örneklemi n (%)	Klinik Örneklem n (%)	Tüm Örneklem n (%)
Evhanımı	38 (18.8)	106 (52.7)	144 (35.7)
İşsiz	1 (0.5)	0 (0)	1 (0.2)
Memur	82 (40.6)	23 (11.4)	105 (26.1)
İşçi	38 (18.8)	43 (21.4)	81 (20.1)
Emekli	6 (3.0)	8 (4.0)	14 (3.5)
Diğer	37 (18.3)	21 (10.4)	58 (14.4)
Toplam	202 (100.0)	201 (100.0)	403 (100.0)

4.1.5 Anne babaların Medeni Durumu

Toplum ve klinik örneklemelerinde ölçekleri dolduran anne babaların medeni durumları tablo 5'te verilmiştir. Çocukların, anne ve babaları ile birlikte yaşayıp yaşamamaları şeklinde

bir gruplandırma yapıldığında (birinci grup, anne ve babası ile birlikte yaşayan; ikinci grup, anne ya da babadan herhangi birisi ile yaşayan); klinik örnekleme çocukların %90.0 (n=181)'inin anne ve babası ile birlikte yaşadığı; %10.0 (n=20)'unun anne ya da babasından birisi ile birlikte yaşadığı; toplum örnekleminde çocukların %91.1 (n=184) 'inin anne ve babası ile birlikte yaşadığı; %8.9 (n=18)'unun anne ya da babasından birisi ile birlikte yaşadığı bulunmuştur.

Çocukların her iki ebeveyni ile birlikte yaşayıp yaşamamaları açısından, toplum ve klinik örneklemi ki kare testi ile karşılaştırıldığında, iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır (p=0.721).

Tablo 5. Anne babaların medeni durumu

Annebabaların Medeni Durumu	Toplum Örneklemi n (%)	Klinik Örnekleme n (%)	Tüm Örnekleme n (%)
Evli	183 (90.6)	180 (89.6)	363 (90.1)
Ayrılmış	5 (2.5)	2 (1.0)	5 (1.2)
Boşanmış	5 (2.5)	17 (8.5)	22 (5.5)
Dul kadın/erkek	8 (4.0)	1(0.5)	9 (2.2)
Nikahsız birlikte yaşayan	1 (0.5)	1(0.5)	2 (0.5)
Toplam	202 (100)	201 (100)	403 (100)

4.1.6. Anne ve Babaların Eğitim Durumu

Toplum ve klinik örneklemde, her iki ebeveynin eğitim durumuna ilişkin bilgiler Tablo 6'da verilmiştir. Toplum örnekleminde yer alan annelerin %19.9 (n=40)'u ortaokul ve altı eğitim düzeyine sahip iken, klinik örnekleme yer alan annelerin % 42.8 (n=86)'i ortaokul ve altı eğitim düzeyine olduğu bulunmuştur. Toplum örnekleminde yer alan babaların %26.2 (n=53)'si ortaokul ve altı eğitim düzeyine sahip iken, klinik örnekleme yer alan babaların ise % 44.8 (n=90)'i ortaokul ve altı eğitim düzeyinde olduğu bulunmuştur.

Tablo 6. Anne ve babaların eğitim durumu

Eğitim durumu	Anneler		Babalar	
	Toplum örneklemini n (%)	Klinik örneklem n (%)	Toplum örneklemini n (%)	Klinik Örneklem n (%)
Okur-yazar	5 (2.5)	6 (3.0)	2 (1.0)	3 (1.5)
İlkokul mezunu	27 (13.4)	40 (19.9)	33 (16.3)	58(28.9)
Ortaokul mezunu	8 (4.0)	40 (19.9)	18 (8.9)	29 (14.4)
Lise mezunu	54 (26.7)	72 (35.8)	62 (30.7)	60(29.9)
Üniversite mezunu	93 (46.0)	41 (20.4)	74 (36.6)	43 (21.4)
Lisans üstü eğitim	15 (7.4)	2 (1.0)	13 (6.4)	8 (4.0)
Toplam	202 (100.0)	201 (100.0)	202(100.0)	201(100.0)

4.1.7. Anne ve Babaların Mesleği

Toplum ve klinik örneklemelerinde, her iki ebeveynin de meslek durumuna ilişkin bilgiler Tablo 7’de verilmiştir. Toplum örnekleminde yer alan annelerin % 33.7 (n=68)'si ev hanımı iken, klinik örneklemede yer alan annelerin %67.7 (n=136)'sinin ev hanımı olduğu bulunmuştur. Toplum örnekleminde yer alan babaların %2.5 (n=5)'i işsiz iken, klinik örneklemede yer alan babaların ise %1 (n=2)'inin işsiz olduğu bulunmuştur.

Tablo 7. Anne ve babaların meslekleri

Meslekler	Anneler		Babalar	
	Toplum Örneklemi n (%)	Klinik Örneklem n (%)	Toplum Örneklemi n (%)	Klinik Örneklem n (%)
Evhanımı/İşsiz	68 (33,7)	136 (67,7)	5(2.5)	2 (1.0)
Memur	89(44,1)	21 (10,4)	60 (29,7)	32 (15,9)
İşçi	24 (11,9)	23 (11,4)	67 (33,2)	97 (48,3)
Emekli	0 (0)	2 (1,0)	10 (5,0)	10 (5,0)
Diğer	21 (10,4)	19(9,5)	60 (29,7)	60 (29,9)
Toplam	202(100.0)	201 (100.0)	202 (100.0)	201 (100.0)

4.1.8. Aile Yapısı

Toplum ve klinik örneklemelerinde bulunan anne babaların aile yapısı Tablo 8'da verilmiştir. Toplum ve klinik örneklemeleri aile yapıları açısından karşılaştırıldıklarında, iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır (p=0.511).

Tablo 8. Toplum ve klinik örneklemelerde aile yapısı

Aile yapısı	Toplum Örneklemi n (%)	Klinik Örneklemi n (%)
Çekirdek aile	165 (81.7)	157 (78.1)
Geniş aile	25 (12.4)	33(16.4)
Tek ebeveynli aile	12 (5.9)	11(5.5)
Toplam	202 (100.0)	201 (100.0)

4.1.9. Ailelerin Aylık Gelir Durumu

Toplum ve klinik örneklemelerinde yer alan anne babaların aylık gelir durumları tablo 9'da verilmiştir. Aylık gelir düzeyleri açısından, toplum ve klinik örneklemeleri karşılaştırıldığında, klinik örnekleme istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha fazla oranda, aylık 1100 Liranın altında gelir düzeyine sahip aile bulunmuştur ($p=0.001$).

Tablo 9. Ailelerin aylık gelir durumu

Ailenin aylık gelir durumu	Toplum Örneklemi n (%)	Klinik Örneklemi n (%)
1100 liranın altı	30 (14,9)	54 (26,9)
1100-3800 lira arası	120 (59,4)	120 (59.7)
3800 liranın üstü	52 (25,7)	27 (13.4)
Toplam	202 (100,0)	201 (100,0)

4.1.10. Ailelerin Aylık Gelir Durumunun İhtiyaçları Karşılama Etkisi

Toplum ve klinik örneklemelerinde, anne babaların toplam aylık gelir düzeyinin ailenin ihtiyaçlarını karşılamaya etkisi tablo 10'da verilmiştir. Toplum örnekleminde anne babaların %61.9'unun ($n=125$) ev ihtiyaçlarının karşılanmasında herhangi bir zorluk yaşamadıkları, %4'ünün ($n=8$) ev giderlerinin büyük bir kısmını karşılamakta zorluk yaşadığı; klinik örnekleme ise anne babaların %45.8'inin ($n=92$) ev ihtiyaçlarının karşılanmasında herhangi bir zorluk yaşamadıkları, %13.9'unun ($n=28$) ev giderlerinin büyük bir kısmını karşılamakta zorluk yaşadığı saptanmıştır. Ailelerin gelir durumunun ihtiyaçları karşılamaya etkisi açısından toplum ve klinik örneklemeleri ki kare testi karşılaştırıldığında; istatistiksel olarak anlamlı düzeyde klinik örnekleme daha fazla oranda, ev giderlerinin büyük bir kısmını karşılayamayan aile bulunmuştur ($p=0.001$).

Tablo 10. Ailelerin gelir durumunun ihtiyaçları karşılamaya etkisi

Ailenin aylık gelir durumu nelere yetiyor?	Toplum rneklemi n (%)	Klinik rneklemi n (%)
Ev ihtiyaçlarımızı karşılamakta herhangi bir zorluk yaşamıyorum	125 (61,9)	92 (45.8)
Son bir yıllık zaman içinde, bir dönem temel giderleri karşılamakta zorluk yaşadım	34 (16,8)	37 (18.4)
Kazancım sadece almak istediğim bazı şeylere yetiyor	35 (17.3)	44 (21.9)
Ev giderlerimin büyük kısmını karşılayamıyorum	8 (4.0)	28 (13.9)
Toplam	202 (100)	201(100)

4.1.11. ocuk Cinsiyet

Toplum ve klinik örneklemlerinde, çocukların cinsiyet dağılımları tablo 11’de verilmiştir. Toplum rnekleminde yer alan çocukların %39.1’i (n=79) kız, %60,9’u (n=123) erkek; klinik örneklemde yer alan çocukların %31.8’i (n=64) kız, %68.2’si (n=137) erkektir. Toplum ve klinik örneklemleri, çocukların cinsiyet oranları açısından ki kare testi ile karşılaştırıldığında iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır (p=0.127).

Tablo 11. Toplum ve klinik örneklemlerinin çocukların cinsiyetleri açısından karşılaştırılması

Cinsiyet	Toplum rneklemi n (%)	Klinik rneklemi n (%)	Toplam
Kız	79 (39,1)	64 (31.8)	143 (35.5)
Erkek	123 (60,9)	137 (68.2)	260 (64.5)
Toplam	202 (100)	201 (100)	403 (100)

4.1.12. ocuk Yaş

Toplum ve klinik örneklemlerinde, çocukların yaş dağılımları tablo 10’da verilmiştir. Toplum rnekleminde yer alan çocukların yaş ortalaması 6.61 ± 2.89 ; klinik örneklemde yer alan çocukların yaş ortalaması ise 7.47 ± 2.66 bulunmuştur. Her iki örneklem grubu çocukların yaş ortalamaları açısından karşılaştırıldığında, klinik örneklemde çocukların yaş ortalaması

toplum örneklemine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur (p=0.002).

Tablo 12. Toplum ve klinik örneklemelerinde bulunan çocukların yaş dağılımı ve yaş ortalamaları

Çocukların yaş dağılımı	Toplum Örnekleme n (%)	Klinik Örneklem n (%)	Tüm Olgular n (%)
2	16(7.9)	5(2.5)	21(5.2)
3	22(10.9)	12(6.0)	34(8.4)
4	19(9.4)	12(6.0)	31(7.7)
5	21(10.4)	20(10.0)	41(10.2)
6	18(8.9)	24(11.9)	42(10.4)
7	28(13.9)	27(13.4)	55(13.6)
8	21(10.4)	32(15.9)	53(13.2)
9	19(9.4)	21(10.4)	40(9.9)
10	13(6.4)	15(7.5)	28(6.9)
11	17(8.4)	16(8.0)	33(8.2)
12	8(4.0)	17(8.5)	25(6.2)
Toplam	202(100)	201(100)	403(100)
	Ort ± SS 6.61±2.89	Ort ± SS 7.47±2.66	Ort ± SS 7.04±2.80

4.1.13. Çocukta Tıbbi ve Ruhsal Hastalık Öyküsü

Çocukta tıbbi ve/veya ruhsal hastalık öyküsü tablo 13'te verilmiştir. Toplum ve klinik örneklemelerinde, çocukta tıbbi ve/veya ruhsal hastalık öyküsü, sağlık problemi var ve sağlık problemi yok olarak iki düzeye indirgenerek incelendiğinde; toplum örnekleminde çocukların %80.7'sinde (n=163) sağlık problemi olmadığı, %19.3'ünde (n=39) bir sağlık problemi olduğu; klinik örnekleminde çocukların %61.2'sinde (n=123) herhangi bir sağlık problemi olmadığı, %38.8'inde (n=78) bir sağlık problemi olduğu bulunmuştur. Gruplar arasında, çocuklarda bir sağlık problemi olup olmaması açısından karşılaştırma yapıldığında, klinik grupta istatistiksel olarak anlamlı düzeyde toplum grubundaki çocuklardan daha yüksek oranda sağlık problemi olduğu bulunmuştur (p<0.001).

Tablo 13. Çocukta tıbbi ve ruhsal hastalık öyküsü

Çocukta Tıbbi ve Ruhsal Hastalık Öyküsü	Toplum Örneklemi n (%)	Klinik Örneklem n (%)	Tüm Örneklem n (%)
Hastalık öyküsü yok	163 (80.7)	123 (61.2)	286 (71)
Görme ya da işitme problemi var	14 (6.9)	12 (6.0)	26 (6.5)
Düzenli olarak hastaneye yatmayı gerektiren kronik hastalık	1 (0.5)	1 (0.5)	2 (0.5)
Zihinsel engel	2 (1.0)	5 (2.5)	7 (1.7)
Gelişim geriliği	8 (4.0)	17 (8.5)	25 (6.2)
Sağlık profesyoneli tarafından verilmiş diyet programı	1 (0.5)	3 (1.5)	4 (1.0)
Diğer	13 (6.4)	40 (19.9)	53 (13.2)

4.1.14. Anne babalık Eğitim Programına Katılma Durumu

Anne babaların daha önce bir Anne babalık Eğitimi programına katılıp katılmama durumları Tablo 14'te verilmiştir. Gruplar arasında, daha önce bir anne babalık eğitim programına katılıp katılmama oranları açısından karşılaştırma yapıldığında iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır ($p=0.721$).

Tablo 14. Önceden bir anne babalık eğitim programına katılma durumu

Daha Önce Bir Annebabalık Eğitimi Programına Katılma Durumu	Toplum Örneklemi n (%)	Klinik Örneklemi n (%)	Toplam
Evet	18 (8.9)	20 (10.0)	38 (9.4)
Hayır	184 (91.1)	181 (90.0)	365 (90.6)
Toplam	202 (100)	201 (100)	403 (100)

4.2. PAFAS Türkçe Formu'nun Geçerlik ve Güvenirlik Bulguları

PAFAS Türkçe Formunun geçerlik ve güvenilirlik değerlendirmesi için 403 anne babanın doldurmuş oldukları; PAFAS Türkçe Formu, ASBÖ, GSA-12 ve EYÖ verileri ve test-tekrar

test güvenilirliği için toplum örnekleminde 58 anne ya da babanın doldurduğu PAFAS Türkçe Formu verileri incelenmiştir. PAFAS Türkçe Formu, ASBÖ, GSA-12 VE EYÖ ölçeklerinin puan ortalamaları verileri Tablo 15, 16, 17 ve 18’de yer almaktadır.

Tablo 15. Çalışmada yer alan anne babaların PAFAS Türkçe Formu puan ortalamaları

Ölçek puanları	Toplum Örneklemi			Klinik Örneklem		
	Ortalama± standart sapma	En yüksek	En düşük	Ortalama± standart sapma	En yüksek	En düşük
PAFAS Anne babalık alt ölçeği	13.84±4.58	26.00	4.00	18.88±5.06	33.00	8.00
PAFAS anne baba tutarlılığı	6.13±2.02	13.00	1.00	7.25±1.92	13.00	1.00
PAFAS zorlayıcı anne babalık	4.77±2.35	14.00	0.00	6.83±2.78	14.00	0.00
PAFAS olumlu cesaretlendirme	1.72±1.42	6.00	0.00	2.08±1.50	7.00	0.00
PAFAS anne baba çocuk ilişkisi	1.19±1.74	8.00	0.00	2.71±2.40	13.00	0.00
PAFAS Aile uyumu alt ölçeği	8.93±4.86	25.00	0.00	13.27±5.59	29.00	0.00
PAFAS anne babalık duygusal uyumu	4.10±2.52	13.00	0.00	6.17±2.80	14.00	0.00
PAFAS aile ilişkileri	2.24±1.99	10.00	0.00	3.59±2.31	11.00	0.00
PAFAS anne baba ekip çalışması	2.70±1.78	9.00	0.00	3.50±1.87	8.00	0.00
PAFAS toplam puan	22.86±8.28	44.00	6.00	32.33±9.16	62.00	12.00

Tablo 16. Çalışmada yer alan anne babaların ASBÖ alt ölçek puan ortalamaları

Ölçek puanları	Toplum Örneklemi			Klinik Örneklem		
	Ortalama± standart sapma	En yüksek	En düşük	Ortalama± standart sapma	En yüksek	En düşük
ASBÖ demokratik anne babalık tutumu	4.29±0.51	5.00	2.40	3.96±0.62	5.00	1.86
ASBÖ otoriter anne babalık tutumu	1.55±0.46	3.16	1.00	1.91±0.57	4.08	1.00
ASBÖ izin verici anne babalık tutumu	2.20±0.70	5.00	1.00	2.67±0.69	4.60	1.00

Tablo 17. Çalışmada yer alan anne babaların EYÖ puan ortalamaları

Ölçek puanları	Toplum Örneklemi			Klinik Örneklem		
	Ortalama± standart sapma	En yüksek	En düşük	Ortalama± standart sapma	En yüksek	En düşük
EYÖ puanları	37.42±10.14	50	2	33.75±10.33	50	4.00

Tablo 18. Çalışmada yer alan anne babaların GSA-12 puan ortalamaları

Ölçek puanları	Toplum Örneklemi			Klinik Örneklem		
	Ortalama± standart sapma	En yüksek	En düşük	Ortalama± standart sapma	En yüksek	En düşük
GSA-12 puanları	1.69±2.81	12	0.00	2.80±3.09	12	0.00

4.2.1. PAFAS Türkçe Formunun Güvenirlik Bulguları

PAFAS Türkçe Formunun, klinik ve toplum örneklemelerinden oluşan 403 anne baba ile yapılan güvenirlik değerlendirmesi, ölçeği oluşturan maddeler arasındaki ilişkinin (iç tutarlılık) ve test tekrar test güvenirliğinin incelenmesi ile yapılmıştır.

4.2.1.1 İç Tutarlılık

PAFAS Türkçe Formunun iç tutarlılığı Cronbach α , Guttman Split-Half (yarıya bölme) katsayısı, madde toplam korelasyon değeri ve madde yok sayıldığında Cronbach α değeri hesaplanarak belirlenmiştir. PAFAS Türkçe Formunun faktör yapılarının iç tutarlık değerleri incelendiğinde Anne baba tutarlılığı faktör yapısının güvenirliği yeterli düzeyde olmadığı saptanmıştır. 403 anne babadan oluşan çalışma grubundan elde edilen veriler ile hesaplanan PAFAS Türkçe Formu tüm ölçek, alt ölçekler ve faktör yapılarının iç tutarlık değerleri Tablo 19'da yer almaktadır.

Tablo 19. PAFAS Türkçe Formunun iç tutarlılık değerleri

PAFAS	Cronbach α	Guttman Split-Half (yarıya bölme) katsayısı
Anne babalık alt ölçeği	0.700	0.719
Anne babalık ölçeği Anne baba tutarlılığı	0.218	0.431
Anne babalık ölçeği Zorlayıcı anne babalık	0.694	0.627
Anne babalık ölçeği Olumlu cesaretlendirme	0.585	0.458
Anne babalık ölçeği Anne baba çocuk ilişkisi	0.786	0.769
Aile uyumu alt ölçeği	0.830	0.726
Aile uyum ölçeği Anne babalık duygusal uyumu	0.760	0.670
Aile uyum ölçeği Aile ilişkileri	0.757	0.585
Aile uyum ölçeği Anne baba ekip çalışması	0.543	0.521
PAFAS tüm ölçek	0.847	0.705

Ölçek maddeleri incelendiğinde; 3, 4, 11 ve 29. maddelerin madde toplam korelasyon değerlerinin 0.20 nin altında olduğu; bu maddeler içinde 3. ve 29. maddelerin ayrıca madde yok sayıldığında faktör yapısının Cronbach α değerinin yükseldiği görülmektedir. Tablo 20, 21, 22, 23, 24, 25 ve 26’da faktör yapılarında yer alan maddeler için madde toplam puan korelasyon katsayıları ve madde yok sayıldığında Cronbach α değerleri yer almaktadır.

Tablo 20. PAFAS Türkçe Formu anne baba tutarlılığı faktörü iç tutarlılık değerleri

PAFAS Anne baba Tutarlılığı	Ort $\pm$ SS	Madde toplam korelasyon katsayısı	Madde yok sayıldığında Cronbach α değeri
PAFAS MADDE 1	1.16 $\pm$ 0.778	0.246	0.034
PAFAS MADDE 3	1.63 $\pm$ 0.823	-0.115	0.378
PAFAS MADDE 4	1.20 $\pm$ 0.988	0.112	0.167
PAFAS MADDE 11	1.44 $\pm$ 0.732	0.076	0.202
PAFAS MADDE 12	1.27 $\pm$ 0.821	0.212	0.061

PAFAS Anne baba tutarlılığı Cronbach α : 0.218
Ort $\pm$ SS: Ortalama $\pm$ Standart Sapma

Tablo 21. PAFAS Türkçe Formu zorlayıcı anne babalık faktörü iç tutarlılık değerleri

PAFAS Zorlayıcı anne babalık	Ort ± SS	Madde toplam korelasyon katsayısı	Madde yok sayıldığında Cronbach α değeri
PAFAS MADDE 5	1.41±0.79	0.578	0.590
PAFAS MADDE 7	0.82±0.86	0.396	0.668
PAFAS MADDE 9	0.60±0.74	0.526	0.616
PAFAS MADDE 10	1.64±0.82	0.302	0.705
PAFAS MADDE 13	1.33±0.89	0.471	0.635

PAFAS Zorlayıcı anne babalık Cronbach α : 0.694

Ort±SS: Ortalama±Standart Sapma

Tablo 22. PAFAS Türkçe Formu Olumlu cesaretlendirme faktörü iç tutarlılık değerleri

PAFAS Olumlu cesaretlendirme	Ort ± SS	Madde toplam korelasyon katsayısı	Madde yok sayıldığında Cronbach α değeri
PAFAS MADDE 2	0.47±0.639	0.411	0.459
PAFAS MADDE 6	0.38±0.610	0.470	0.381
PAFAS MADDE 8	1.05±0.740	0.317	0.619

PAFAS Olumlu cesaretlendirme Cronbach α : 0.585

Ort±SS: Ortalama±Standart Sapma

Tablo 23. PAFAS Türkçe Formu anne baba çocuk ilişkisi faktörü iç tutarlılık değerleri

PAFAS Anne baba çocuk ilişkisi	Ort ± SS	Madde toplam korelasyon katsayısı	Madde yok sayıldığında Cronbach α değeri
PAFAS MADDE 14	0.59±0.693	0.519	0.765
PAFAS MADDE 15	0.15±0.411	0.514	0.769
PAFAS MADDE 16	0.37±0.611	0.562	0.746
PAFAS MADDE 17	0.33±0.585	0.630	0.725
PAFAS MADDE 18	0.51±0.696	0.643	0.718

PAFAS Anne baba çocuk ilişkisi Cronbach α : 0.786

Ort±SS: Ortalama±Standart Sapma

Tablo 24. PAFAS Türkçe Formu anne babalık duygusal uyumu faktörü iç tutarlılık değerleri

PAFAS Anne babalık duygusal uyumu	Ort ± SS	Madde toplam korelasyon katsayısı	Madde yok sayıldığında Cronbach α değeri
PAFAS MADDE 19	1.49±0.876	0.542	0.713
PAFAS MADDE 20	0.97±0.786	0.543	0.712
PAFAS MADDE 21	1.07±0.809	0.532	0.715
PAFAS MADDE 22	0.72±0.731	0.574	0.700
PAFAS MADDE 23	1.27±0.821	0.450	0.742

PAFAS Anne babalık duygusal uyumu Cronbach α : 0.760

Ort±SS: Ortalama±Standart Sapma

Tablo 25. PAFAS Türkçe Formu aile ilişkileri faktörü iç tutarlılık değerleri

PAFAS Aile ilişkileri	Ort ± SS	Madde toplam korelasyon katsayısı	Madde yok sayıldığında Cronbach α değeri
PAFAS MADDE 24	0.70±0.744	0.481	0.740
PAFAS MADDE 25	0.70±0.736	0.641	0.651
PAFAS MADDE 26	0.93±0.717	0.545	0.704
PAFAS MADDE 27	0.59±0.749	0.553	0.700

PAFAS Aile ilişkileri Cronbach α : 0.757

Ort±SS: Ortalama±Standart Sapma

Tablo 26. PAFAS Türkçe Formu anne baba ekip çalışması faktörü iç tutarlılık değerleri

PAFAS Anne baba ekip çalışması	Ort ± SS	Madde toplam korelasyon katsayısı	Madde yok sayıldığında Cronbach α değeri
PAFAS MADDE 28	1.23±0.875	0.510	0.169
PAFAS MADDE 29	1.13±0.920	0.181	0.718
PAFAS MADDE 30	0.75±0.785	0.413	0.360

4.2.1.2. Test-Tekrar Test Değerlendirmesi

Test-tekrar test güvenilirliğini değerlendirmek amacıyla, toplum örneklemini içinde bulunan anne babalardan 58'ine PAFAS Türkçe Formunu doldurduktan 2 hafta sonra aynı ölçek tekrar uygulanmıştır. PAFAS Türkçe Formu alt ölçekleri ve bu alt ölçeklerde yer alan faktörlere ait puan ortalamaları, test-tekrar test korelasyonları ve bağımlı örneklem t testi bulguları Tablo 27 ve 28'de yer almaktadır.

PAFAS Türkçe Formu anne babalık ve PAFAS Türkçe Formu aile uyumu alt ölçeklerinin ve bu alt ölçeklerde yer alan faktör yapılarının puan ortalamalarının, test-tekrar test uygulamasında anlamlı farklılık göstermediği saptanmıştır.

Test-tekrar test uygulamasında, PAFAS Türkçe Formu Anne babalık alt ölçeği ve Aile uyumu alt ölçeğinin ‘güçlü’ düzeyde korelasyon gösterdikleri; Anne babalık alt ölçeğinde yer alan Anne baba tutarlılığı faktörünün 'orta' düzeyde, diğer alt faktörlerin ise ‘güçlü’ düzeyde korelasyon gösterdikleri saptanmıştır. Hesaplanan korelasyon katsayı değerleri 0.497 ile 0.747 arasında olup, tümü istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Tablo 27. PAFAS Türkçe Formu Anne babalık alt ölçeği ve faktör yapılarının test-tekrar test korelasyonları ve bağımlı örneklem t testi sonuçları

PAFAS	Ort ± SS		Pearson Korelasyon Katsayısı (r)	Bağımlı Örneklem T Testi
	Test	Tekrar test		
Anne babalık ölçeği	12.24 ± 3.61	11.81 ± 4.33	0.747 p <0.001	1.129 p =0.264
Annebabalık Ölçeği Anne baba tutarlılığı	5.81 ± 1.90	5.62 ± 1.98	0.497 p<0.001	0.740 p:0.462
Anne babalık Ölçeği Zorlayıcı Anne babalık	4.10 ± 1.73	3.86 ± 1.83	0.582 p<0.001	1.123 p:0.266
Anne babalık Ölçeği Olumlu Cesaretlendirme	1.56 ± 1.42	1.51 ± 1.41	0.641 p<0.001	0.327 p:0.745
Anne babalık Ölçeği Anne baba Çocuk İlişkisi	0.75 ± 1.28	0.81 ± 1.24	0.680 p<0.001	-0.388 p:0.700

Ort±SS: Ortalama±Standart Sapma

Tablo 28. PAFAS Türkçe Formu Aile uyum alt ölçeği ve faktör yapılarının test-tekrar test korelasyonları ve bağımlı örneklem t testi sonuçları

PAFAS	Ort ± SS		Pearson Korelasyon Katsayısı (r)	Bağımlı Örneklem T Testi
	Test	Tekrar test		
Aile Uyum ölçeği	8.33 ± 4.59	7.94 ± 5.07	0.706 p <0.001	0.787 p:0.435
Aile uyum ölçeği Anne babalık duygusal uyumu	3.58 ± 2.21	3.51 ± 2.40	0.615* p<0.001	0.258** p:0.797
Aile uyum ölçeği Aile İlişkileri	2.29 ± 1.79	2.32 ± 1.95	0.518 p<0.001	-.142 p:0.887
Aile uyum ölçeği Annebaba ekip çalışması	2.51 ± 1.68	2.16 ± 1.75	0.691 p<0.001	1.974 p:0.053

Ort±SS: Ortalama±Standart Sapma

PAFAS Türkçe Formu maddeleri gözden geçirildiğinde ise test-tekrar test korelasyonları en düşük olan maddelerin 21. madde (Kendimi üzgün ya da mutsuz hissedirim.) ($r:0.216$, $p=0.103$), 27. madde (Aile üyelerimiz birbirini eleştirir ya da aşağılarlar.) ($r:0.140$, $p=0.295$) ve 29. madde (Annebabalık konusunda eşimle aynı fikirleri paylaşmıyorum.) ($r:0.235$, $p=0.081$) oldukları, bu maddelerde korelasyonların anlamlı olmadığı bulunmuştur. En güçlü korelasyon ise 9. maddede saptanmıştır ($r:0.746$, $p=0.001$). Maddelere ilişkin korelasyonlar Tablo 29'da yer almaktadır.

Tablo 29. PAFAS Türkçe Formu maddelerinin test tekrar test korelasyonları

PAFAS Maddeler	Pearson Korelasyon Katsayısı (r)	P
Pafas Madde 1	0.265	0.045
Pafas Madde 2	0.701	<0.001
Pafas Madde 3	0.616	<0.001
Pafas Madde 4	0.470	<0.001
Pafas Madde 5	0.525	<0.001
Pafas Madde 6	0.427	0.001
Pafas Madde 7	0.516	<0.001
Pafas Madde 8	0.387	0.003
Pafas Madde 9	0.746	<0.001
Pafas Madde 10	0.541	<0.001
Pafas Madde 11	0.268	0.042
Pafas Madde 12	0.408	0.001
Pafas Madde 13	0.506	<0.001
Pafas Madde 14	0.679	<0.001
Pafas Madde 15	0.560	<0.001
Pafas Madde 16	0.263	0.046
Pafas Madde 17	0.578	<0.001
Pafas Madde 18	0.479	<0.001
Pafas Madde 19	0.384	0.003
Pafas Madde 20	0.415	0.001
Pafas Madde 21	0.216	0.103
Pafas Madde 22	0.570	<0.001
Pafas Madde 23	0.569	<0.001
Pafas Madde 24	0.452	<0.001
Pafas Madde 25	0.444	<0.001
Pafas Madde 26	0.526	<0.001
Pafas Madde 27	0.140	0.295
Pafas Madde 28	0.709	<0.001
Pafas Madde 29	0.235	0.081
Pafas Madde 30	0.610	<0.001

4.2.2. PAFAS Türkçe Formunun Geçerlik Bulguları

PAFAS Türkçe Formunun geçerliğini belirlemek amacıyla açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri yapılmış, alt ölçekler ve faktör yapıları arasındaki korelasyonlara bakılmış, PAFAS Türkçe Formunun faktörlerinin ASBÖ, EYÖ ve GSA-12 ile korelasyonları incelenmiş ve PAFAS Türkçe Formunun toplum ve klinik örneklemini ayırt edebilme gücünün analizi için bağımsız örneklem t testi ölçümü yapılmıştır.

4.2.2.1. Ayırt Edici Geçerlik

İçerik geçerliğini değerlendirmek amacıyla çalışmada yer alan anne babalara ait PAFAS Türkçe Formu tüm ölçek ve alt ölçek puan ortalamalarının, toplum ve klinik örneklemelerini birbirinden ayırt etme yeteneğinin olup olmadığını testetmede bağımsız gruplarda t testi kullanılmıştır. PAFAS Türkçe Formu toplam puan, PAFAS Türkçe Formu alt ölçek puan ortalamaları ve PAFAS Türkçe Formu faktör yapılarının puan ortalamalarında, klinik örnekleme yer alan anne babaların puan ortalamaları, toplum örnekleminde yer alan anne babaların puan ortalamalarından, istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Bu bulgular PAFAS Türkçe Formunun yapı geçerliğine katkıda bulunmaktadır. Tablo 30’da bu veriler gösterilmiştir.

Tablo 30. Toplum ve klinik örneklemelerinin toplam PAFAS Türkçe Formu, alt ölçek ve alt ölçeklerde yer alan faktör yapılarının puan ortalamalarının karşılaştırılması

	Ort ± SS		t*	P
	Toplum	Klinik		
PAFAS Toplam Puan	22.86±8.28	32.33±9.16	-10.444	0.000
PAFAS Anne babalık alt ölçeği	13.84±4.58	18.88±5.06	-10.475	<0.001
PAFAS Anne baba Tutarlılığı	6.13±2.02	7.25±1.92	-5.671	<0.001
PAFAS Zorlayıcı anne babalık	4.77±2.35	6.83±2.78	-7.998	<0.001
PAFAS Olumlu cesaretlendirme	1.72±1.42	2.08±1.50	-2.444	0.015
PAFAS Anne baba çocuk ilişkisi	1.19±1.74	2.71±2.40	-7.247	<0.001
PAFAS Aile uyumu alt ölçeği	8.93±4.86	13.27±5.59	-7.979	<0.001
PAFAS Anne babalık duygusal uyumu	4.10±2.52	6.17±2.80	-7.764	<0.001
PAFAS Aile ilişkileri	2.24±1.99	3.59±2.31	-6.236	<0.001
PAFAS Anne baba ekip çalışması	2.70±1.78	3.50±1.87	-4.244	<0.001

Ort±SS: Ortalama±Standart Sapma

* Bağımsız örneklem t testi

4.2.2.2. Yapı Geçerliği

4.2.2.2.1. Açımlayıcı Faktör Analizi

Faktör analizinde kullanılan iki genel yaklaşım vardır.

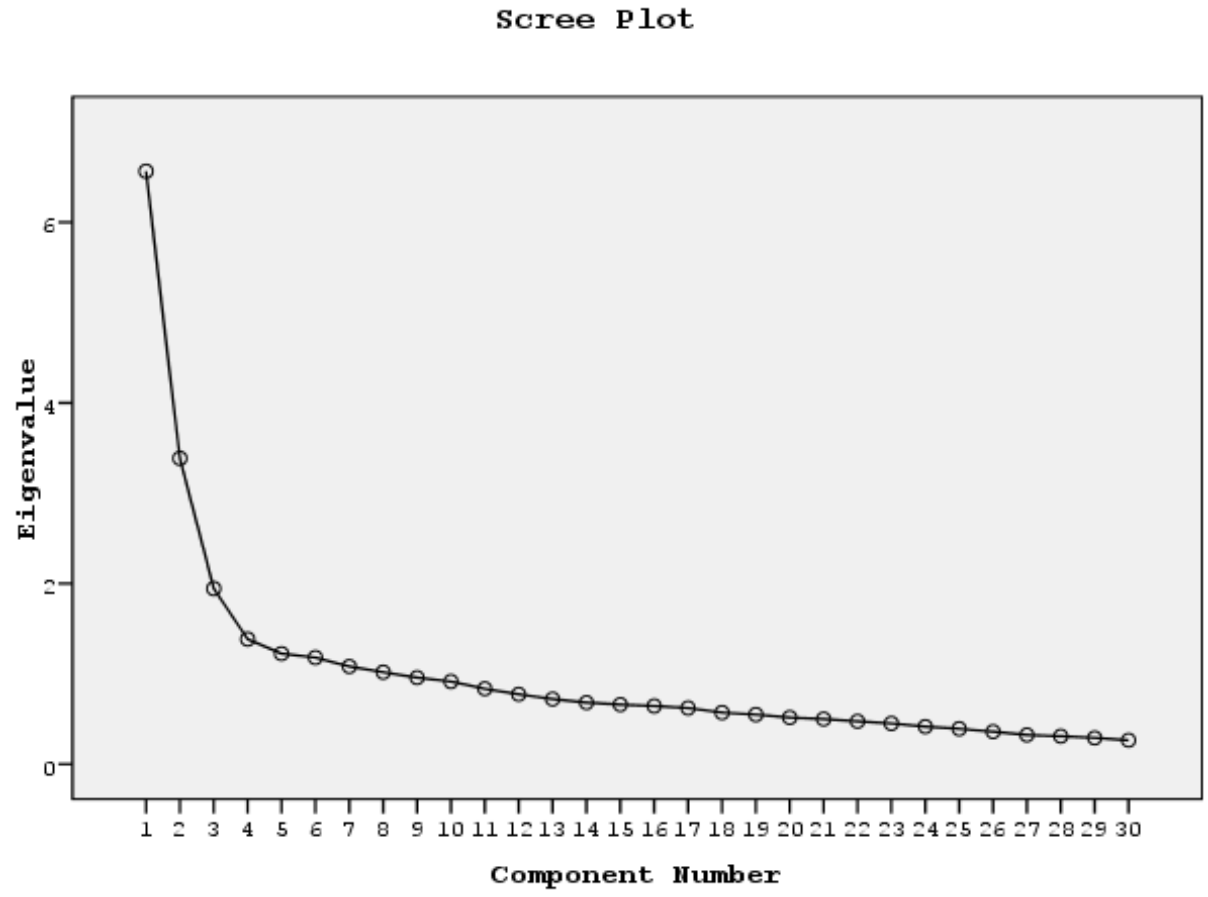
- Açımlayıcı faktör analizi (exploratory factor analysis) (AFA)
- Doğrulamalı faktör analizi (confirmatory factor analysis) (DFA) (106)

Çalışmamızda öncelikle veri setine açımlayıcı faktör analizi yöntemi uyguladık. Açımlayıcı faktör analizine ek olarak, Sanders MR ve ark. tarafından, PAFAS ölçek geliştirme çalışmasında elde edilen faktör yapılarını test etmek amacıyla veri setine doğrulamalı faktör analizi yöntemi uyguladık (95).

Açımlayıcı faktör analizinde, faktör elde etmede en sık kullanılan yöntem temel bileşen analizidir (principle component analysis). Bu çalışmada, tüm örneklemin PAFAS Türkçe Formu verilerinin faktör analizine uygunluğunun değerlendirilmesi amacıyla Keiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem yeterliliği ölçütü ve Barlett testi uygulanarak değişkenler arası korelasyona bakılmış ve veriler faktör analizine uygun bulunmuştur. İsimlendirilebilir, yorumlanabilir ve anlamlı faktörler elde etmek amacıyla Varimax dönüştürmesi uygulanmıştır.

Varimax dönüştürmesine göre yürütölen açımlayıcı faktör analizinde Eigenvalue (özdeğer) değerı 1'in üzerinde olan 8 faktör elde edilmiştir. Faktörlerin öz değerlerine dayalı olarak çizgi grafiği (scree graph/plot) çizilmiştir (Grafik 1). Grafikte yüksek iğmeli, hızlı düşüşlerin yaşandığı faktörler, önemli faktör sayısını verir. Sosyal bilimlerde yapılan analizlerde %40 ile %60 arasında değerşen varyans oranları yeterli kabul edilmektedir. Çalışmamızda 8 faktörün toplam varyans oranı %56.4 saptanmıştır.

Faktör yükleri 0.3'ün üzerindeki maddeler değerlendirmeye alınmıştır. PAFAS Türkçe Formunda yer alan 30 maddenin tümünün faktör yükü 0.30 değerinin üzerinde bulunmuştur. Faktörlerin her birine içerdikleri maddelerin anlam yapısına uygun şekilde isimlendirme yapılmıştır. Bu değerlendirme, ölçeğin yapı geçerliğini desteklemektedir.

Grafik 1. PAFAS Türkçe Formunun açımlayıcı faktör analizi sonucu elde edilen çizgi grafiği (scree graph/plot)

Tablo 31. PAFAS Türkçe Formunun açımlayıcı faktör analizi sonucu elde edilen faktör yükleri ve varyans oranları

Pafas Maddeler	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3	Faktör 4	Faktör 5	Faktör 6	Faktör 7	Faktör 8
Madde 20	0.470							
Madde 22	0.623							
Madde 23	0.580							
Madde 24	0.669							
Madde 25	0.654							
Madde 28	0.661							
Madde 30	0.740							
Madde 14		0.513						
Madde 15		0.645						
Madde 16		0.664						
Madde 17		0.748						
Madde 18		0.700						
Madde 1			0.575					
Madde 12			0.549					
Madde 13			0.603					
Madde 19			0.668					
Madde 21			0.666					
Madde 3				-0.606				
Madde 4				0.546				
Madde 5				0.529				
Madde 7				0.648				
Madde 9				0.597				
Madde 26					0.803			
Madde 27					0.788			
Madde 2						0.380		
Madde 6						0.751		
Madde 8						0.729		
Madde 10							-0.663	
Madde 11							0.648	
Madde 29								0.865
Varyanslar	%21.8	%11.8	%6.4	%4.6	%4.0	%3.9	%3.6	%3.3

4.2.2.2.2. Doğrulayıcı faktör analizi (DFA) sonuçları

Doğrulayıcı faktör analizi ölçek uyarlama çalışmalarında mutlaka yapılması gereken çözümlerler arasında sayılmaktadır. DFA'nın kullanılmasının nedeni, tanımlanmış ve oluşturulmuş olan mevcut yapının uyarlama sürecinde uygun olup olmadığı, cevaplanması gereken en temel sorudur. DFA'da modele uyumu değerlendirirken, değişik tiplerde iyi uyum (goodness-of-fit) endeksleri kullanılmıştır: Tahminin ortalama karekök hatası (root mean square error of approximation, RMSEA) ve karşılaştırmalı uyum indeksi (comparative fit

index, CFI). RMSEA mutlak bir uyum indeksidir. RMSEA değerinin 0.05'in altında olması verilerle iyi uyumu, 0.05-0.08 arasında olması kabul edilebilir uyumu, 0.08-0.1 arasında olması zayıf uyumu ve 0.1'den büyükse kabul edilemez uyumu gösterir. CFI değeri 0 ile 1 arasında değişebilir ve 0.9'dan büyük olması gereklidir. CFI'in bir diğer özelliği ise örneklem büyüklüğü ve dağılımındaki sorunlardan en az etkilenmesidir. Avustralya'daki PAFAS ölçek geliştirme çalışmasında elde edilen PAFAS Anne babalık için 4 faktörlü ve PAFAS Aile uyumu için 3 faktörlü yapıya göre kurulan model için elde ettiğimiz DFA sonuçları tablo 32 ve 33'te gösterilmiştir.

PAFAS Türkçe Formu Anne babalık alt ölçeği için RMSEA değeri 0.062 ile kabul edilebilir uyum değeri olarak saptanmıştır. Ancak CFI değeri .870 olarak bulundu ve kabul edilemez uyumu göstermiştir. PAFAS Türkçe Formu Aile uyum ölçeği için RMSEA değeri 0.112 ve CFA değeri de .826 ile kabul edilemez uyumu değerleri olarak saptanmıştır.

Tablo 32. PAFAS Türkçe Formunun Anne babalık alt ölçeği doğrulayıcı faktör analizi sonuçları

Uyum testleri	PAFAS Annebabalık alt ölçeği uyum değerleri
CFI	,870
RMSEA	,062

Tablo 33. PAFAS Türkçe Formunun Aile Uyumu alt ölçeği doğrulayıcı faktör analizi sonuçları

Uyum testleri	PAFAS Aile uyumu alt ölçeği uyum değerleri
CFI	,826
RMSEA	,112

4.2.2.2.3. PAFAS Türkçe Formu Alt Ölçeklerinin ve Faktör Yapılarının Birbirleriyle Korelasyonları

PAFAS Türkçe Formu alt ölçekleri ve faktör yapıları arasındaki ilişkiyi değerlendirmek amacıyla, ölçeklerin birbirleri ile olan korelasyonları hesaplanmıştır.

PAFAS Türkçe Formunda yer alan alt ölçeklerin ve faktör yapılarının tümünün PAFAS Türkçe Formu toplam puanı ile aralarında anlamlı düzeyde pozitif korelasyon bulunmuştur ($p < 0.001$). PAFAS Türkçe Formu faktör yapıları arasındaki korelasyon incelendiğinde ise Anne baba tutarlılığı ile Olumlu cesaretlendirme arasında ve Zorlayıcı anne babalık ile Olumlu cesaretlendirme arasında negatif korelasyon bulunmuştur. Ancak her iki korelasyon derecesi de istatistiksel olarak anlamlı düzede değildir (Sırasıyla p değerleri 0.591 ve 0.587). En yüksek

korelasyon ise PAFAS Türkçe Formu Anne babalık alt leği ile toplam PAFAS Türkçe Formu puanı arasında bulunmuştur. PAFAS Türkçe Formu alt leklerinin ve faktör yapılarının birbirleri ile ve toplam PAFAS Türkçe Formu puanı ile olan korelasyon değerleri tablo 34'de yer almaktadır.

Tablo 34. PAFAS Türkçe Formu toplam puan, alt ölçekler ve faktör yapıları arasındaki korelasyon tablosu

PAFAS Alt Ölçekler	PAFAS Annebabalık Ölçeği	Annebabalık Ölçeği Annebaba Tutarlılığı	Annebabalık Ölçeği Zorlayıcı	Annebabalık Ölçeği Pozitif	Annebabalık Ölçeği Çocuk İlişkisi	PAFAS Aile Uyum Ölçeği	Aile Uyum Ölçeği Annebabalık	Aile Uyum Ölçeği Aile İlişkileri	Aile Uyum Ölçeği Annebaba Ekip Çalışması	PAFAS Toplam Puanı
PAFAS Annebabalık Ölçeği	1									
Annebabalık Ölçeği Annebaba Tutarlılığı	.583**	1								
Annebabalık Ölçeği Zorlayıcı Annebabalık	.714**	.284**	1							
Annebabalık Ölçeği Pozitif	.437**	-.027*	-.027***	1						
Annebabalık Ölçeği Ebeveyn Çocuk İlişkisi	.731**	.171**	.258**	.463**	1					
PAFAS Aile Uyum Ölçeği	.593**	.305**	.416**	.220**	.503**	1				
Aile Uyum Ölçeği Annebabalık Duygusal Uyum	.610**	.278**	.455**	.219**	.525**	.841**	1			
Aile Uyum Ölçeği Aile İlişkileri	.406**	.214**	.285**	.144**	.345**	.807**	.462**	1		
Aile Uyum Ölçeği Annebaba Ekip Çalışması	.376**	.213**	.225**	.163**	.333**	.762**	.455**	.518**	1	
PAFAS Toplam Puanı	.888**	.498**	.628**	.368**	.682**	.897**	.815**	.681**	.642**	1

P=0.591*, **p<0.001, *** P=0.58

4.2.2.3. Ölçüt Geçerliği

Bir ölçeğin geçerliğini değerlendirmede kullanılan yöntemlerden bir diğeri ölçüt geçerliğidir. Ölçüt geçerliğinin bir bölümü olan ‘eşzaman’ geçerliğinde, geliştirilen ölçme aracı ile daha önceden geliştirilmiş, geçerliği yüksek olan ve benzer alanları ölçen başka bir ölçme aracı arasındaki korelasyon değerlendirilir.

PAFAS Türkçe Formu anne baba tutarlılığı faktörünün ASBÖ'nün demokratik anne babalık tutumu alt ölçeği ile arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde negatif, otoriter anne babalık tutumu alt ölçeği ve izin verici anne babalık tutumu alt ölçekleri ile arasında ise istatistiksel olarak anlamlı düzeylerde pozitif korelasyonlar saptanmıştır ($p<0.01$). PAFAS Türkçe Formu Anne baba tutarlılığı faktörü ile ASBÖ ölçeğinin demokratik, otoriter ve izin verici anne babalık tutumları alt ölçeklerinin korelasyonları Tablo 35'de yer almaktadır.

Tablo 35. PAFAS Türkçe Formu Anne baba tutarlılığı faktörü ile ASBÖ alt ölçeklerinin korelasyonu

	Ort $\pm$ SS	Pearson Korelasyon Katsayısı (r)	P
PAFAS anne baba tutarlılığı	6.69 $\pm$ 2.04	-.158	P<0.01
ASBÖ demokratik anne babalık tutumu	4.12 $\pm$ 0.59		
PAFAS anne baba tutarlılığı		.230	P<0.01
ASBÖ otoriter anne babalık tutumu	1.73 $\pm$ 0.55		
PAFAS anne baba tutarlılığı		.499	P<0.01
ASBÖ izin verici anne babalık tutumu	2.43 $\pm$ 0.74		

Ort $\pm$ SS: Ortalama $\pm$ Standart Sapma

PAFAS Türkçe Formu Zorlayıcı anne babalık faktörü ile ASBÖ'nün demokratik anne babalık tutumu alt ölçeği ile arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde negatif, otoriter anne babalık tutumu alt ölçeği ve izin verici anne babalık tutumu alt ölçekleri ile arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde pozitif korelasyonlar saptanmıştır. Zorlayıcı anne babalık faktörü, ASBÖ ölçeği demokratik, otoriter ve izin verici anne babalık tutumları alt ölçeklerinin puan ortalamaları ile bu ölçeklerin puan ortalamalarının birbirleriyle korelasyonu Tablo 36'da yer almaktadır.

Tablo 36. PAFAS Türkçe Formu Zorlayıcı anne babalık faktörü ile ASBÖ alt ölçeklerinin korelasyonları

	Ort ± SS	Pearson Korelasyon Katsayısı (r)	P
PAFAS zorlayıcı anne babalık	5.80±2.77	-.247	P<0.01
ASBÖ demokratik anne babalık tutumu	4.12±0.59		
PAFAS zorlayıcı anne babalık		.681	P<0.01
ASBÖ otoriter anne babalık tutumu	1.73±0.55		
PAFAS zorlayıcı anne babalık		.424	P<0.01
ASBÖ izin verici anne babalık tutumu	2.43±0.74		

Ort±SS: Ortalama±Standart Sapma

PAFAS Türkçe Formu Olumlu cesaretlendirme faktörü ile ASBÖ'nün otoriter anne babalık tutumu alt ölçeği arasında düşük düzeyde pozitif korelasyon saptanmıştır ancak bu değer istatistiksel olarak anlamlı düzeyde değildir (r: 0.024, p=0.627). PAFAS Türkçe Formu olumlu cesaretlendirme faktörü ile ASBÖ'nün demokratik anne babalık tutumu alt ölçeği ve izin verici anne babalık tutumu alt ölçekleri arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeylerde negatif korelasyon saptanmıştır. Olumlu cesaretlendirme faktörü, ASBÖ demokratik, otoriter ve izin verici anne babalık tutumları alt ölçeklerinin puan ortalamaları ile bu ölçeklerin birbirleriyle korelasyonu Tablo 37'de gösterilmiştir.

Tablo 37. PAFAS Türkçe Formu Olumlu cesaretlendirme faktörü ile ASBÖ alt ölçeklerinin korelasyonu

	Ort ± SS	Pearson Korelasyon Katsayısı (r)	P
PAFAS Olumlu cesaretlendirme	1.90±1.47	-.452	P<0.01
ASBÖ demokratik anne babalık tutumu	4.12±0.59		
PAFAS Olumlu cesaretlendirme		.024	P=0.627
ASBÖ otoriter anne babalık tutumu	1.73±0.55		
PAFAS Olumlu cesaretlendirme		-.113	P<0.01
ASBÖ izin verici anne babalık tutumu	2.43±0.74		

Ort±SS: Ortalama±Standart Sapma

PAFAS Türkçe Formu Anne baba çocuk ilişkisi faktörünün ASBÖ'nün demokratik anne babalık tutumu alt ölçeği ile arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde negatif; otoriter anne babalık tutumu alt ölçeği ve izin verici anne babalık tutumu alt ölçekleri ile arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeylerde pozitif korelasyon saptanmıştır. Anne baba çocuk

ilişkisi faktörü, ASBÖ demokratik, otoriter ve izin verici anne babalık tutumları alt ölçeklerinin puan ortalamaları ile bu ölçeklerin puan ortalamalarının birbirleriyle korelasyonu Tablo 38'de gösterilmiştir.

Tablo 38. PAFAS Türkçe Formu Anne baba çocuk ilişkisi faktörü ile ASBÖ alt ölçeklerinin korelasyonu

	Ort ± SS	Pearson Korelasyon Katsayısı (r)	P
PAFAS Anne baba çocuk ilişkisi	1.95±2.23	-.586	P<0.01
ASBÖ demokratik anne babalık tutumu	4.12±0.59		
PAFAS Anne baba çocuk ilişkisi		.280	P<0.01
ASBÖ otoriter anne babalık tutumu	1.73±0.55		
PAFAS Annebaba çocuk ilişkisi		.139	P<0.01
ASBÖ izin verici anne babalık tutumu	2.43±0.74		

PAFAS Türkçe Formu Anne babalık duygusal uyumu faktörü ile GSA arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde pozitif korelasyon saptanmıştır. PAFAS Türkçe Formu Anne babalık duygusal uyumu faktörü ve GSA puan ortalaması ile bu ölçeklerin birbirleriyle korelasyonu Tablo 39'da gösterilmiştir.

Tablo 39. PAFAS Türkçe Formu Anne babalık duygusal uyumu alt faktörü ile GSA ölçeğinin korelasyonu

	Ort ± SS	Pearson Korelasyon Katsayısı (r)	P
PAFAS Anne babalık duygusal uyumu	5.13±2.86	0.543	P<0.01
Genel Sağlık Anketi	2.24±3.00		

Ort±SS: Ortalama±Standart Sapma

PAFAS Türkçe Formu Aile ilişkileri faktörü ile EYÖ arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde negatif korelasyon saptanmıştır. PAFAS Türkçe Formu Aile ilişkileri faktörü ile EYÖ puan ortalaması ve bu ölçeklerin birbirleriyle korelasyonu Tablo 40'da gösterilmiştir.

Tablo 40. PAFAS Türkçe Formu Aile ilişkileri faktörü ile EYÖ korelasyonu

	Ort ± SS	Pearson Korelasyon Katsayısı (r)	P
PAFAS aile ilişkileri	2.91±2.26	-0.474	P<0.01
Evlilik Yaşamı Ölçeği	35.59±10.38		

Ort±SS: Ortalama±Standart Sapma

PAFAS Türkçe Formu Anne baba ekip çalışması faktörü ile EYÖ arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde negatif korelasyon saptanmıştır. PAFAS Türkçe Formu Anne baba ekip çalışması faktörü ile EYÖ puan ortalamasının ve bu ölçeklerin puan ortalamalarının korelasyonu korelasyonu Tablo 41'de gösterilmiştir.

Tablo 41. PAFAS Türkçe Formu Anne baba ekip çalışması alt faktörü ile EYÖ puan ortalamasının korelasyonu

	Ort ± SS	Pearson Korelasyon Katsayısı (r)	P
PAFAS Anne baba Ekip Çalışması	3.09±1.86	-0.579	P<0.01
Evlilik Yaşamı Ölçeği	35.59±10.38		

Ort±SS: Ortalama±Standart Sapma

5. TARTIŞMA

Bu çalışmada, Sanders MR ve ark. tarafından geliştirilen, anne babalık tutumları ve anne baba çocuk ilişkisinin kalitesini ölçen Anne babalık alt ölçeği ile anne ve babanın ruhsal durumu ve anne babalık sırasında eş ve aile desteğini ölçen Aile uyum alt ölçeğinden oluşan; Anne Babalık ve Aile Uyum Ölçeği'nin (PAFAS Türkçe Formu), klinik ve toplum örneklemelerindeki 2-12 yaş aralığındaki çocukların anne babaları için geçerlik ve güvenirlik özelliklerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Çalışmaya alınan toplam 403 anne ya da babanın PAFAS Türkçe Formu ,ASBÖ, EYÖ, GSA verileri ve test-tekrar test güvenirliği için toplum örnekleme içerisinde yer alan 58 anne ya da babanın PAFAS Türkçe Formu verileri incelenmiştir.

PAFAS; Sanders ve Morawska tarafından geliştirilen ve anne babalık tutumlarının gelişimi için yapılan bireysel ya da grup anne babalık eğitim programları sonucunda, anne babalık becerileri ve anne babaların uyumlarındaki değişimi değerlendirmek için kullanılabilecek kısa bir ölçek olarak tasarlanmıştır (95).

Avustralya'da yapılan PAFAS ölçek geliştirme çalışmasında; toplum örneklemini temsil eden 370 anne baba çalışmaya katılmış, çocukların yaşları 2-12 arasında değişmiştir. Aynı araştırmacılar tarafından 770 anne babanın alındığı ikinci bir örneklem grubu ile de ilk çalışmada ortaya çıkan faktör yapısının stabilitesini test edilmiş ve birinci çalışmada ortaya çıkan PAFAS faktör yapıları doğrulanmıştır. Araştırmacılara göre; PAFAS'ın psikometrik değerlendirmesi, ölçekte iyi bir iç tutarlılık ve tatmin edici bir geçerlik olduğunu ortaya koymuştur (95).

Çalışmanın sınırlılıkları arasında, hem ölçek geliştirme çalışmasında hem de faktör yapılarının stabilitesinin test edildiği ikinci çalışmada, çalışmaya dahil edilen anne babaların toplumdaki seçilmeleri ve klinik olguları içermemiş olması, çalışmada test-tekrar test güvenirliğinin araştırılmamış olması ve ayırt edici geçerlik için anne babalık tutumlarını ölçen farklı ölçeklerle arasındaki ilişkiye bakılmamış olması belirtilmiştir. Ayrıca ölçeğin cinsiyet (anne-baba), yaş, etnik köken ve farklı kültürler açısından farklı örneklemeler üzerinde geçerliğinin gösterilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

PAFAS'ın İspanyolca geçerlik ve güvenirlik çalışması Mejia A. ve ark. tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada Panama'da yaşayan ve İspanyolca konuşan 174 anne baba yer almıştır. Araştırmacılara göre psikometrik değerlendirmeler, PAFAS'ın iç tutarlılık ve test-

tekrar test güvenilirliğine ek olarak tatmin edici yapı ve eş zamanlı geçerliğe sahip olduğunu ortaya çıkarmıştır (99). PAFAS'ın İspanyolca geçerlik ve güvenilirlik çalışmasında da örneklem grubu toplumdan alınan anne babalardan oluşmuştur.

Yazında PAFAS'ın Avustralya'da gerçekleşen ilk ölçek geliştirme çalışması ile İspanyolca geçerlik ve güvenilirlik çalışması dışında bir geçerlik ve güvenilirlik çalışmasına ulaşılmamıştır. Çalışmamız PAFAS Türkçe Formunun klinik ve toplumdan anne babaların dahil edildiği örneklem grubunda yapılmış geçerlik ve güvenilirlik çalışması olması yönünden ilk çalışmadır.

5.1. Çalışma Grubunun Özellikleri

Çalışma sürecinde toplum örnekleminde 221 ve klinik örnekleminde 206 olmak üzere toplam 427 anne babaya ulaşılmıştır. Toplum örnekleminde 19, klinik örnekleminde ise 5 anne baba ölçekleri eksik doldurmuş olmaları nedeniyle çalışmadan çıkarılmıştır. Böylece, toplum örneklemini 202 (%50.1) ve klinik örneklem 201(%49.9) olmak üzere, çalışmanın tüm örneklemini 403 anne babadan oluşmuştur. Toplum örnekleminde ölçek dağıtılan anne babaların %91.40'ı ve klinik örnekleminde ölçek dağıtılan anne babaların %97.57'si PAFAS Türkçe formunu eksiksiz doldurmuştur. Elde edilen yüksek düzeyde ölçek doldurma oranları, PAFAS Türkçe formunda yer alan maddelerin anlaşılabilirliğinin yüksek düzeyde olduğu, ölçeğin hızlı ve kolay bir şekilde doldurulabilir olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmada, toplum örnekleminde anne babaların yaş ortalaması 37.03 ± 5.86 , klinik örnekleminde anne babaların yaş ortalaması 35.92 ± 6.05 , tüm örnekleminde anne babaların yaş ortalaması 36.47 ± 5.98 bulunmuştur. Toplum örnekleminde ölçeklerin %67.3'ünü, klinik örnekleminde ölçeklerin %82.1'ini anneler, tüm örnekleminde ise ölçeklerin %74.7'sini anneler doldurmuştur. Toplum örneklemindeki anne babaların %19.3'ünün ortaokul ve altı eğitim düzeyinde olduğu, klinik örneklemindeki anne babaların %39.3'ünün ortaokul ve altı eğitim düzeyinde olduğu; toplum örneklemindeki anne babaların %22.3'ünün herhangi bir işte çalışmadığı, klinik örneklemindeki anne babaların %56.7'sinin herhangi bir işte çalışmadığı; toplum örnekleminde çocukların %91.1'inin her iki ebeveyni ile birlikte yaşadığı, klinik örnekleminde çocukların %90.0'ının her iki ebeveyni ile birlikte yaşadığı; toplum örneklemindeki çocukların %81.7'sinin çekirdek aile yapısına sahip olduğu, klinik örneklemindeki çocukların %78.1'inin çekirdek aile yapısına sahip olduğu; toplum

örneklemindeki anne babaların %14.9'unun aylık gelir düzeyinin 1100 TL'nin altında olduğu, klinik örneklemindeki anne babaların %26.9'unun aylık gelir düzeyinin 1100 TL'nin altında olduğu; toplum örneklemindeki anne babaların %61.9'unun ev ihtiyaçlarının karşılanmasında herhangi bir zorluk yaşamadığı, klinik örneklemindeki anne babaların %45.8'inin ev ihtiyaçlarının karşılanmasında herhangi bir zorluk yaşamadığı; toplum örneklemindeki çocukların %39.1'inin kız, %60.9'unun erkek olduğu, klinik örneklemindeki çocukların %31.8'inin kız, %68.2'sinin erkek olduğu; toplum örneklemindeki çocukların yaş ortalamasının 6.61 ± 2.89 , klinik örneklemindeki çocukların yaş ortalamasının 7.47 ± 2.66 olduğu; toplum örneklemindeki çocukların %80.7'sinde herhangi bir sağlık problemi olmadığı, klinik örneklemindeki çocukların %61.2'sinde herhangi bir sağlık problemi olmadığı; toplum örneklemindeki anne babaların %91.1'inin daha önce bir anne babalık eğitim programına katılmadığı, klinik örneklemindeki anne babaların %90'ının daha önce bir anne babalık eğitim programına katılmadığı saptanmıştır. Çalışmamızda, toplum ve klinik örneklemi çocukların yaş ortalamaları açısından karşılaştırıldığında, klinik örnekleminde çocukların yaş ortalaması toplum örneklemine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek ($p=0.002$) bulunmuş olmasına rağmen, yaş ortalamalarına bakıldığında, her iki örnekleminde de benzer gelişimsel dönemde olan çocukların temsil edildiği saptanmıştır.

PAFAS Avustralya ölçek geliştirme ve geçerlik çalışmasında anne babaların yaş ortalaması 39.43 (SD:5.98) olarak saptanmış, ölçekleri dolduranların %85'i annelerden oluşmuş, çocukların yaş ortalaması 7.34 (SD:2.80) bulunmuş ve çocukların %51.9'u kız ve %37.2'si erkeklerden oluşmuştur. PAFAS İspanyolca geçerlik güvenirlik çalışmasında ise anne babaların yaş ortalaması 37 (SD:9.09) saptanmış, ölçekleri dolduranların %85.6'sı annelerden oluşmuş, çocukların yaş ortalaması 9 (SD:2.37) bulunmuş ve çocukların %53.8'i erkek, %46.2'si kızlardan oluşmuştur. Sosyodemografik özellikler açısından iki çalışmada elde edilen veriler incelendiğinde, Avustralya'da yapılan çalışmada, kız cinsiyetteki çocuk oranının erkek cinsiyete oranla daha yüksek olması (çocukların %51.9'u kız) dışında, çalışmamızda elde edilen oranlarla benzerlik göstermektedir. Bizim çalışmamızda hem klinik örnekleminde hem de toplum örnekleminde erkek çocuk oranı kız çocuklardan daha yüksek bulunmuştur. Çalışmamızda, erkek olguların görece daha fazla oranda olması erkek olguların kliniğe başvuru oranlarının daha yüksek olmasına bağlı olabilir. Bu durum 2002 yılında DEÜTF Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Polikliniği'nde yürütülen, örneklemin yıl içinde başvuran tüm olgulardan oluştuğu diğer bir çalışmada da dikkati çekmekte olup, olguların

%63,6'sının erkeklerden oluştuğu, ergen olguların olduğu grupta ise %53,6'sının erkeklerden oluştuğu bildirilmiştir (107). Ayrıca ülkemizde beş ayrı çocuk psikiyatri kliniğinde yapılan araştırmalarda olguların %61,5-%66,9 arasında değişen oranlarda erkek çocuklardan oluştuğu bildirilmektedir (108).

Toplum örnekleme ve klinik örnekleme yer alan anne babalar sosyodemografik özellikler açısından karşılaştırıldığında; iki grup arasında ölçekleri dolduranların çocuğa olan yakınlıkları ($p<0.001$), ölçekleri dolduran anne babaların ortaokul ve altı eğitim düzeyinde olma oranları ($p<0.001$), ölçekleri dolduran anne babaların bir işte çalışıp çalışmama oranları ($p<0.001$), anne babaların aylık gelir düzeyleri ($p<0.001$), çocukların yaş ortalamaları ($p=0.002$), çocuklarda herhangi bir sağlık problemi olup olmama oranları ($p<0.001$) açısından anlamlı düzeyde farklılık bulunmuştur. Toplum örnekleme göre, klinik örnekleme, ölçekleri daha az oranda babaların doldurduğu; daha fazla oranda ortaokul ve altı eğitim düzeyine sahip anne babaların olduğu; daha fazla oranda herhangi bir işte çalışmayan anne babalardan oluştuğu; daha fazla oranda aylık 1100 TL'nin altında gelir düzeyine sahip anne babaların olduğu, çocukların yaş ortalamasının daha yüksek olduğu ve çocuklarında daha yüksek oranda bir sağlık problemi olduğu saptanmıştır. Ölçekleri dolduran anne babaların yaş ortalamaları, çocukların her iki ebeveyni ile birlikte yaşayıp yaşamama oranları, ölçekleri dolduranların aile yapıları ve çocukların cinsiyet oranları açısından toplum örnekleme ile klinik örnekleme arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farklılık saptanmamıştır.

5.2. PAFAS Türkçe Formu Güvenirlik Değerlendirmesi

5.2.1. İç Tutarlılık Değerlendirmesi

Bir ölçeğin iç tutarlılığının değerlendirilmesi ile ölçülmek istenen özelliğin ölçülüp ölçülemediği belirlenmeye çalışılır. İç tutarlılık güvenirlik katsayısının yüksek bulunması, ölçüm için kullanılan maddelerin homojen bir yapıyı ölçtüğünün göstergesi olması nedeniyle önem taşımaktadır. Genel olarak ölçüt değerleri 0.00-0.40 arası değerlerde ise 'güvenilir değil', 0.40-0.60 arası değerlerde ise 'düşük güvenirlikte', 0.60-0.80 arası değerlerde ise 'oldukça güvenilir', 0.80 den büyük değerlerde ise 'yüksek derecede güvenilir' olarak kabul edilir. (90).

5.2.1.1. Cronbach α Değerleri

PAFAS Türkçe Formunun iç tutarlığının sınanması amacıyla Cronbach α değerleri hesaplanmıştır. PAFAS Türkçe Formu, Anne babalık ölçeği ve Aile uyum ölçeği olarak iki alt ölçek ve bu alt ölçeklerde yer alan yedi faktör yapısından oluştuğu için öncelikle PAFAS Türkçe Formu tüm ölçek ve alt ölçek iç tutarlılıklarına, ardından alt ölçeklerde bulunan faktör yapılarının Cronbach α değerlerine bakılmıştır.

PAFAS Türkçe Formunun tüm ölçek iç tutarlığı ‘yüksek derecede güvenilir’ (Cronbach α :0.847) bulunurken; alt ölçekler incelendiğinde ise Anne babalık alt ölçeğinin iç tutarlığı ‘oldukça güvenilir’ (Cronbach α :0.700), Aile uyum ölçeği alt ölçeğinin iç tutarlığı ise ‘yüksek derecede güvenilir’ bulunmuştur (Cronbach α :0.830). PAFAS Türkçe Formu faktör yapılarının iç tutarlık değerleri incelendiğinde; zorlayıcı anne babalık faktörü için 0.694, anne baba çocuk ilişkisi faktörü için 0.786, anne babalık duygusal uyumu faktörü için 0.760, aile ilişkileri faktörü için 0.757 Cronbach α değerleri bulunmuş ve bu faktör yapılarının ‘oldukça güvenilir’ olduğu saptanmıştır. (Tablo 19).

Anne babalık alt ölçeğinde yer alan olumlu cesaretlendirme (Cronbach α :0.585) ve Aile ilişkileri alt ölçeğinde yer alan anne baba ekip çalışması (Cronbach α :0.543) faktörlerinin iç tutarlık değerleri ‘düşük güvenilirlikte’ bulunmuştur. Anne babalık alt ölçeğinde yer alan anne baba tutarlılığı faktörünün Cronbach α değeri ise 0.218 bulunmuş ve bu faktörün güvenilirliğinin yeterli düzeyde olmadığı saptanmıştır (Tablo 19).

PAFAS'ın Avustralya'da yapılan ölçek geliştirme çalışmasında araştırmacılar öncelikle 40 maddelik madde havuzu oluşturarak ölçeğin faktör yapılarını tasarlamışlardır. Ardından DFA ile bu faktörleri test etmişlerdir. DFA incelenmesinde, ölçeğe uyum sağlamayan maddelerin çıkarılması sonrası, ölçeğin yedi faktör ile temsil edildiğine karar vermişlerdir. Ardından ortaya çıkan faktör yapılarının iç tutarlık değerlerini hesaplamışlardır. İç tutarlık değerlendirmesinde, araştırmacılar cronbach's alfa katsayısı yerine H katsayısını (coefficient H) kullanmıştır. 0.70'in üzerindeki değerler iç tutarlık için iyi bir gösterge olarak kabul edilebilir olmasına karşın; 0.60 üzerindeki değerlerin de kabul edilebilir olduğu belirtilmiştir (109). Ayrıca, araştırmacılar tüm ölçek ve alt ölçekler için iç tutarlık değerleri hesaplamayıp yalnızca faktör yapıları için iç tutarlık değerlerini incelemişlerdir. H katsayıları sırasıyla Anne babalık alt ölçeğinde yer alan faktörlerde; 0.70 (anne baba tutarlılığı), 0.78 (zorlayıcı anne babalık), 0.75 (olumlu cesaretlendirme), 0.85 (anne baba çocuk ilişkisi); Aile uyumu alt

ölçeğinde yer alan faktörlerde 0.87 (anne babalık duygusal uyumu), 0.84 (aile ilişkileri) ve 0.85 (anne baba ekip çalışması) olarak bulunmuştur.

PAFAS İspanyolca geçerlik ve güvenirlik çalışmasında da Avustralya'da yapılan çalışmaya benzer şekilde, öncelikle DFA ile orjinal ölçekte ortaya çıkan faktör yapıları test edilmiş, analiz sonucunda faktör yükleri düşük olan maddeler ölçekten çıkarılarak ölçeğe son şekli verilmiştir. Ayrıca araştırmacılar, tüm ölçek ve alt ölçekler için iç tutarlık değerleri hesaplamamış, yalnızca alt faktörler için iç tutarlık incelemişlerdir. H katsayıları Anne babalık alt ölçeğinde yer alan faktörlerde, 0.65 (anne baba tutarlılığı), 0.77 (zorlayıcı anne babalık), 0.68 (olumlu cesaretlendirme) ve 0.91 (anne baba çocuk ilişkisi) olarak bulunmuştur. İspanyolca geçerlik güvenirlik çalışmasında, DFA sonrasında Aile uyumu alt ölçeğinde yer alan aile ilişkileri alt faktöründen iki maddenin ve anne baba ekip çalışması alt faktöründen bir maddenin faktör yüklerinin düşük olması nedeniyle ölçekten çıkarılması sonucu, her iki faktörde de madde sayısı ikişer maddeye düşmüştür. Bu nedenle bu iki faktör yapısı tek faktörde birleştirilerek 'aile uyumu' isminde dört maddeden oluşan yeni bir faktör yapısı oluşturulmuştur. Sonuçta Aile uyumu alt ölçeğinde yer alan faktörlerin iç tutarlık değerleri 0.82 (anne babalık duygusal uyumu) ve 0.95 (aile uyumu) olarak bulunmuştur.

Çalışmamızda, Anne babalık alt ölçeğinde yer alan anne baba tutarlılığı faktörünün iç tutarlılığı 0.218 bulunmuş ve bu faktörün güvenirliğinin yeterli düzeyde olmadığı saptanmıştır. Hem Avustralya'da yapılan ölçek geliştirme çalışmasında hem de İspanya'da yapılan geçerlik güvenirlik çalışmasında tüm alt faktörler arasında anne baba tutarlılığı alt faktörünün en düşük iç tutarlık değerine sahip olduğu dikkat çekmiştir. Ayrıca Avustralya'da yapılan çalışmada anne baba tutarlılığı ve zorlayıcı anne babalık alt faktörlerinde, bu yapıları ölçmek için tasarlanan maddelerde kalıntı olarak hala çok hata mevcut olduğu ve bu nedenle özellikle bu alt faktörler için daha fazla araştırma yapılması gerektiği vurgulanmıştır (95). İspanya'da yapılan geçerlik güvenirlik çalışmasında, DFA sonucunda anne baba tutarlılığı alt faktörünün geçerli olması için bu faktörden faktör yükleri düşük olan 3 ve 11. maddelerin çıkarılması gerektiği belirtilmiştir (99). Araştırmacılar ölçekten bu iki maddeyi çıkarmış ve kalan üç madde ile iç tutarlık ölçerek 0.65 sonucunu elde etmiştir. Bizim çalışmamızda da anne baba tutarlılığı alt faktörünün zayıf iç tutarlığı bir ya da iki maddenin alt ölçeğin geri kalan maddeleri ile uyuşmadığı yönünde düşünülebilir. Ayrıca bu faktör yapısında yer alan madde 3'ün hem faktör analizinde eksi değer aldığı ve içinde yer aldığı faktörü temsil etmediği hem

de madde toplam puan korelasyon değerinin dūřuk ve eksi yōnde olduğu dikkat çekmiştir. Ŗlçekten bu maddenin çıkarılması sonucu iç tutarlık değerinde de artış olmuştur.

Ayrıca olumlu cesaretlendirme (0.585) ve anne baba ekip çalıřması (0.543) alt faktōrlerinde iç tutarlık deęerleri dięer alt faktōrler ile kıyaslandığında gōrece dūřuk olmakla birlikte, her ikisi de kabul edilebilir dūzeylerdedir. Bilindięi gibi, alt boyutlara dūřen madde sayısının az olması iç tutarlık katsayılarını dūřurmektedir. Dolayısıyla, her iki alt faktōrdeki madde sayısının ū olduęu gōz Ŗnünde tutulursa, ulařılan katsayıların yeterli bir dūzeyi temsil ettięi sōylenebilir.

Hem Avustralya'da yapılan Ŗlek geliştirme çalışmasında hem de İşpanyolca geçerlik gūvenirlik çalışmasında, Ŗncelikle DFA yapılarak uyum gōstermeyen ve faktōr yūkleri dūřuk olan maddeler çıkarılmış, ardından iç tutarlık bakılmıştır. Ayrıca iç tutarlık için cronbach's alfa yerine H katsayısı kullanılmıştır. Genel olarak çalışmamızda faktōr yapılarının iç tutarlık değerlerinin bu iki çalışmada bulunan sonuçlara gōre daha dūřuk bulunmasının nedeni yōntemsel farklılıktan kaynaklanmış olabilir.

Sonuç olarak, PAFAS Tūrke Formu tūm Ŗlek, alt Ŗlekler ve anne baba tutarlıęı dıřındaki faktōr yapılarında kabul edilebilir dūzeylerde iç tutarlık katsayılarına ulařılmıřtır. Bu açıdan, Ŗleęin gūvenirlięi ile ilgili elde edilen bulgular, Ŗzgūn form ile yūrūtūlen çalıřmaları desteklemektedir ve PAFAS Tūrke Formunun gūvenilir bir biçimde kullanılabileceęini gōstermektedir.

5.2.1.2. Yarıya Bōlme Gūvenirlięi

İç tutarlılıęı gōstermenin bařka bir yolu da yarıya bōlme gūvenirlięidir. Bu yōntemde alt Ŗlek testleri iki eřdeęer yarıya bōlūnerek testin iki yarısından alınan puanlar arasındaki korelasyon hesaplanır ve testin yarıya bōlme gūvenirlięi bulunarak testin būtūnūn gūvenirlięi kestirilir.

Bu çalışmada, bu yōntem kullanılarak bulunan Gutman Split-Half (yarıya bōlme) katsayısı Anne babalık alt Ŗleęi için 0.719, Aile uyumu alt Ŗleęi için 0.726 ve tūm PAFAS için 0.705 bulunmuştur. Bu değerler Cronbach α değerleriyle uyumlu olup, PAFAS'ın iç tutarlılığını destekler niteliktedir. (Tablo 19)

PAFAS Avustralya ölçek geliştirme çalışmasında ve İspanyolca geçerlik güvenirlik çalışmalarında iç tutarlık değerlendirmesinde yarıya bölme güvenirliği yöntemi kullanılmasına ilişkin bir bilgiye ulaşmamıştır.

5.2.1.3. İç Tutarlılık Değerleri Açısından PAFAS Türkçe Formu Alt Ölçek Maddelerinin İncelenmesi

İç tutarlılık değerlendirmesinde kullanılan diğer bir yöntem olan madde toplam puan korelasyon analizinde, madde ile toplam ya da madde ile faktör (boyut) arasındaki korelasyonunun negatif olmaması ve 0.20'den yüksek olması beklenir (corrected item-total correlation). Düşük korelasyon gösteren maddelerin ölçekten çıkarılması önerilmesine rağmen bu kesin bir kural değildir (110). Bir maddenin ölçekten çıkarılması için; madde silinirse alfa katsayısındaki değişime (alpha if item deleted) ve madde silinirse ortalamadaki (scale mean if item deleted) değişime de bakmak gerektiği belirtilmiştir (111).

Çalışmamızda madde-toplam puan korelasyon katsayısı değerlendirmesinde, madde ile temsil ettiği faktör arasındaki korelasyon incelenmiştir. Analiz sonucunda, korelasyon değeri 0,20'nin altında kalan maddelere bakıldığında 3. madde -0,115, 4. madde 0,112, 11. madde 0,076 ve 29. madde 0,181 olduğu görülmüştür. Bu maddeler içinde 4. ve 11. maddelerin maddeler yok sayıldığında, alt faktör iç tutarlık değerlerinde düşme olduğu, ayrıca faktör analizinde de her iki maddenin faktör yük değerlerinin yeterli düzeyde olduklarının saptanması nedeniyle iki maddenin de ölçekte tutulmalarına karar verilmiştir.

Sayılan maddeler arasında yalnızca Anne baba tutarlılığı faktöründe yer alan 3. maddenin (Çocuğum uygun davranmadığı zaman bunun bir yaptırımı olur.) hem madde toplam korelasyon katsayısının (-0.115) negatif ve 0.20'den düşük olduğu hem de madde yok sayıldığında alt faktörün Cronbach α değerinin (0.378) arttığı saptanmıştır (Tablo 20). Üçüncü maddenin, orjinal ölçekte anne baba tutarlılığı faktöründe yer almasına ve önerilen, uygun görülen bir anne babalık tutumu olmasına rağmen, çalışmamızda açımlayıcı faktör analizi sonucunda zorlayıcı anne babalık ile ilişkili maddelerin toplandığı faktörde ve negatif faktör yükü ile yer almasının, bu maddede orjinal ölçekte '**consequence**' (I follow through with a consequence when my child misbehaves) olarak yer alan ifadenin Türkçe'ye '**yaptırım**' olarak çevirisinin yapılmasından ve bu ifadenin anne babalar tarafından yanlış anlaşılabilir olumsuz, zorlayıcı bir anne babalık tutumu olarak algılanmasından kaynaklanabileceği düşünülmüştür.

Anne babaların bu maddeye verdikleri puanlar incelediğinde de genelde düşük puan verdikleri ve bu tutumu sergilemedikleri anlamına geldiği dikkat çekmiştir. Bu nedenle 3. maddenin ölçekten çıkarılmasının ve daha sonraki çalışmalarda çevirisinin tekrar yapılarak yeni bir örneklem grubu üzerinde madde toplam puan korelasyon değeri bakılmasının, faktör analizi yapılarak maddenin geçerliğinin tekrar değerlendirilmesinin uygun olacağı düşünülmüştür.

Orjinal ölçekte, Anne baba ekip çalışması faktöründe yer alan 29. maddenin (Anne babalık konusunda eşimle aynı fikirleri paylaşmıyorum.) madde toplam puan korelasyon katsayısının (0.181) alt sınır olarak kabul edilen 0.20 değerine çok yakın olması ve faktör analizi sonucunda da bu maddeye ilişkin faktör yük değerinin 0.865 ile yüksek bir değer saptanması maddenin ölçekten tutulması gerektiğini düşündürmüştür. Yılmaz (2001), yaptığı çalışmada anlaşılabacağı üzere eşler arasında uyum arttıkça, çocuklara gösterilen ilgi artmakta ve uyumlu anne baba ilişkisine sahip ergenler de kendileriyle daha barışık ve kişiliklerinden daha memnun olmaktadır (61). 29. maddenin de anne babalık konusunda eşler arasındaki uyumu sorgulayan önemli bir madde olması nedeniyle, ölçekte tutulmasına karar verilmiştir. Ancak daha sonra yapılacak çalışmalarda 29. maddenin geçerlik düzeyinin farklı bir örneklem grubu ile tekrar değerlendirilmesine, madde toplam puan korelasyon değeri bakılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Yazında, hem Avustralya'da yapılan ölçek geliştirme çalışmasında hem de İspanyolca geçerlik ve güvenirlik çalışmasında madde toplam puan korelasyon değeri ve madde yok sayıldığında Cronbach α değerlerine dair araştırma bulgularına ulaşılmamıştır.

5.2.2. Test-Tekrar Test Güvenirliği

Güvenirlik değerlendirmesinde kullanılan yöntemlerden biri de ölçme aracını yanıtlayan kişinin, uygulama tekrarlandığında ölçme aracını aynı şekilde yanıtlayıp yanıtlayamadığının belirlenmesidir. Bu amaçla değerlendirilen korelasyon katsayısının pozitif yönde ve yüksek düzeyde ilişki göstermesi beklenir. Genel olarak bu korelasyon katsayısının 0.70 ve üzerinde olması ölçeğin değişime karşı güvenirliğini gösterir (90).

Bu çalışmada, test-tekrar test güvenirliğini değerlendirmek amacıyla, toplum örneklemini temsil eden 58 anne babaya 2 hafta sonra PAFAS Türkçe Formu tekrar uygulanmıştır. Test-tekrar test uygulamasında PAFAS Türkçe Formu alt ölçek puanları bağımlı örneklem t testi ile değerlendirildiğinde; PAFAS Türkçe Formu Anne babalık alt

ölçek ($t=1.129$, $p=0.264$) ve PAFAS Türkçe Formu Aile uyumu alt ölçek ($t=0.787$, $p=0.435$) puanlarının tekrar-test uygulamasında anlamlı farklılık göstermediği saptanmıştır. PAFAS Türkçe Formu alt ölçeklerinde yer alan faktör yapılarında da test tekrar test uygulamasında, istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır (Tablo 27, 28).

Test-tekrar test uygulamasında, PAFAS Türkçe Formu Anne babalık alt ölçeği ($r:0.747$, $p<0.001$) ile Aile uyumu alt ölçeklerinin ($r:0.706$, $p<0.001$) ‘güçlü’ düzeyde bir korelasyon gösterdikleri; alt ölçeklerde yer alan faktör yapıları incelendiğinde, Anne babalık alt ölçeğinde yer alan Anne baba tutarlılığı faktörünün ‘orta’ düzeyde, Anne babalık alt ölçeği ve Aile uyumu alt ölçeklerinde yer alan diğer faktör yapılarının tümünün ise ‘güçlü’ düzeyde bir korelasyon gösterdikleri saptanmıştır. Hesaplanan korelasyon katsayı değerleri 0.497 ile 0.747 arasında olup, tümü istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (Tablo 27, 28).

Test-tekrar test uygulamasında maddeler gözden geçirildiğinde, PAFAS Türkçe Formu maddelerinin 27 tanesi anlamlı korelasyon (r değeri 0.263-0.746, p değerleri 0.045- <0.001) gösterirken, test-tekrar test korelasyonları en düşük olan maddelerin, 21. madde ($r:0.216$, $p=0.103$), 27. madde ($r:0.140$, $p=0.295$) ve 29. madde ($r:0.235$, $p=0.081$) oldukları, bu maddelerde korelasyonların anlamlı olmadığı bulunmuştur. En güçlü korelasyon ise 9. maddede saptanmıştır ($r:0.746$, $p=0.001$) (Tablo 29).

PAFAS Avustralya ölçek geliştirme çalışmasında araştırmacılar test-tekrar test güvenilirliği analizi yapmamışlardır. İspanyolca geçerlik güvenirlik çalışmasında ise araştırmacılar test-tekrar test analizi için çalışmaya katılan 174 annebabadan 47 tanesine 2 hafta sonra PAFAS'ı tekrar doldurtmuşlardır. Test-tekrar test analizi için araştırmacılar, Pearson korelasyon katsayısı yerine ICC (İnterclass correlation coefficient-sınıf içi korelasyon katsayısı) kullanarak değerlendirme yapmışlardır. ICC'nin, geleneksel olarak kullanılan Pearson's r ve Spearman's p 'den daha ileri bir yöntem olduğu ve bu yöntemin derecelendiricilerin arasındaki korelasyon ile birlikte; derecelendirmede bireysel durumlardaki farklılıkları da hesaba kattığı düşünülmektedir (112). ICC değerleri 0-1 arasında dağılım göstermektedir. Test yeniden test güvenirliği için .60 üzerindeki değerler iyi birer gösterge olarak kabul edilmektedir. İspanyolca geçerlik güvenirlik çalışmasında PAFAS alt ölçek test-tekrar test korelasyon değerlerine bakılmayıp yalnızca faktör yapıları için değerlendirme yapılmıştır. ICC değerleri sırası ile Anne baba tutarlılığı için .80, zorlayıcı anne babalık için .77, olumlu cesaretlendirme için .70, anne baba çocuk ilişkisi için .79, anne babalık duygusal uyumu için .87 bulunmuştur. Ayrıca DFA sonrası aile ilişkileri ve anne baba

ekip çalışması faktörlerinin birleşmesi ile oluşan aile ilişkileri faktör yapısı için ICC değeri .83 bulunmuştur (95, 99). Çalışmamızda, faktör yapıları için test-tekrar test uygulamasında saptanan korelasyon değerleri tüm faktör yapıları için istatistiksel olarak anlamlı olmasına rağmen, İspanyolca geçerlik güvenirlik çalışmasında bulunan değerlere göre daha düşük düzeyde bulunmuştur. Bu sonucun, İspanyolca geçerlik güvenirlik çalışmasında öncelikle DFA uygulanması ve faktör yük değerleri düşük olan maddelerin çıkarılması sonrası, oluşan faktör yapılarına iç tutarlılık bakılması, ayrıca iç tutarlık için pearson korelasyon katsayısı yerine ICC kullanılması gibi istatistiksel yöntem farklılıklarından kaynaklanmış olabileceği düşünülmüştür. Ayrıca hem Avustralya ölçek geliştirme çalışmasında hem de İspanyolca geçerlik güvenirlik çalışmasında test-tekrar test analizi için madde düzeyinde korelasyon katsayılarına bakılmamıştır. Bu nedenle yazında 21, 27 ve 29. maddelerin test-tekrar test korelasyon katsayısı düşüklüğüne dair bir bilgiye ulaşılmamıştır. Bu maddelerin daha sonra yapılacak çalışmalarda yeni bir örneklem grubu ile tekrar değerlendirilmesi ve test-tekrar test korelasyonu bakılması önerilmektedir.

5.3. PAFAS Türkçe Formu Geçerlik Değerlendirmesi

PAFAS Türkçe Formunun geçerliğini belirlemek amacıyla açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri yapılmış, alt ölçekler ve faktör yapıları arasındaki korelasyonlara bakılmış, PAFAS Türkçe Formu alt faktörlerinin ASBÖ, EYÖ VE GSA-12 ile korelasyonları incelenmiş ve PAFAS Türkçe Formunun toplum ile klinik örneklemi ayırt edebilme gücünün analizi için bağımsız örneklem t testi ölçümü kullanılmıştır.

5.3.1. PAFAS Türkçe Formu Ayırt Edici Geçerliği

Bir ölçeğin yapı geçerliğinin test edilmesinde en sık kullanılan yöntemlerden biri de ayırt edici geçerliktir. Bu yöntemle ölçme aracının kurgulanan hipotezi doğrulama durumu incelenir. Beklenen durum ölçeğin hasta ve sağlıklıları ayırt edebilmesidir (90).

Çalışmada yer alan anne babalara ait PAFAS Türkçe Formu tüm ölçek ve alt ölçek puan ortalamalarının, toplum ve klinik örneklemelerini birbirinden ayırt etme gücünün olup olmadığını test etmede bağımsız gruplarda t testi kullanılmıştır. PAFAS Türkçe Formu tüm ölçek, alt ölçekler ve alt ölçeklerde yer alan faktör yapılarının tamamında, klinik örneklemde

yer alan anne babaların puan ortalamaları, toplum örnekleminde yer alan anne babaların puan ortalamalarından, istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Klinik ve toplum örneklemi temelinde yürütülen karşılaştırmalı analizler PAFAS Türkçe Formunun ayırt edici geçerliğini destekler niteliktedir. Toplum ve klinik örneklemelerinde yer alan anne babaları birbirinden oldukça iyi ayırt edebilmesi PAFAS Türkçe Formunun yapısal geçerliliğine katkıda bulunan bir kanıttır. (Tablo 30)

Hem Avustralya'da yapılan ölçek geliştirme çalışmasında, hem de İspanyolca geçerlik güvenirlik çalışmasında toplum ve klinik örneklemelerde ölçeğin farklılık gösterip göstermediğine ilişkin araştırma yapılmamış ve analizler yalnızca toplum örneklemi ile yapılmıştır. Bu durumun da çalışmaların kısıtlılıkları arasında olduğu araştırmacılar tarafından belirtilmiştir (95, 99).

5.3.2. Yapı Geçerliği Değerlendirmesi

5.3.2.1. Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA)

Faktör analizi, bir ölçeğin amacı doğrultusunda çalışıp çalışmadığının belirlenmesi sürecinde önem taşıyan, yapı geçerliğinin değerlendirilmesinde kullanılan yöntemlerdendir. Faktör analizi, birbirleriyle orta düzeyde ya da oldukça ilişkili değişkenleri birleştirerek az sayıda, ancak bağımsız değişken kümeleri elde etmede kullanılan bir tekniktir. Böylece pek çok değişken birkaç küme ya da boyuta indirgenebilmektedir. Bu boyut ya da kümelerden her birine ‘faktör’ adı verilir (113). Araştırmacının, ölçme aracının ölçtüğü faktörlerin sayısı hakkında bir bilgisinin olmadığı, belli bir hipotezi sınamak yerine, ölçme aracıyla ölçülen faktörlerin doğası hakkında bir bilgi edinmeye çalıştığı inceleme türlerine açımlayıcı faktör analizi (exploratory factor analysis) denir. Araştırmacının kuramı doğrultusunda geliştirdiği bir hipotezi test etmeye yönelik incelemelerde kullanılan analiz türü doğrulayıcı faktör analizi (confirmatory factor analysis) olarak tanımlanır. Faktör analizi, ölçülmek istenilen özelliğe ait yapının bu ölçek ile ölçüldüğünde nasıl gerçekleştiğini belirlemek amacıyla kullanılır. Bu özelliğiyle de faktör analizi ölçeğin yapısını belirlemeye yönelik bir yapı geçerliği çalışmasıdır (106).

Çalışmamızda öncelikle veri setine AFA uygulanmıştır. Bu çalışmada AFA uygulanmasının nedeni PAFAS Türkçe Formunun klinik ve toplum örnekleminde oluşan

Türk toplumu üzerindeki yapısını açığa çıkarmaktır. Varimax dönüştürmesine göre yürütülen açıklayıcı faktör analizinde Eigenvalue (özdeğer) değeri 1'in üzerinde olan ve dağılımın %56.4'ünü tanımlayan 8 faktör elde edilmiştir. Faktör çizgi grafiği (scree graph/plot) incelendiğinde, beşinci faktör civarında kırılma noktası olduğu ve diğer faktörlerin varyansı açıklama katkısının düşük olduğu gözlenmiştir. Büyüköztürk (2002)'e göre grafikteki yüksek ivmeli, hızlı düşüşler önemli faktör sayısını verir (114). Yatay çizgiler ise varyansı açıklama katkısının birbirine yakın olduğunu gösterir. Sosyal bilimlerde yapılan analizlerde %40 ile %60 arasında değişen varyans oranları yeterli kabul edilmektedir. Çalışmamızda ilk beş faktörün toplam varyans oranı ise %48.6 olarak bulunmuştur. Faktör yükleri 0.3'ün üzerindeki maddeler değerlendirmeye alınmıştır. PAFAS Türkçe Formunda yer alan 30 maddenin tümünün faktör yükü 0.3 değerinin üzerinde bulunmuştur. Faktörlerin her birine içerdikleri maddelerin anlam yapısına uygun şekilde isimlendirme yapılmıştır.

İstatistik paket programlarında varsayılan olarak seçili yöntem olan 'öz değer (eigen value) katsayısı dikkate alınarak hesaplama' kuralı olmasına rağmen, bu yöntemin faktör ya da bileşen sayısını belirlemede en zayıf yöntem olduğu bilinmektedir (115). Dolayısıyla faktör sayısının belirlenmesinde tek bir kurala bağlı kalarak karar verilmemelidir. Bunun yerine var olan yöntemlerin, birbirini doğrulayacak şekilde uygulanarak tek bir sonuç üzerinde karar verilmesinin daha doğru bir yaklaşım olduğu ifade edilmektedir (116).

Çalışmamızda faktör 1'de, orjinal ölçekte anne babalık duygusal uyumu faktörü içerisinde yer alan 20, 22 ve 23. maddelerin, aile ilişkileri faktörü içerisinde yer alan 24 ve 25. maddelerin ve anne baba ekip çalışması faktöründe yer alan 28 ve 30. maddelerin yer aldığı saptanmıştır. Birinci faktörün özdeğeri 6,566'dır ve varyansın %21,8'ini açıklamaktadır. Birinci faktörde 7 madde bulunmaktadır ve maddeler daha çok anne babalığa duygusal uyum yapabilme, kendisini yeterli hissetme gibi olumlu duygular, destekleyici ve olumlu aile ilişkileri, olumlu ve birbirini destekleyen eş ilişkisi ile ilgili maddelerdir. Faktör yapısını oluşturan maddeler anlamsal bütünlük açısından incelendiğinde; destekleyici, olumlu ve sıcak ilişkilerin olduğu aile ortamına sahip ve eşinden anne babalık konusunda destek görebilen anne babaların, anne babalık ile ilgili olumlu duygular beslediği ve anne babalığın oluşturabileceği stres yükü ile başa çıkmak konusunda kendisini yeterli hissebildiği anlaşılmaktadır. Yazında da belirtildiği üzere, anne babaların, anne babalık ile ilişkili tutumlarda ve sorumluluklarda kendilerini yeterli hissedebilmeleri için çocuk bakımı ile ilgili yeterli bilgi düzeyine, anne babalık görevini yerine getirecek güvene, çocuğun gelişimi ve

davranışlarının etrafında bulunan kişiler tarafından desteklenebileceği inancı gibi niteliklere sahip olmaları gerekmektedir (62). Çalışmamızda oluşan bu faktör yapısı yazın ile de uyumludur. En yüksek özdeğere sahip olan bu faktör yapısı "olumlu eş ve aile ilişkileri-anne babalık öz yeterliği" olarak isimlendirilmiştir.

Faktör 2'de, orjinal ölçekte anne baba çocuk ilişkisi faktöründe yer alan 14, 15, 16, 17 ve 18. maddelerin tümünün bizim çalışmamızda da aynı faktör içerisinde temsil edildiği saptanmıştır. İkinci faktörün özdeğeri 3,386'dır ve varyansın %11,2'sini açıklamaktadır. İkinci faktörde 5 madde bulunmaktadır ve maddeler daha çok çocuk ile anne baba arasında olan olumlu, sıcak ilişki ve çocuğa karşı hissedilen olumlu duygularla ilişkili maddelerdir. Faktör analizinde en yüksek özdeğere sahip ikinci faktör olan bu faktör yapısı orjinal ölçekte yer alan faktör yapısı ile aynı maddelerden oluşması nedeniyle, orjinal ölçekte verilen isim olan "anne baba-çocuk ilişkisi" şeklinde isimlendirilmiştir.

Faktör 3'te orjinal ölçekte anne baba tutarlılığı faktörü içerisinde yer alan 1 ve 12. maddelerin, zorlayıcı anne babalık faktörü içerisinde yer alan 13. maddenin ve anne babalığa duygusal uyum faktöründe yer alan 19 ve 21. maddelerin yer aldığı saptanmıştır. Üçüncü faktörün özdeğeri 1,944'dür ve varyansın %6,4'ünü açıklamaktadır. Üçüncü faktörde 5 madde bulunmaktadır ve maddeler daha çok tutarsız, aşırı izin verici ve kabullenici anne babalık tutumları, çocuk ile ilişkide yaşanan olumsuz duygular ve anne babalık konusunda hissedilen yetersizlik, yüksek stres düzeyi ile ilişkili maddelerdir. Çocuğun olumsuz davranışları konusunda çocuğuna öfke hissedilen ve çocuğu kızdığı ya da beklenen davranışı sergilemediği zaman çabuk pes eden, böyle durumlarda sorumluluğu kendi üzerine alan anne babalar, kontrolü çocuğa bırakmakta ve çocuğun anne babayı yönetmesine izin vermektedirler. Böyle bir durumda anne babalık konusunda kendisini yetersiz ve stresli hissedilen anne babaların çocukları ile olan ilişkileri daha çok bozulmaktadır. Ayrıca, bu faktör yapısında yer alan maddelerin, Batı kültüründe çok yaygın olmayan ama kendi kültürümüzün anne babaları tarafından kullanıldığı bilinen aşırı koruyucu, aşırı izin verici anne babalıkla ilişkili maddelerden oluştuğu da dikkat çekmektedir. Anne babalık tarzları (tutumları), anne babalık uygulamalarını (davranışlarını) içine alsın bile; anne babalık tarzları, kültürel etkilerden ayrı tutulabilir fakat anne babalık uygulamaları kültürel öğelerden etkilenir (1). Anne babalık tarzları ve anne babalık uygulamaları birbirinden farklıdır. Anne babalık tutumları daha evrensel bir kavramı işaret etmektedir. Örneğin "demokratik"lik bir anne babalık tutumdur ve "çocuğunun bağımsız bir birey olduğunu kabul etme"yi gerektirir. Fakat çocuğunun

bağımsız bir birey olduğunu kabul etme kriterleri toplumdan topluma farklılık gösterebilir. Bu da anne babaların çocuklarına karşı tutumlarına doğrudan yansır. Dolayısıyla, anne babalık uygulamaları, içinde yer aldığı kültürden daha fazla etkilenmektedir. Koruyucu tutum ülkemizde sıklıkla karşılaştığımız bir yaklaşım biçimidir. Çocuğun yakınında bulunan anne, baba, büyük anne, büyük baba gibi yetişkinler çocuğun yapması gereken birçok şeyi, çocuk üzülmesin, yorulmasın, zorlanmasın düşüncesiyle kendileri yaparlar (118). Aynı faktör içerisinde bu tutuma ilişkin maddelerin bir araya gelmiş olması da bu bilgiyi desteklemektedir. Faktör analizinde en yüksek özdeğere sahip üçüncü faktör olan bu faktör yapısı, "kabullenici, aşırı izin verici anne babalık-anne babalık stresi" olarak isimlendirilmiştir.

Faktör 4'te orjinal ölçekte anne baba tutarlılığı faktörü içerisinde yer alan 3 ve 4. maddeler ile orjinal ölçekte zorlayıcı anne babalık faktörü içerisinde yer alan 5, 7 ve 9. maddelerin yer aldığı saptanmıştır. Dördüncü faktörün özdeğeri 1,384'dür ve varyansın %4,6'sını açıklamaktadır. Dördüncü faktörde 5 madde bulunmaktadır ve maddeler daha çok çocuğun uygun olmayan davranışları karşısında çocuğa kızma, çocuğun kendisini kötü hissetmesini sağlamaya çalışma, çocuğa yönelik sözlü ve fiziksel ceza uygulama ile ilişkili maddelerdir.

Kültürler arasındaki büyük farklara karşın disiplinin değişmez bazı öğeleri vardır. Bunun en başında çocuğun kendini güvende hissettiği bir ortamda temel gereksinimlerinin karşılanması ve sağlıklı bir bağlanmanın olması gelir. Yazında etkili disiplinin 3 bileşeni üzerinde durulmaktadır; Olumlu, destekleyici ve sevgi dolu çocuk-anne baba ilişkisi, olumlu pekiştireçler ile istenen davranışların artırılması, ceza ya da diğer uygun teknikler (mola, ayrıcalıkların kısıtlanması) ile istenmeyen davranışın azaltılması. Yazında en sık kullanılan yumuşak disiplin tekniğinin "ceza vermeksizin yaptığının neden yanlış olduğunu açıklamak" olduğu bildirilmektedir (118). Elli Türk anne ile yapılan bir çalışmada "sözel açıklama" ve "kızma"nın (%74) kültürümüzde sıklıkla kullanıldığı bildirilmiştir. Diğer bir yumuşak disiplin tekniği olan "ceza vermeksizin ceza ile tehdit etmek" de sık tercih edilen bir seçenektir. Bu yöntemin Türk annelerin % 18'i tarafından kullanıldığı bildirilmiştir. Benimsenen disiplin uygulamaları kültürler arasında büyük farklılıklar göstermektedir. Regalado ve arkadaşları küçük çocuklarının disiplini için ebeveynlerin % 26'sının dayak atmayı, % 67'sinin bağırmaı tercih ettiğini bildirmişlerdir. Türk annelerin ise % 30'unun bağırmaı, % 20'sinin fiziksel cezalandırmaı disiplin amacıyla kullandıkları bildirilmiştir (119). Türkiye de yapılan başka bir çalışmada da fiziksel cezalandırılma sıklığı % 28 olarak belirlenmiştir (120). Bilir ve

arkadaşları 5 yaşın altındaki Türk çocuklarının % 36'sının dayak ile cezalandırıldıklarını bildirmişlerdir (121). Yazın ile uyumlu şekilde olumsuz disiplin yöntemleri ile ilişkin maddelerin aynı faktör altında toplandığı dikkat çekmektedir.

Ölçekte yer alan maddeler içerisinde 3. madde dışındaki maddelerin tümünün faktör yükü yüksek ve pozitif yönde olmasına rağmen 3. maddenin diğer maddeler ile ters yönde olacak şekilde negatif faktör yüküne sahip olduğu saptanmıştır. Bu sonucun, orjinal ölçekte **'consequence'** (I follow through with a consequence (e.g. take away a toy) when my child misbehaves) olarak yer alan ifadenin Türkçe'ye **'yaptırım'** (Çocuğum uygun davranmadığı zaman bunun bir yaptırımı olur.) olarak çevirisinin yapılmasından ve bu maddenin, aslında olumlu, önerilen bir anne babalık tutumu iken, anne babalar tarafından olumsuz, zorlayıcı bir anne babalık tutumu olarak algılanmış olması ile ilişkili olduğu düşünülmüştür. Anne babaların bu maddeye verdikleri puanlar incelediğinde de genelde düşük puan verdikleri ve bunun da aslında bu tutumu sergilemedikleri anlamına geldiği dikkat çekmiştir. Bu nedenle 3. maddenin, orjinal ölçekte verilmek istenen kavramın zıttı yönünde anlaşılmış olduğu ve ölçekten çıkarılmasının, sonraki çalışmalarda çevirisinin tekrar yapılarak yeni bir örneklem grubu üzerinde tekrar madde toplam puan korelasyon değeri bakılmasının ve faktör analizi yapılmasının uygun olacağı düşünülmüştür. Orjinal ölçekte zorlayıcı anne babalık faktöründe yüklenen maddelerin önemli bir kısmını içermesi nedeniyle bu faktör yapısı "zorlayıcı anne babalık" olarak isimlendirilmiştir.

Faktör 5'te orjinal ölçekte de olumlu cesaretlendirme faktöründe birlikte yer alan 2, 6 ve 8. maddelerin tümünün aynı faktör içerisinde temsil edildiği saptanmıştır. Beşinci faktörün özdeğeri 1,181'dir ve varyansın %3,9'unu açıklamaktadır. Beşinci faktörde 3 madde bulunmaktadır ve maddeler daha çok olumlu davranışları karşısında çocuğa ilgi gösterme, takdir etme ve ödül verme ile ilişkili maddelerdir. APA tarafından en sık önerilen olumlu pekiştireçler, istenen davranışları fark ederek sıklıkla övmek, istenmeyen ufak tefek şeyleri görmezden gelmek ve sürekli bir şekilde olumlu model oluşturmaktır (121). Türkiye'de yapılan bir çalışmada da en sık kullanılan ödüller "istediği bir şeyi alma" ve "sevip okşama, beğenisini belirtme" olarak belirlenmiştir (123). Orjinal ölçekte olduğu gibi tamamen aynı maddeler ile temsil edilmesi nedeniyle bu faktör yapısı orjinal ölçekte verilen isim olan 'olumlu cesaretlendirme' olarak isimlendirilmiştir.

Orjinal ölçekte; 24, 25, 26 ve 27. maddelerden oluşan 'aile ilişkileri' faktöründe yer alan 26. (Aile üyelerimiz birbirleriyle kavga eder ya da tartışır.) ve 27. maddeler (Aile

üyelerimiz birbirini eleştirir ya da aşağılarlar.) çalışmamızda izole iki maddeden oluşan bir yapı olarak birlikte kümelenmiştir. Bu iki maddeden oluşan yapının özdeğeri 1,223'dir ve varyansın %4,0'ını açıklamaktadır. Hem içerdiği madde sayısının yetersiz olması ve yalnızca iki maddeden oluşması hem de faktörlerin öz değerlerine dayalı olarak çizilen çizgi grafiğinin (scree graph/plot) incelenmesi sonucunda bu iki maddeden oluşan faktörün eğriye yatay olması ve anlamlı bir faktör oluşturmaması nedeniyle 26 ve 27. maddelerin oluşturduğu yapının bir faktör yapısı olarak değerlendirilemeyeceği sonucuna ulaşılmıştır. Aile ilişkileri ile ilgili olumlu duyguları içeren 24 ve 25. maddeler ise çalışmamızda birinci faktörde kümelenmiştir.

PAFAS'ın Avustralya'da yapılmış olan ölçek geliştirme çalışmasında faktör analizi DFA ile gerçekleştirilmiş, 26 ve 27. maddeler ile ilgili hatalı terimler saptanmıştır. Düzenleme sonrası bu maddelerin modele daha iyi uyum sağladığı belirtilmiştir (95). PAFAS İspanyolca geçerlik güvenirlik çalışmasında da doğrulayıcı faktör analizi sonucunda, 26 ve 27. maddelerin tasarlandıkları faktörler üzerinde, düşük faktör yüküne sahip olduğu ve bu nedenle ileri analizlerden çıkarıldığı belirtilmiştir (99).

Ailede yaşanan sorunlar, aile yapısının bozulması, aile içinden bir yetişkinin olumsuz bir kişilik yapısına sahip olması, o ailede yetişen çocuklara da yansiyabilecek ve onların da sorunlu bireyler olmasına yol açabilecektir. Erol ve ark. yaptıkları çalışmaya göre, aile işlevlerinden, iletişim, problem çözme, duygusal tepki verebilme boyutlarında problem yaşanması ile çocuklardaki depresyon arasında anlamlı ilişki saptanmıştır (53).

26 ve 27. maddelerin de aile içerisindeki ilişki sorunlarını sorgulayan önemli maddeler olmaları, ayrıca bu maddelerin hem madde toplam puan korelasyon değerlerinin yeterli düzeyde olmaları ve maddeler yok sayıldığında ölçek iç tutarlık değerinin düşüyor olması, her iki maddenin de faktör yük değerlerinin de yüksek olması (sırasıyla 0.803 ve 0.788) nedeniyle bu maddelerin ölçekte tutulmasına karar verilmiştir. Ancak daha sonra yapılacak olan çalışmalarda, yeni bir örneklem grubu üzerinde tekrar madde toplam puan korelasyon değerleri bakılarak ve faktör analizi yapılarak bu maddeler ile ilgili araştırma yapılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Orjinal ölçekte zorlayıcı anne babalık faktöründe yer alan 10. (Davranışları ya da tutumları ile ilgili çocuğumla tartışırım.) ve anne baba tutarlılığı faktöründe yer alan 11. maddeler (Çocuğumun uygun olmayan davranışları ile her zaman aynı şekilde başa çıkarım.) çalışmamızda izole iki maddeden oluşan bir yapı içinde birlikte kümelenmiştir. Bu iki

maddeden oluşan yapının özdeğeri 1,082'dir ve varyansın %3,6'sını açıklamaktadır. Hem içerdiği madde sayısının yetersiz olması ve yalnızca iki maddeden oluşması hem de faktörlerin öz değerlerine dayalı olarak çizilen çizgi grafiğinin (scree graph/plot) incelenmesi sonucunda bu iki maddeden oluşan faktörün eğriye yatay olması ve anlamlı bir faktör oluşturmaması nedeniyle 10 ve 11. maddelerin oluşturduğu yapının bir faktör yapısı olarak değerlendirilemeyeceği sonucuna ulaşılmıştır.

Çocuğun uygun olmayan davranışları ile her zaman aynı şekilde başa çıkabilme şeklinde önerilen ve tutarlı bir anne babalık tutumu ile davranışları nedeniyle çocuğu ile tartışma şeklinde olumsuz, önerilmeyen bir anne babalık tutumu olan birbirine zıt iki kavramdan oluşan yapıda 10. maddenin faktör yükü negatif (-663), 11. maddenin ise pozitif (+648) olarak yüklenmiştir. Faktör yük değerlerine bakıldığında çalışmada yer alan anne babaların çocuklarının davranışları ile her zaman aynı şekilde başa çıkabildikleri ve olumsuz davranışları nedeniyle çocukları ile bir tartışma içine girmedikleri anlaşılmaktadır. Zıt iki kavramı temsil eden bir yapıda, iki maddenin birbirleri ile korelasyon değerlerinin de negatif yönlü olması anlaşılır bir sonuç olmuştur. Çocuk yetiştirme tutumlarının çocukların ve ergenlerin çeşitli psikososyal özellikleriyle ilişkileri çok tartışılan bir konudur. Örneğin, Sprinthall ve Collins, otoriter olan aynı zamanda çocuğun davranışları karşısında açıklayıcı bir yaklaşım sergileyen ve çocuk ile tartışma içine girilmeyen, tutarlı çocuk yetiştirme stilinin ergenlerde "sağlıklı" ve "normal" davranışlarla ilişkili olduğunu belirtmektedirler. Bu konuda yapılan araştırmalar, genel olarak, anne babalarını otoriter, tutarlı ve açıklayıcı olarak algılayan ergenlerin, diğer stillere kıyasla, psikososyal yeterlik ve olgunluk ölçümlerinde en yüksek; psikolojik ve davranışsal bozukluklarda en düşük puanları aldıklarını göstermektedir (179). 10 ve 11. maddeler de bu ölçek içerisinde bu alanları sorgulayan maddeler içinde olmaları açısından önemli maddelerdir. Ayrıca 10. maddenin madde toplam puan korelasyon değerlerinin yeterli düzeyde olması (0.302) ve faktör yük değerlerinin de yüksek olması, 11. maddenin de faktör yük değerinin yüksek olması ve madde yok sayıldığında alt ölçek iç tutarlık değerinin düşmesi nedeniyle bu iki maddenin ölçekte tutulmasına karar verilmiştir.

Orjinal ölçekte, 28, 29 ve 30. maddelerden oluşan 'anne baba ekip çalışması' faktöründe yer alan 29. madde (Anne babalık konusunda eşimle aynı fikirleri paylaşmıyorum.) çalışmamızda izole bir maddeden oluşan bir yapı olarak yer almıştır. Anne babalık konusunda takım gibi çalışmak ve iyi bir ilişkiye sahip olmak gibi eşi ile ilgili olumlu duyguları içeren maddeler olan 28. ve 30. maddeler çalışmamızda birinci faktör yapısı altında kümelenmiştir.

Ölçekleri dolduran anne babaların savunucu tutumları nedeniyle, eşine karşı olumsuz duygu içeren ve ortak düşüncelere sahip olmadıklarını belirten bu madde izole kalmış olabilir. PAFAS İspanyolca geçerlik güvenirlik çalışmasında da doğrulayıcı faktör analizi sonucunda, 29. maddenin tasarlandığı faktör üzerinde çok düşük faktör yüküne sahip olduğu ve bu nedenle ileri analizlerden çıkarıldığı belirtilmiştir (99).

Çalışmamızda, 29. maddenin madde toplam puan korelasyon katsayısının (0.181) alt sınır olarak kabul edilen 0.20 değerine çok yakın olması, faktör analizi sonucunda da bu maddeye ilişkin faktör yük değerinin 0.865 ile yüksek bir değer saptanması ve madde düzeyinde iç tutarlık değerlerini tartıştığımız bölümde de belirtildiği üzere, bu maddenin anne babalık konusunda eşler arasındaki uyumu sorgulayan önemli bir madde olması nedeniyle, bu maddenin ölçekte tutulması gerektiği düşünülmüştür. Ancak ilerleyen çalışmalarda, çevirinin tekrar gözden geçirilerek Türk kültür yapısına uygun, orijinal ölçekte hedeflediği anlamı verecek biçimde maddenin yeniden düzenlenerek kavramsal eşdeğerliğin artırılması, madde korelasyon değeri bakılması ve faktör analizinin tekrarlanması gerekmektedir.

PAFAS Türkçe Formunda ulaşılan faktörlerin, kültürel bağlamda tartışılabilmesi için henüz yeterli düzeyde veri havuzu oluşmadığı gözden kaçırılmamalıdır. Bununla birlikte, bizim kültürümüzde, anne babalık tutumları ve aile ilişkisi biçimlerinin yurt dışına göre niceliksel ve niteliksel bir farkı olabileceği öne sürülebilir.

Yazında, PAFAS ile ilgili olarak Avustralya’da gerçekleştirilen ilk ölçek geliştirme çalışması ve İspanyolca geçerlik güvenirlik çalışması dışında başka bir geçerlik güvenirlik çalışması bulunmamaktadır. Her iki çalışmada da PAFAS faktör yapısı DFA ile araştırılmış ve AFA yapılmamıştır. Her iki çalışmada da çok çeşitli istatistiksel yöntemlerin kullanıldığı ve bu durumun PAFAS'ın faktör yapısını açıklamaya çalışan farklı durumların ortaya çıkmasına neden olmuş olabileceği düşünülmüştür (95, 99).

5.3.2.2. Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA)

Sosyal ve psikolojik ölçmelerin doğası hakkındaki bilgiler AFA ile artabilir, fakat ayrıntılı bilgiler elde etmek için bu analizler yeterli ya da kullanışlı olmayabilir. Bu sebeple birçok çalışma bilinen ve bilinmeyen değişkenleri içermesi nedeniyle hem açıklayıcı hem de doğrulayıcı faktör analizlerini kapsar. Çünkü ölçme aracına ilişkin faktör desenini ortaya koymak için uygulanacak açıklayıcı tekniklerden sonra, modelin doğrulayıcı tekniklerle de incelenmesi istenilen bir durumdur (125).

Sanders MR ve ark. tarafından (95) PAFAS ölçek geliştirme çalışmasında elde edilen PAFAS Anne babalık için 4 faktörlü ve PAFAS Aile uyumu için 3 faktörlü yapıya göre kurulan model için, çalışmamızda elde edilen veri setine uygulanan DFA sonuçlarına göre, PAFAS Anne babalık alt ölçeği için RMSEA değeri 0.062 ile kabul edilebilir uyum değeri olarak saptanmıştır. Ancak CFI değeri .870 olarak bulunmuş ve kabul edilemez uyumu göstermiştir. PAFAS Türkçe Formu Aile uyum ölçeği için RMSEA değeri 0.112 ve CFA değeri de .826 ile kabul edilemez uyumu değerleri olarak saptanmıştır. (Tablo 32 ve 33). Açımlayıcı faktör analizini destekler nitelikte, DFA ile elde edilen analiz sonuçları, orjinal ölçekte belirlenen faktör yapısının bizim toplumumuz için iyi derecede temsil edilmediğini ve daha farklı bir faktörleşme gösterdiğini ortaya koymuştur.

5.3.2.3. PAFAS Türkçe Formu Alt Ölçeklerinin ve Faktör Yapılarının Birbirleriyle İlişkisi

İşlevselliği değerlendiren ölçeklerde sorgulanan alanlar genel olarak birbirleri ile ilişkili alanlardır. Bu nedenle ölçek içerisinde de bu alanların birbirleri ile ilişkili ve uyumlu olması beklenmektedir.

PAFAS Türkçe Formu alt ölçeklerinin ve faktör yapılarının arasındaki ilişkiyi değerlendirmek için birbiriyle olan korelasyonları hesaplanmıştır. PAFAS Türkçe Formunda yer alan faktör yapılarının tümünün, hem temsil edildikleri alt ölçekler ile hem de PAFAS Türkçe Formu toplam puanı ile aralarında anlamlı düzeyde pozitif korelasyon bulunmuştur ($p<0.001$).

PAFAS Türkçe Formu faktör yapıları arasındaki korelasyonlar incelendiğinde; Anne baba tutarlılığı ile Olumlu cesaretlendirme arasında ve Zorlayıcı anne babalık ile Olumlu cesaretlendirme arasında negatif korelasyon bulunmuştur. Ancak her iki korelasyon derecesi de istatistiksel olarak anlamlı düzede değildir (sırasıyla p değerleri 0.59 ve 0.58). Diğer tüm korelasyonlarda ise PAFAS Türkçe Formu faktör yapıları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzede pozitif yönde korelasyon bulunmuştur ($p<0.001$). Faktör yapıları arasındaki korelasyon değerleri incelendiğinde, en yüksek korelasyon değerinin Anne babalık alt ölçeğinde yer alan anne baba çocuk ilişkisi faktörü ile Aile uyum alt ölçeğinde yer alan anne babalık duygusal uyumu faktörü arasında bulunmuştur (0.525). Genel olarak en yüksek korelasyon ise PAFAS Türkçe Formu Anne babalık alt ölçeği ile toplam PAFAS Türkçe Formu puanı arasında bulunmuştur (0.888) (Tablo 34).

PAFAS'ın Avustralya ölçek geliştirme çalışmasında tüm ölçek ve alt ölçekler arasındaki korelasyon değerleri incelenmemiş, yalnızca PAFAS faktör yapıları arasındaki korelasyon değerlerine bakılmıştır. PAFAS İspanyolca geçerlik güvenirlik çalışmasında ise faktör yapıları, alt ölçek ve tüm ölçek arasında korelasyon değerleri incelenmemiştir.

PAFAS Avustralya ölçek geliştirme çalışması incelendiğinde; zorlayıcı anne babalık ile olumlu cesaretlendirme arasında, olumlu cesaretlendirme ile aile ilişkileri arasında ve olumlu cesaretlendirme ile annesaba ekip çalışması arasında pozitif yönde korelasyon olmasına rağmen istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Diğer faktör yapıları arasında ise istatistiksel olarak anlamlı düzeyde pozitif yönde korelasyon bulunmuştur (95).

Çalışmamızda elde edilen bulgular PAFAS Avustralya ölçek geliştirme çalışmasında elde edilen bulgular ile uyumludur. Çalışmamızda olumlu anne babalık ile zorlayıcı anne babalık arasında negatif yönde bir ilişki olması, birbirinin zıttı olan bu iki davranış boyutlarının bu ölçeklerle ölçülebildiğine işaret etmektedir. Olumlu anne babalığa ilişkin davranış biçimi ve zorlayıcı anne babalık tutumları tek bir davranış boyutunun iki ucu gibidir. Ailelerin demokratik tutumu arttıkça, otoriter davranışlar azalmaktadır. Bu sonuçlar, anne babaların ebeveynlik davranışlarını değerlendirirken kendilerini neredeyse tüm anne babalık tutumlarında da ifade ettiklerini ve bunun da kültürümüze özgü bir tarz olduğunu düşündürmektedir. Örneğin ölçek puanları incelendiğinde, anne babaların çocukları kendilerini kızdırdığı ya da çocukları istenilen bir davranışı sergilemediği bir durumda otoriter ya da koruyucu davranırken, çocuklarının morali bozulduğu zamanlarda aşırı izin verici davranabildiğini göstermektedir. Yine çocuğun uygun davranışı konusunda çocuğa ilgi gösteren bir ebeveyn, olumsuz davranışı konusunda çocuğu ile tartışma yaşayabilmektedir.

5.3.3. PAFAS Türkçe Formu Ölçüt Geçerliği

Bir ölçeğin geçerliğini değerlendirmede kullanılan yöntemlerden bir diğeri ölçüt geçerliğidir. Ölçüt geçerliğinin bir bölümü olan ‘eşzaman’ geçerliğinde, geliştirilen ölçme aracı ile daha önceden geliştirilmiş, geçerliği yüksek olan ve benzer alanları ölçen başka bir ölçme aracı arasındaki korelasyon değerlendirilir (90).

PAFAS Türkçe Formunun yapı geçerliğine katkıda bulunmak için, PAFAS Türkçe Formunun anne babalık alt ölçeğinin faktör yapıları ASBÖ'nün demokratik, otoriter, izin verici anne babalık tutumları alt ölçek puanları ile; PAFAS Türkçe Formu aile uyumu alt

ölçeğinde yer alan anne baba takım çalışması faktörü ve aile ilişkileri faktörleri EYÖ ile; anne babalığa duygusal uyum yapabilme faktörü ise GSA ile aralarındaki korelasyon değerlerine bakılmıştır. Korelasyonlar, Pearson korelasyon katsayısı hesaplanarak değerlendirilmiştir.

Korelasyonun gücü, 0.00-0.24 arası 'zayıf', 0.25-0.49 arası 'orta', 0.50-0.74 arası 'güçlü', 0.75-1.00 arası 'çok güçlü' korelasyon olarak değerlendirilmiştir (105).

PAFAS Türkçe Formu anne baba tutarlılığı faktörünün, ASBÖ'nün demokratik anne babalık tutumu alt ölçeği ile arasında zayıf düzeyde, istatistiksel olarak anlamlı negatif bir korelasyon ($r:-0.158$, $p<0.01$), otoriter anne babalık tutumu alt ölçeği ile arasında zayıf düzeyde istatistiksel olarak anlamlı pozitif bir korelasyon ($r:0.230$, $p<0.01$), izin verici anne babalık tutumu alt ölçeği ile arasında ise orta düzeyde istatistiksel olarak anlamlı düzeylerde pozitif korelasyon saptanmıştır ($r:0.499$, $p<0.01$). (Tablo 35).

PAFAS Türkçe Formu Zorlayıcı anne babalık faktörünün, ASBÖ'nün demokratik anne babalık tutumu alt ölçeği ile arasında zayıf düzeyde istatistiksel olarak anlamlı negatif bir korelasyon ($r:0.247$, $p<0.01$), otoriter anne babalık tutumu alt ölçeği ile arasında güçlü düzeyde istatistiksel olarak anlamlı pozitif bir korelasyon ($r:0.681$, $p<0.01$), izin verici anne babalık tutumu alt ölçeği ile arasında orta düzeyde istatistiksel olarak anlamlı pozitif korelasyon saptanmıştır ($r:0.424$, $p<0.01$), (Tablo 36).

PAFAS Türkçe Formu Olumlu cesaretlendirme faktörünün, ASBÖ'nün otoriter anne babalık tutumu alt ölçeği ile arasında zayıf düzeyde pozitif korelasyon saptanmıştır ancak bu değer istatistiksel olarak anlamlı düzeyde değildir ($r: 0.024$, $p = 0.627$). PAFAS Türkçe Formu olumlu cesaretlendirme faktörünün, ASBÖ'nün demokratik anne babalık tutumu alt ölçeği ile arasında orta düzeyde istatistiksel olarak anlamlı negatif bir korelasyon ($r: -0.452$, $p<0.01$), izin verici anne babalık tutumu alt ölçeği ile arasında zayıf düzeyde, istatistiksel olarak anlamlı negatif bir korelasyon saptanmıştır ($r: -0.113$, $p<0.01$) (Tablo 37).

PAFAS Türkçe Formu Anne baba-çocuk ilişkisi faktörünün, ASBÖ'nün demokratik anne babalık tutumu alt ölçeği ile arasında güçlü düzeyde, istatistiksel olarak anlamlı negatif bir korelasyon ($r:-0.586$, $p<0.01$), otoriter anne babalık tutumu alt ölçeği ile arasında orta düzeyde istatistiksel olarak anlamlı pozitif bir korelasyon ($r:0.280$, $p<0.01$), izin verici anne babalık tutumu alt ölçeği ile arasında zayıf düzeyde istatistiksel olarak anlamlı pozitif korelasyon saptanmıştır ($r: 0.139$, $p<0.01$), (Tablo 38).

PAFAS Türkçe Formu Anne babalık duygusal uyumu alt faktörü ile GSA arasında güçlü düzeyde, istatistiksel olarak anlamlı pozitif bir korelasyon saptanmıştır ($r: 0.543, p<0.01$), (Tablo 39).

PAFAS Türkçe Formu Aile ilişkileri alt faktörü ile EYÖ arasında orta düzeyde, istatistiksel olarak anlamlı negatif bir korelasyon saptanmıştır ($r:-0.474, p<0.01$), (Tablo 40).

PAFAS Türkçe Formu Anne baba ekip çalışması faktörü ile EYÖ arasında güçlü düzeyde, istatistiksel olarak anlamlı negatif bir korelasyon saptanmıştır ($r:-0.579, p<0.01$), (Tablo 41).

Yazında ASBÖ, GSA veya EYÖ kullanılarak PAFAS ölçüt geçerliğinin değerlendirildiği bir araştırmaya ulaşılamamıştır. PAFAS'ın Avustralya'da yapılan ölçek geliştirme çalışmasında eş zaman geçerliği için PAFAS ile başka ölçekler arasındaki korelasyonlara bakılmamış ve bu durum da çalışmanın kısıtlılıkları arasında gösterilmiştir.

PAFAS İspanyolca geçerlik güvenirlik çalışmasında, eşzaman geçerliği değerlendirmesinde PAFAS Anne babalık alt ölçeğinde bulunan faktör yapıları için Parenting Scale (PS-Ebeveynlik Ölçeği. Anne babalar, anne babalık tutumlarını sorgulayan 30 maddelik ölçeği doldururlar, total puan bütün maddelerin ortalaması alınarak hesaplanır. Yüksek puan, disfonksiyonun yükseldiğini gösterir.) ile PAFAS Aile uyumu alt ölçeğinde bulunan faktör yapıları için ise Depresyon-Anksiyete Stres Ölçeği ile olan korelasyon değerlerine bakılmıştır. (DASS-21, Depression Anxiety Stress Scale. Erişkinlerde, depresyon, anksiyete ve stres semptomlarından oluşan 21 maddelik ölçektir, toplam puan 21 maddenin özetlenmesiyle hesaplanır.)

Analiz sonucunda, PAFAS Anne babalık alt ölçeğinde yer alan anne baba tutarlılığı ($r:0.23, p<0.05$), zorlayıcı anne babalık ($r:0.19, p<0.05$) ve anne baba çocuk ilişkisi faktörleri ($r:0.18, p<0.05$) ile PS (parenting scale) arasında zayıf düzeyde pozitif korelasyon saptanmıştır. Bunun aksine olumlu cesaretlendirme faktörü ile Parenting Scale arasında pozitif bir korelasyon olmasına rağmen bu değer istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. PAFAS Aile uyumu alt ölçeğinde bulunan anne babalık duygusal uyumu ($r:0.20, p<0.05$) ve aile ilişkileri ($r:0.20, p<0.05$) faktör yapıları ile DASS-21 arasında düşük düzeyde pozitif korelasyon bulunmuştur. Bu çalışmanın kısıtlılıkları arasında PAFAS aile ilişkileri faktörünün yeterli düzeyde eş zamanlı geçerlik değerlendirmesi yapılmadığı vurgulanmıştır. Eşler arasındaki ilişkileri değerlendirmek DASS-21 dışında bir ölçek verilmemiş olmasının nedeni olarak da aileleri çok fazla soruya boğmak istememek olarak belirtilmiştir (99).

Ölçüt geçerliğine ilişkin incelemeler açısından, ASBÖ, GSA ve EYÖ ile incelenen korelasyon katsayıları istatistiksel olarak anlamlı olup, ilişkilerin yönü PAFAS olumlu cesaretlendirme faktörü ile ASBÖ izin verici alt ölçeği arasındaki negatif korelasyon değeri dışında kuramsal olarak beklendik şekilde bulunmuştur. PAFAS İspanyolca geçerlik güvenirlik çalışmasında da olumlu cesaretlendirme faktörü ile Parenting Scale arasında istatistiksel olarak anlamlı bir korelasyon saptanmaması bizim çalışmamızda elde edilen sonucu destekler niteliktedir.

Bu çalışmadaki bulgular, İspanyolca geçerlik ve güvenirlik çalışmasında elde edilen korelasyon değerlerine göre daha iyi düzeyde olup, faktör yapılarının yeterli düzeyde ölçüt geçerliklerinin olduğunu düşündürmektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, Sanders MR ve ark. tarafından geliştirilen, anne babalık tutumları ve anne baba çocuk ilişkisinin kalitesini ölçen Anne babalık alt ölçeği ile anne ve babanın ruhsal durumu ve anne babalık sırasında eş ve aile desteğini ölçen Aile uyum alt ölçeğinden oluşan; Anne Babalık ve Aile Uyum Ölçeği'nin, klinik ve toplum örneklemelerindeki 2-12 yaş aralığındaki çocukların anne babaları için geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılmıştır.

Veri analizinde, toplum örnekleme 202 ve klinik örnekleme 201 olmak üzere toplam 403 anne babanın tamamladığı, PAFAS Türkçe Formu, ASBÖ, EYÖ, GSA verileri ve test-tekrar test güvenirliği için toplum örnekleme içerisinde yer alan 58 anne ya da babanın PAFAS verileri incelenmiştir.

6.1. Çalışma Grubunun Tanımlayıcı Özelliklerine İlişkin Sonuçlar

Bu çalışmada, toplum örneklemindeki anne babaların yaş ortalamasının 37.03 ± 5.86 , klinik örneklemindeki anne babaların yaş ortalamasının 35.92 ± 6.05 olduğu; toplum örnekleminde ölçeklerin %67.3'ünü, klinik örnekleminde ölçeklerin %82.1'ini annelerin doldurduğu, toplum örneklemindeki anne babaların %19.3'ünün, klinik örneklemindeki anne babaların %39.3'ünün ortaokul ve altı eğitim düzeyinde olduğu; toplum örneklemindeki anne babaların %22.3'ünün, klinik örneklemindeki anne babaların %56.7'sinin herhangi bir işte çalışmadığı; toplum örnekleminde çocukların %91.1'inin, klinik örnekleminde çocukların %90.0'nin her iki ebeveyni ile birlikte yaşadığı; toplum örneklemindeki çocukların %81.7'sinin, klinik örneklemindeki çocukların %78.1'inin çekirdek aile yapısına sahip olduğu; toplum örneklemindeki anne babaların %14.9'unun, klinik örneklemindeki anne babaların %26.9'unun aylık gelir düzeyinin 1100 TL'nin altında olduğu; toplum örneklemindeki anne babaların %61.9'unun, klinik örneklemindeki anne babaların %45.8'inin ev ihtiyaçlarının karşılanmasında herhangi bir zorluk yaşamadığı; toplum örneklemindeki çocukların %39.1'inin kız, %60.9'unun erkek olduğu; klinik örneklemindeki çocukların %31.8'inin kız, %68.2'sinin erkek olduğu; toplum örneklemindeki çocukların yaş ortalamasının 6.61 ± 2.89 , klinik örneklemindeki çocukların yaş ortalamasının 7.47 ± 2.66 olduğu; toplum örneklemindeki çocukların %80.7'sinde, klinik örneklemindeki çocukların %61.2'sinde herhangi bir sağlık problemi olmadığı; toplum örneklemindeki anne babaların %91.1'inin, klinik örneklemindeki

anne babaların %90'ının daha önce bir anne babalık eğitim programına katılmadığı saptanmıştır.

6.2. Anne babalık ve Aile Uyum Ölçeği'nin (PAFAS Türkçe Formu) Güvenirliğine İlişkin Sonuçlar

PAFAS Türkçe Formunun tüm ölçek iç tutarlığı 'yüksek derecede güvenilir' bulunurken, alt ölçekler incelendiğinde, Anne babalık alt ölçeğinin iç tutarlığı 'oldukça güvenilir', Aile uyum ölçeği alt ölçeğinin iç tutarlığı ise 'yüksek derecede güvenilir' bulunmuştur.

PAFAS Türkçe Formunun faktör yapılarının iç tutarlık değerleri incelendiğinde; zorlayıcı anne babalık faktörü, anne baba çocuk ilişkisi faktörü, anne babalık duygusal uyumu faktörü ve aile ilişkileri faktörü iç tutarlık değerleri 'oldukça güvenilir' bulunmuştur.

Anne babalık alt ölçeğinde yer alan olumlu cesaretlendirme (Cronbach α :0.585) ve Aile ilişkileri alt ölçeğinde yer alan anne baba ekip çalışması (Cronbach α :0.543) faktörlerinin iç tutarlık değerleri 'düşük güvenilirlikte' bulunmuştur. Anne babalık alt ölçeğinde yer alan anne baba tutarlılığı faktörünün Cronbach α değeri ise 0.218 bulunmuş ve bu faktörün güvenilirliğinin yeterli düzeyde olmadığı saptanmıştır. Elde edilen iç tutarlık değerleri, anne baba tutarlılığı dışında yeterli düzeyde iç tutarlılık güvenilirliğine işaret etmektedir.

Çalışmada, Gutman Split-Half (yarıya bölme) katsayısı değerleri, Anne babalık alt ölçeği için 0.719, Aile uyumu alt ölçeği için 0.726 ve tüm PAFAS Türkçe Formu için 0.705 bulunmuştur. Bu değerler Cronbach α değerleriyle uyumlu olup, PAFAS Türkçe Formunun iç tutarlılığını destekler niteliktedir.

Madde-toplam puan korelasyon katsayısı değerlendirmesinde, madde ile temsil ettiği faktör arasındaki korelasyon incelenmiştir. Analiz sonucunda madde 3, 4, 11 ve 29'un madde korelasyon değerlerinin 0,20'nin altında olduğu görülmüştür. Bu maddeler içinde 4. ve 11. maddeler için maddeler yok sayıldığında faktör iç tutarlık değerlerinin düştüğü, ayrıca faktör analizinde de faktör yük değerlerinin yeterli düzeyde olduğu; 29. maddenin madde toplam puan korelasyon katsayısının (0.181) alt sınır olarak kabul edilen 0.20 değerine çok yakın olması ve faktör analizi sonucunda da bu maddeye ilişkin faktör yük değerinin 0.865 ile yüksek bir değer saptanması nedeniyle bu maddelerin ölçekte kalmasına karar verilmiştir.

Üçüncü maddenin hem madde toplam korelasyon katsayısının (-0.115) negatif ve .20'den düşük olması hem de madde yok sayıldığında alt faktörün Cronbach α değerinin (0.378) artması, ayrıca anne babalar tarafından maddenin, orjinal ölçekte verilmek istenen anlama zıt bir şekilde anlaşılmış olma ihtimalinin yüksek olması nedeniyle maddenin ölçekten çıkarılmasına ve sonraki çalışmalarda çevirisinin tekrar yapılarak geçerliğinin araştırılmasının uygun olduğuna karar verilmiştir.

Test-tekrar test uygulamasında, PAFAS Türkçe Formu alt ölçek puanları bağımlı örneklem t testi ile değerlendirildiğinde; PAFAS Türkçe Formu Anne babalık alt ölçeği, PAFAS Türkçe Formu Aile uyumu alt ölçek puan ortalamalarında ve PAFAS Türkçe Formu alt ölçeklerinde yer alan faktör yapılarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

Test-tekrar test uygulamasında, PAFAS Türkçe Formu Anne babalık alt ölçeği ile Aile uyumu alt ölçeklerinin 'güçlü' düzeyde bir korelasyon gösterdikleri; alt ölçeklerde yer alan faktör yapıları incelendiğinde; Anne babalık alt ölçeğinde yer alan Anne baba tutarlılığı faktörünün 'orta' düzeyde, Anne babalık alt ölçeği ve Aile uyumu alt ölçeklerinde yer alan diğer faktörlerin tümünün 'güçlü' düzeyde korelasyon gösterdikleri saptanmıştır. Bu değerler iyi düzeyde test-tekar test güvenilirliğine işaret etmektedir.

Test-tekrar test uygulamasında maddeler gözden geçirildiğinde, PAFAS Türkçe Formu maddelerinin 27 tanesi anlamlı korelasyon gösterirken, test-tekrar test korelasyonları en düşük olan maddelerin, 21. madde, 27. madde ve 29. madde oldukları, bu maddelerde korelasyonların anlamlı olmadığı bulunmuştur. En güçlü korelasyon ise 9. maddede saptanmıştır.

6.3. Anne babalık ve Aile Uyum Ölçeği'nin (PAFAS Türkçe Formu) Geçerliğine İlişkin Sonuçlar

PAFAS Türkçe Formu tüm ölçek, alt ölçekler ve alt ölçeklerde yer alan faktör yapılarının tamamında, klinik örnekleme de yer alan anne babaların puan ortalamaları, toplum örnekleminde yer alan anne babaların puan ortalamalarından, istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Çalışmamızda öncelikle veri setine AFA uygulanmıştır. Faktör yükleri 0.3'ün üzerindeki maddeler dikkate alındığında; faktör 1'de orjinal ölçekte anne babalık duygusal

uyumu faktörü içerisinde yer alan 20, 22 ve 23. maddelerin, aile ilişkileri faktörü içerisinde yer alan 24 ve 25. maddelerin ve anne baba ekip çalışması faktöründe yer alan 28 ve 30. maddelerin yer aldığı saptanmıştır.

Faktör 2'de orjinal ölçekte, anne baba çocuk ilişkisi faktöründe birlikte yer alan 14, 15, 16, 17 ve 18. maddelerin tümünün aynı faktör içerisinde temsil edildiği saptanmıştır. Faktör 3'te orjinal ölçekte anne baba tutarlılığı faktörü içerisinde yer alan 1 ve 12. maddelerin, zorlayıcı anne babalık faktörü içerisinde yer alan 13. maddenin ve anne babalığa duygusal uyum faktöründe yer alan 19 ve 21. maddelerin yer aldığı saptanmıştır. Faktör 4'te orjinal ölçekte anne baba tutarlılığı faktörü içerisinde yer alan 3 ve 4. maddeler ile orjinal ölçekte zorlayıcı anne babalık faktörü içerisinde yer alan 5, 7 ve 9. maddelerin yer aldığı saptanmıştır. Faktör 5'te orjinal ölçekte de olumlu cesaretlendirme faktöründe birlikte yer alan 2, 6 ve 8. maddelerin tümünün temsil edildiği saptanmıştır.

Orjinal ölçekte; 24, 25, 26 ve 27. maddelerden oluşan 'aile ilişkileri' faktöründe yer alan 26. ve 27. maddeler çalışmamızda izole iki maddeden oluşan bir yapı olarak birlikte kümelenmiştir. Orjinal ölçekte zorlayıcı anne babalık faktöründe yer alan 10. ve annebaba tutarlılığı faktöründe yer alan 11. maddeler çalışmamızda izole iki maddeden oluşan bir yapı içinde birlikte kümelenmiştir. Orjinal ölçekte, 28, 29 ve 30. maddelerden oluşan 'anne baba ekip çalışması' faktöründe yer alan 29. madde çalışmamızda izole bir maddeden oluşan bir yapı olarak yer almıştır.

Üçüncü maddenin orjinal ölçekte açıklamak istediği kavramın zıttı yönünde anlaşılmış olduğu ve ölçekten çıkarılarak, sonraki çalışmalarda çevirisinin tekrar yapılarak yeni bir örneklem grubu üzerinde tekrar madde toplam puan korelasyon değeri bakılmasının ve faktör analizi yapılmasının uygun olacağı düşünülmüştür.

Veri setine uygulanan DFA sonuçlarına göre, PAFAS Türkçe Formu Anne babalık alt ölçeği için RMSEA değeri 0.062 ile kabul edilebilir uyumu, CFI değeri .870 ile kabul edilemez uyumu göstermiştir. PAFAS Türkçe Formu Aile uyum ölçeği için RMSEA değeri 0.112 ve CFA değeri de .826 ile kabul edilemez uyumu göstermiştir.

PAFAS Türkçe Formunda yer alan faktör yapılarının tümünün, hem temsil edildikleri alt ölçekler ile hem de PAFAS Türkçe Formu toplam puanı ile aralarında anlamlı düzeyde pozitif korelasyon bulunmuştur. PAFAS Türkçe Formu faktör yapıları arasındaki korelasyon incelendiğinde, Anne baba tutarlılığı ile Olumlu cesaretlendirme arasında ve Zorlayıcı anne babalık ile Olumlu cesaretlendirme arasında negatif korelasyon bulunmuştur. Ancak her iki

korelasyon derecesi de istatistiksel olarak anlamlı düzede değildir. Diğer tüm korelasyonlarda ise PAFAS Türkçe Formu faktör yapıları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzede pozitif yönde korelasyon bulunmuştur.

PAFAS Türkçe Formunun anne babalık alt ölçeğinin faktör yapılarının ASBÖ'nün demoktarik, otoriter, izin verici anne babalık tutumları alt ölçek puanları ile; PAFAS Türkçe Formu aile uyumu alt ölçeğinde yer alan anne baba takım çalışması faktörünün ve aile ilişkileri faktörünün EYÖ ile; anne babalığa duygusal uyum yapabilme faktörünün ise GSA ile aralarındaki korelasyon değerlerine bakılmıştır. Ölçüt geçerliğine ilişkin incelemeler açısından; ASBÖ, GSA ve EYÖ ile incelenen korelasyon katsayıları istatistiksel olarak anlamlı olup, ilişkilerin yönü PAFAS Türkçe Formu olumlu cesaretlendirme faktörü ile ASBÖ izin verici alt ölçeği arasındaki negatif korelasyon değeri dışında kuramsal olarak beklendik şekilde bulunmuştur.

Klinik ve toplum örneklemeleri temelinde yürütülen karşılaştırmalı analizler PAFAS Türkçe Formunun ayırt edici geçerliğini destekler niteliktedir.

6.4. Öneriler

Anne babalık eğitim programlarının sonuçlarının değerlendirilmesi için güvenilir, kullanımı kolay, yaygın olarak erişilebilir ölçüm araçları gereklidir. Mevcut kullanılabılır ölçekler bir değerlendirme paketi olarak kombine kullanıldığında uzun olma eğilimindedir, farklı ya da kafa karıştırıcı skorlama biçimleri kullanılmaktadır, tipik olarak bunlar özellikle anne babalık programlarında tanıtılan müdahalelerin yakın hedeflerini ölçmemektedirler.

PAFAS, Sanders MR ve ark. tarafından anne babalık tutumlarının gelişimi için yapılan anne babalık eğitim programları sonucunda, anne babalık becerileri ve anne ile baba arasındaki uyumun değişimini ölçmek amacıyla kullanılabilecek kısa bir ölçek olarak tasarlanmıştır. Ölçeğin Türkçe formunun 2-12 yaş arası çocuk sahibi anne babalarda iyi düzeyde geçerli ve güvenilir olduğunu destekleyen bulgulara ulaşılmıştır.

AFA sonucunda temsil edildiği faktör yapısı içerisinde değerlendirildiğinde, 3. madde dışındaki maddelerin tümünün faktör yükü yüksek ve pozitif yönde olmasına rağmen 3. maddenin diğer maddeler ile ters yönde olacak şekilde negatif faktör yüküne sahip olduğu saptanmıştır. Bu durumun, orjinal ölçekte ‘**consequence**’ (I follow through with a consequence when my child misbehaves) olarak yer alan ifadenin, Türkçe'ye ‘**yaptırım**’

(Çocuğum uygun davranmadığı zaman bunun bir yaptırımı olur.) olarak çevirisinin yapılmasından ve bu ifadenin aslında olumlu bir anne babalık tutumu iken, anne babalar tarafından olumsuz, zorlayıcı bir anne babalık tutumu olarak algılanmış olmasından kaynaklanmış olabileceği düşünülmüştür. Bu nedenle 3. maddenin orjinal ölçekte açıklamak istediği kavramın zıttı yönünde anlaşılmış olduğu ve ölçekten çıkarılması gerektiği düşünülmüştür. Bu maddenin sonraki çalışmalarda, çevirisinin tekrar yapılarak kültürümüze uygun ifadelerin yazılmasının, geçerlik ve güvenirlik çalışmalarının yeniden yapılmasının madde hakkında daha ayrıntılı bilgiler sağlayacağı düşünülmüştür.

Çalışmamızda, 29. maddenin madde toplam puan korelasyon katsayısının (0.181) alt sınır olarak kabul edilen 0.20 değerine çok yakın olması, faktör analizi sonucunda da bu maddeye ilişkin faktör yük değerinin 0.865 ile yüksek bir değer saptanması ve madde düzeyinde iç tutarlık değerlerini tartıştığımız bölümde de belirtildiği üzere, bu maddenin anne babalık konusunda eşler arasındaki uyumu sorgulayan önemli bir madde olması nedeniyle, 29. maddenin ölçekte tutulmasına karar verilmiştir. Ancak ilerleyen çalışmalarda madde korelasyon değerlerinin, faktör analizinin tekrarlanması gerekmektedir.

Çalışmamızda PAFAS Türkçe Formu tüm ölçek, alt ölçekler ve faktör yapıları için elde edilen iç tutarlık değerleri genel olarak yüksek ve yeterli düzeydedir. Ancak elde edilen sonuçlar özellikle Anne babalık alt ölçeğinde yer alan anne baba tutarlılığı faktörünün Cronbach α değeri 0.218 bulunmuş ve bu faktörün güvenirliğinin yeterli düzeyde olmadığı saptanmıştır. Bu nedenle ilerleyen çalışmalarda PAFAS Türkçe Formunun farklı ve daha geniş kapsamlı örneklem gruplarına uygulanması, ölçeğin iç tutarlık katsayılarının ve madde toplam puan korelasyonlarının tekrar incelenmesi ve değişmezliğinin araştırılmasının gerektiği düşünülmektedir.

Ölçeğin alt boyutlarına ilişkin test-tekrar test güvenirliği yüksek ve iç tutarlık değerleri görece olarak daha düşük olmakla birlikte yeterli düzeyde olması, ölçeğin güvenilir olduğuna işaret etmektedir.

Aktarılan bulgulardan görüldüğü gibi, PAFAS Türkçe Formunun toplum ve klinik örneklemelerinde kullanımı açısından, özgün formdan farklı bir faktör örüntüsü sergilediği, kabul edilebilir düzeylerde güvenirlik, birleşen ve ayırt edici geçerliğe, dolayısıyla yapı geçerliğine sahip olduğu söylenebilir.

Çalışmamızın bazı kısıtlılıkları da mevcuttur:

1. Çalışmamız ile eş zamanlı olarak başka bir araştırmacı tarafından CAPES-TR (Çocuk Uyumu ve Anne-Baba Etkinlik Ölçeği (2-12 yaş)'nin klinik ve toplum örneklemelerinde Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışması, aynı örneklem grubunda yürütülmüştür. Bütün ölçekleri doldurma süresinin yaklaşık 50 dakika sürmesi nedeniyle anne babaların bu süre içerisinde yorulmuş olmalarının, ölçekleri doldurmakta güçlük çekmelerine sebep olabileceği ve bazı ölçek maddelerinin anne babalar tarafından anlaşılabilirliğinin azalmasına yol açmış olabileceği düşünülmüştür.

2. Çalışmamız planlanırken toplum ve klinik örneklemelerinin yaş, cinsiyet ve sosyoekonomik düzey açısından eşleştirilmiş gruplar olması amaçlanmıştır; ancak örneklem sayısının yüksek olması nedeniyle, yaş faktörü dışında gruplar arasında cinsiyet ve sosyoekonomik düzey açısından eşleştirme yapılamamıştır. Ancak, literatür ile de uyumlu olan, çocuk psikiyatrisi polikliniğine başvuran klinik grubundaki anne babaların eğitim ve gelir düzeylerinin toplum grubuna göre daha düşük olmasının, klinik grubundaki anne babaların ölçekleri anlamakta zorlanmalarına ve bazı maddeleri bu nedenlerle yanlış doldurmalarına neden olabileceği düşünülmüştür. Bu durumun ölçek iç tutarlık değerlerini ve faktör analizinde faktörleşmeyi etkilemiş olabileceği düşünülmüştür.

3. Ayrıca ölçeğin Türkçe'ye çeviri-tekrar çeviri çalışması yapıldıktan ve Türkçe formunun son şekline karar verildikten sonra, dilsel eşdeğerlik araştırmasının aşamalarından birisi olan pilot bir örneklem grubu üzerinde her iki dili de iyi bilen anne babalar tarafından ölçeğin doldurularak istatistiksel analizlerin yapılmamış olması ölçek maddelerinin anlaşılabilirlik düzeyinin bazı maddeler için daha düşük seviyede kalmış olmasına (örneğin 3. madde) neden olmuş olabilir.

Bu kısıtlamalara rağmen, elde edilen sonuçlar cesaret vericidir. Sonuç olarak, bu çalışmayla, PAFAS Türkçe Formunun Türkçe formunun özellikle anne babalık tutumlarının gelişimi için yapılan eğitim programları sonucunda, anne babalık becerileri ve anne baba uyumlarındaki değişimi ölçmek için kullanılabilir, geçerli bir ölçme aracı olduğu ve bu alandaki eksikliği gidereceği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

1. Darling N, Steinberg L. Parenting style as context: Integrative model. Psych B 1993; 113: 487-496.
2. Tola D. İlkokul 5.sınıf çocuklarında ahlaki yargı ile ana-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmamış). Ankara. Hacettepe Üniversitesi. 2003:123 s.
3. Aral N. Fiziksel İstismar ve Çocuk. Ankara. Tekışık Ofset Baskı. 1997; 118s.
4. Yıldız-Bıçak M. Annesi çalışan ve çalışmayan çocukların anne baba tutumlarını algılamalarının ve benlik imajlarının incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmamış). Ankara Üniversitesi. Ankara. 2004;173 s.
5. Özmete E. Aile Yaşam Kalitesi Dinamikleri: Aile iletişimi, ebeveyn sorumlulukları, duygusal, duygusal refah, fiziksel/materyal refahın algılanması. Ululslararsı Sosyal Araştırmalar Dergisi. 2010; 3(11): 455-465.
6. Henderson A D, Thomas V S, Horne A M. Mothers and Sons: A look at the relationship between child behavior problems, marital satisfaction, maternal depression, and family cohesion. The Family Journal: Counseling And Therapy For Couples And Families. 2003; 11(1): 33-41.
7. Parke R. D. Development in the family. Annual Reviews Psychology. 2004; 55: 365–399.
8. Biglan A. The critical role of nurturing environments for promoting human well-being. Am Psychol. 2012; 67(4):257-271.
9. Brown ER, Khan L, Parsonage M. Delivering effective parenting programmes to transform lives. Centre for Mental Health: London. 2012.
10. Şahin FT, Özbey S. Aile Eğitim Programlarına Niçin Gereksinim Duyulmuştur? Aile Eğitim Programları Neden Önemlidir?. Aile ve Toplum Dergisi. 2007; 3 (12): 7-12
11. Mathews J M, Hudson M A. Guidelines for evaluating parent training programs. Family Relations. 2001;50 (1):77-86.
12. Forehand R, McMahon R. J. Helping the noncompliant child: A clinician's guide to parent training. New York: Guilford Press. 1981:20-38.

13. Eyberg S M, Boggs S R. Parent-child interaction therapy: A psychosocial intervention for the treatment of young conduct-disordered children. In J. M. Briesmeister, C. E. Schaefer (Eds.), *Handbook of parent training* New York: Wiley. 1998;(2):61–97.
14. Barkley R A. *Defiant children: A clinician's manual for parent training*. New York. Guilford Press 1987;44-77.
15. Sanders M R, Dadds M. R, Bor W. Contextual analysis of child oppositional and maternal aversive behaviors in families of conduct-disordered and nonproblem children. *Journal of Clinical Child Psychology*. 1989;18 (1):72- 83.
16. Arnold D S, O'Leary S. G, Wolf L. S, Acker M. M. The parenting scale: A measure of dysfunctional parenting in discipline situations. *Psychological Assessment*. 1993; 5:137–144.
17. Abidin R R. *Parenting stress index: Manual*. Charlottesville VA. Paediatric Psychology Press. 1983;169-177.
18. Gavidia-Payne S, Stoneman Z. Family predictors of maternal and paternal involvement in programs for young children with disabilities. *Child Development*. 1997; 8(6):701–717.
19. Essau CA, Sasagawa S, Frick PJ. Psychometric Properties of the Alabama Parenting Questionnaire. *J Child Fam Stud*. 2006;15(5):595-614.
20. Sanders MR, Woolley ML. The relationship between maternal self-efficacy and parenting practices: implications for parent training. *Child Care Hlth Dev*. 2005;31(1):65-73.
21. Sanders M R, Morawska A. *Parenting and Family Adjustment Scale*. Parenting and Family Support Centre, The University of Queensland. 2010.
22. Borkowski J G, Ramey L. S, Bristol-Power M. *Parenting and the child's world: Influences on academic, intellectual and social-emotional development içinde* New Jersey. Lawrence Erlbaum Associates, Inc. 2002;35-46.
23. Munson L J, Odom S L. Review of rating scales that measure parent-infant interaction. *Topics in Early Childhood Special Education*. 2006;16(1):3.
24. Kulaksızoglu A. *Almanyada'ki Üçüncü Kuşak Türk Gençlerinin Sorunları, Anne-Baba Tutumları ile Sorunlar Arasındaki İlişkiler*. 28.03.2003 tarihli Türk-Alman Kültür ve Dil Enstitüsü (TAKDEN) Aynı Başlıklı Konferans Sunum Özeti. 2003.
25. Yılmaz A. *Eşler Arasındaki Uyum ve Çocuğun Algıladığı Anne-Baba Tutumu İle Çocukların, Ergenlerin, Gençlerin Akademik Başarıları ve Benlik Algıları Arasındaki İlişkiler*. H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara. 2000.

26. Yılmaz A. Çocuk Yetiştirme Tutumları: Kuramsal Yaklaşımlar ve Görgül Çalışmalar. Türk Psikoloji Yazıları. Ankara. 1999;1(3):99-118.
27. Baumrind D. Effects of authoritative parental control on child behavior. Child Development. 1966;37 (4):887-908.
28. Yavuzer H. Çocuk Eğitimi El Kitabı. 3. Basım, Remzi Kitapevi, İstanbul.1996.
29. Yörükoğlu A. Çocuk Ruh Sağlığı. Esin Yayınevi. İstanbul.1995.
30. Demir E. K, Şendil G. Ebeveyn Tutum Ölçeği. Türk Psikoloji Yazıları. 2008;11(21):15-25.
31. Yavuzer H. Ana-baba ve çocuk. 13. Baskı. Remzi Kitapevi. İstanbul. 2000;262 s.
32. Erkan S, Toran M. Alt sosyo ekonomik düzey annelerin çocuklarını kabul ve reddetme davranışlarının incelenmesi (Diyarbakır ili örneği). Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2004;27:91-97.
33. Heyndrick F. The role of parenting and family background on Turkish Adolescents' academic achievement. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Boğaziçi Üniversitesi. 2004.
34. Vural B. Öğrencilerin başarısı için, aile okul birlikteliği. İstanbul. 2.Baskı. 2004;381s.
35. Dönmezer İ. Ailede iletişim ve etkileşim. Sistem Yayıncılık. İstanbul. 1999;189s.
36. Tuzcuoğlu N, Tuzcuoğlu S. Çocuğun cinsel eğitimi. Anne ben nasıl doğdum. 4.Baskı. Morpa Kitapevi. İstanbul. 2007.
37. Aksaray S. Adölesanların benlik imajlarını etkileyen etmenlerden anne-baba tutum algısı. Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmamış). Çukurova Üniversitesi. Adana. 1992;132s.
38. Candemir F. Anne-baba tutumlarının çocuktaki benlik kavramı üzerine etkisi. Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmamış). İstanbul Üniversitesi. İstanbul. 2000;111s.
39. Jeffrey W, Trawick S. Early Childhood Development: A Multicultural Perspective. 6th Edition. Jan 17, 2013.
40. Tuzgöl M. Ana-baba tutumları farklı lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi (Yayınlanmamış). Hacettepe Üniversitesi. Ankara. 1998;102 s.
41. Yalçın H. Çocuk Gelişimi. Nobel Yayın ve Dağıtım. Karaman. 2010.
42. Kairys S W, Johnson C F. Committee on child abuse and neglect. The psychological maltreatment of children- Technical report. Pediatrics. 2002;109.

43. Gushurst C A. Child abuse: Behavioral aspects and other associated problems. *Pediatr Clinical North Am.* 2003;50:919-938.
44. Barett P, Alison S, Healey L. Do parent and child behaviours differentiate families whose children have obsessive-compulsive disorder from other clinic and non-clinic families? *Journal of Child Psychology and Psychiatry.* 2002;45:597-607.
45. Rey M J, Walter G, Plopp M J, Denshire E. Family environment in attention deficit hyperactivity, oppositional defiant and conduct disorders. *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry.* 2000;34:453- 457
46. Laird D R, Pettit S G, Dodge A K, Bates E J. Change in parent's monitoring knowledge: links with parenting, relationship quality, adolescent beliefs, and antisocial behavior. *Social Development.* 2003;12:402-419.
47. Hart H C, Nelson A D, Robinson C C, Olsen F S ve ark. Overt and relational aggression in Russian nurseryschool-age children: parenting style and marital linkages, *Developmental Psychology.* 1998;34(4):687-697.
48. Dam H. Öğrencinin Okul Başarısında Aile Faktörü. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.* 2008;7(14):75- 99.
49. Epstein N B, Bolwin L.M, Bishop D.S. The Mc Master family assessment device. *Journal of Marital and Family Therapy.* 1983; 9:171-180.
50. Meadows S O, Brown J S, Elder G H. Depressive symptoms, stress, and support: gendered trajectories from adolescence to young adulthood. *Journal of Youth and Adolescence.* 2006;35:93.
51. Yavuzer H. Anne-Baba ve Çocuk. 18. Basım. İstanbul. Remzi Kitabevi. 2005.
52. Yörükoğlu A. Çocuk Ruh Sağlığı. 24. Basım. İstanbul. Remzi Kitabevi. 2000.
53. Erol A, Toprak G, Yazıcı F. Üniversite öğrencisi kadınlarda yeme bozukluğu ve genel psikolojik belirtileri yordayan etkenler. *Türk Psikiyatri Dergisi.* 2002; 13(1): 48-57.
54. Sümer N, Güngör D. Çocuk yetiştirme stillerinin bağlanma stilleri, benlik değerlendirmeleri ve yakın ilişkiler üzerindeki etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi.* 1999;14(44):35_58.
55. Erdoğan S. Evlilik Uyumu İle Psikiyatrik Rahatsızlıklar, Bağlanma Stilleri ve Mizaç ve Karakter Özellikleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı. Ankara. 2007

56. Cummings E. M, Davies P. Children and Marital Conflict: The Impact of Family Dispute and Resolution. New York. The Guilford Pres. 1994;87-110.
57. Cox M J, Paley B, Harte K. Interparental Conflict and Parent-Child Relationships. Ed. by, J. H. Grych, F. D. Fincham, Interparental Conflict and Child Development. U.K. Cambridge University Press. 2001; 249-272.
58. Belsky J. Determinants of Parenting: A Process Model. Child Development. 1984;55(1): 83-96.
59. Najman J K, Behrens M B. C, Andersen M, Bor W, ve ark. Impact of Family Type and Family Quality on Child Behavior Problems: A Longitudinal Study. Journal of American Academy of Child and Adolescent Psychiatry. 1997;36(10):1357-1365.
60. Erbek E, Beştepe E, Akar H, Eradaamlar N. ve ark. Evlilik Uyumu. Düşünen Adam. 2005;18 (1): 39-47.
61. Yılmaz A. Eşler arasındaki uyum, anne-baba tutumu ve benlik algısı arasındaki ilişkilerin gelişimsel olarak incelenmesi. Türk Psikoloji Dergisi.2001;16 (47):1-20.
62. Elibol F, Mağden D, Alpar R. Anne babalık becerilerinde özyeterlik ölçeği'nin (1-3 yaş) geçerlik ve güvenirliği. Toplum Hekimliği Bülteni. 2007; 26(3):25-32.
63. Oyserman D, Mowbray CT, Meares PA, Firminger KB. Parenting among mothers with a serious mental illness. Am J Orthopsychiatry. 2000;70: 296-315.
64. Coleman P K, Karraker K H. Self-Efficacy And Parenting Quality: Findings and Future Applications. Developmental Review. 1997;18: 47–85.
65. Hastings R P, Brown T. Behavior problems of children with autism, parental selfefficacy, and mental health. American Journal on Mental Retardation. 2002;107(3):222-232.
66. Cutrona C E, Troutman B R. Social support, infant temperament, and parenting selfefficacy:a mediational model of postpartum depression. Child Development. 1986;57:1507-1518.
67. Abidin R R. The determinants of parenting behavior. Journal of Clinical Child Psychology. 1992; 21 (4):407-412.
68. Rodgers A Y. Multiple Sources of Stress and Parenting Behavior. Children and Youth Services Review. 1998; 20 (6):525-546.
69. Deater-deckard K. Parenting Stress and Child adjusment: some Old Hypotheses and New Questions. Clinical Psychology. Science and Practice. 1998;5 (3):314-332.

70. Gülaldı Demet Erken. Çocuklukta Serebral Palsili ve Otistik Çocuk Annelerinin Ebeveyn Stres Düzeylerinin Yaşam Doyumları ile İlişkinin İncelenmesi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul. 2010.
71. Bor W, Sanders M R. Correlates of self-reported coercive parenting of preschoolaged children at high risk for the development of conduct problems. Australian and New Zealand Journal of Psychiatry. 2004;3(9):738-745.
72. Anthony L G, Anthony B J, Glanville D N, Naiman D Q, ve ark. The relationship between parenting stress, parenting behaviour and preschoolers' social competence and behaviour problems in the classroom. Infant and Child Development. 2005;14:133-154.
73. Weaver C M, Shaw D S, Dishion T J, Wilson M N. Parenting self-efficacy and problem behavior in children at high risk for early conduct problems: The mediating role of maternal depression. Infant Behavior and Development. 2008;31(4):594-605.
74. Mert E, Hallıoğlu O, Çamdeviren H. A. Turkish Version of the Parenting Stress Index Short Form: A Psychometric Study. Journal of Medical Sciences. 2008;28: 291-296.
75. Berry J O, Jones W H. Parental Stress Scale. Initial Psychometric Evidence. Journal of Social and Personal Relationships. 1995;12: 463-472.
76. Kaner S. Aile Stresini Değerlendirme Ölçeği (The Questionnaire on Resource and Stress-F) Faktör Yapısı, Güvenirlik ve Geçerlik Çalışmaları. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. 2001;34 (1):1-10.
77. Schaefer E S, Bell R Q. Development of a parental attitude research instrument. Child Development. 1958; 29:339-361.
78. Le compte G, Le compte A, Özer S.A. Üç sosyo-ekonomik düzeyde, Ankaralı annelerin çocuk yetiştirme tutumları: Bir ölçek uyarlaması. Psikoloji Dergisi. 1978;1(1):5-9.
79. Öner N. Türkiye’de kullanılan psikolojik testlerden örnekler. Bir başvuru kaynağı. 2. Basım. Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi. İstanbul. 2006.
80. Robinson C C, Mandelco B L, Olsen S F, Hart C H. The parenting styles and dimension questionnaire. Handbook of Family Measurement Techniques. Thousand Oaks. Sage. 2001;3:319-321.
81. Kapçı E G, Erdiñç S. Anne-Baba Tutum Ölçeğinin 3-13 Yaş Aralığında Çocuğu Bulunan Annelerde Değerlendirilmesi. 18. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı’nda sözel bildiri olarak sunulması kabul edilmiştir. 2009.

82. Epstein S. Scoring and Interpreting of the Mother-Father- Peer Scale. Amherst, Department of Psychology. University of Massachusetts. 1983.
83. Lovejoy M C, Weis R, O'hare E, Rubin C.E. Development and initial validation of the parent behavior inventory. *Psychological Assessment*. 1999;11(4):534-545.
84. Sessa M F, Avenevoli S, Steinberg L, Morris S A. Correspondence among informants on parenting: Preschool children, mothers and observers. *Journal of Family Psychology*. 2001; 15(1):53-68.
85. Torun, A. A preliminary form of a scale on mother attitudes toward highly competitive school entrance exams for fifth grade students. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul. Boğaziçi Üniversitesi. 1989.
86. Maccoby E, Martin J A. Socialization in the context of family: Parent-child interaction. *Handbook of child psychology. Socialization, personality, and social development*. New York. Wiley. 1983; 4:1-101.
87. Sümer N, Güngör D. Çocuk yetiştirme stillerinin bağlanma stilleri, benlik değerlendirmeleri ve yakın ilişkiler üzerindeki etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*. 1999;14(44): 35-58.
88. Çağdaş A. İletişim dilinin 4-5 yaş çocuklarının sosyal gelişimlerine etkileri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çocuk Gelişimi Doktora Tezi*. Konya. 1997.
89. Karabulut Demir, Şendil. Ebeveyn Tutum Ölçeği: *Türk Psikoloji Yazıları*. 2008; 11(21):15-25.
90. Baydur H, Eser E. Uygulama: Yaşam kalitesi ölçeklerinin psikometrik çözümlenmesi *Sağlıkta Birikim*. 2006;1(2):99-123.
91. Blacker D. Psychiatric Rating Scales. In: Kaplan & Sadock's Comprehensive Textbook of Psychiatry. 9th Edition. (Eds: Sadock BJ, Sadock Virginia A, Ruiz P) Lippincott Williams, Wilkins. USA. 2009:1032-1059.
92. King RA, Schwab-Stone ME, Thies AP, Peterson BS ve ark. Psychiatric Examination of the Infant, Child, and Adolescent. In: Kaplan & Sadock's Comprehensive Textbook of Psychiatry. 9th Edition. Eds: Sadock BJ, Sadock VA, Ruiz P. Lippincott Williams & Wilkins. 2009;3366-3399.
93. Preacher KJ, MacCallum RC. Exploratory factor analysis in behavior genetics research: Factor recovery with small sample size. *Behavior Genetics*. 2002; 32(2):153-161.
94. Tavşancıl E. Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi. Nobel Yayın Dağıtım. Ankara. 2002.

95. Sanders MR, Morawska A, Haslam DM, Filus A ve ark. Parenting and Family Adjustment Scales (PAFAS): validation of a brief parent-report measure for use in assessment of parenting skills and family relationships. *Child Psychiatry Hum Dev.* 2014;45(3):255-72.
96. Belsky J. Trouble in the Second Year: Three Questions about Family Interaction. *Child Dev.* 67(2):556-578.
97. Olson SL et al. Early developmental precursors of externalizing behavior in middle childhood and adolescence. *J Abnorm Child Psych.* 2000; 28(2):119-133.
98. Shaw DS, Owens EB. Infant and Toddler Pathways Leading to Early Externalizing Disorders. *J Am Acad Child Psy.* 2001;40(1):36.
99. Mejia A, Filus A, Calam R, Morawska A ve ark. Measuring Parenting Practices and Family Functioning with Brief and Simple Instruments: Validation of the Spanish Version of the PAFAS. *Child Psychiatry Hum Dev.* 2015; 46(3):426-437.
100. Robinson C. C, Mandleco B, Olsen S. F, Hart C. H. The Parenting Styles and Dimensions Questionnaire. In J. Touliatos, B. Perlmutter (Eds.). *Handbook of family measurement techniques.* Thousand Oaks: Sage. 2nd ed. 2001: 319–321.
101. Kapçı E.G, Erdiñç S. Anne-Baba Tutum Ölçeğinin 3-13 Yaş Aralığında Çocuğu Bulunan Annelerde Değerlendirilmesi. 18. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı'nda sözel bildiri olarak sunulması kabul edilmiştir. 2009.
102. Önder A, Gulay H. Reliability and Validity of Parenting Styles & Dimensions Questionnaire. *World Conference on Educational Sciences (WCES-2009).* Cyprus Educational Sciences Association, Nicosia, North Cyprus, (04-07 February, 2009). *Procedia- Social and Behavioral Sciences.* 2009;1(1):508- 514.
103. Kılıç C. Genel Sağlık Anketi: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Derg,* 1996;7:3-11.
104. Tezer, E. Evlilik İlişkisinden Sağlanan Doyum: Evlilik Yaşamı Ölçeği. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi.* 1996; 2 (7):1-7.
105. Aksakoğlu G. Araştırmada elde edilen hızlar ve Korelasyon ve regresyon bölümleri. *Sağlıkta Araştırma Teknikleri ve Analiz Yöntemleri.* Dokuz Eylül Üniversitesi Yayın Komisyonu. İzmir. 2001:70-92;305-346.
106. Tavşancıl E. Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi, Ankara:Nobel Yayın Dağıtım. 2006.

107. Aras Ş, Ünlü G, Taş FV. Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Polikliniğine Başvuran Hastalarda Belirtiler, Tanılar ve Tanıya Yönelik İncelemeler Klinik Psikiyatri. 2007;10:28-37.
108. Tanrıöver S. K.T.Ü Tıp Fakültesi Çocuk Psikiyatrisi polikliniğine 2 yıl içinde başvuran çocukların demografik özellikleri ve başvuru yakınmaları Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi. 1996;3:69-72.
109. Mueller R. O, Hancock G. R. Factor Analysis and Latent Structure: Conformatory Factor Analysis. In N. J. Smelser & P. B. Baltes (Eds.), International Encyclopedia of Social and Behavioral Sciences Oxford. England. Pergamon. 2001;5239-5244.
110. Özdamar K. Paket Programlar İle İstatistiksel Veri Analizi. Genişletilmiş 5. Baskı. Kaan Kitabevi. Eskişehir. 2004; 661-673.
111. Gözüm S, Aksayan S. Kültürlerarası Ölçek Uyarlaması İçin Rehber II: Psikometrik Özellikler ve Kültürlerarası Karşılaştırma. Hemşirelik Araştırma Geliştirme Dergisi. 2003; (5)1: 3-14.
112. Weir J. P. Quantifying test-retest reliability using Intraclass Correlation Coefficient and the SEM. Journal of Strength & Conditioning Research. 2005; 19(1):231-240.
113. Borg WL, Gall. Educational Reaserch. New York, Longman.1989:145.
114. Büyüköztürk Ş. Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı. Ankara: PegemA Yayıncılık.2002.
115. Costello A. B, Osborne J. W. Exploratory Factor Analysis: Four recommendations for getting the most from your analysis. Practical Assessment, Research, and Evaluation. 2005; 10(7):1-9.
116. Henson R. K, Roberts J. K. Use of Exploratory Factor Analysis in Published Research: Common Errors and Some Comment on Improved Practice. Educational and Psychological Measurement. 2006; 66:393-416.
117. Tuzcuoğlu N. Bir Aile Olmak, Anne-Baba Olmanın Altın Kuralları. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.2004.
118. Regalado M, Sareen H, Inkelas M ve ark. Parents'discipline of young children: result from the national survey of early childhood health. Pediatrics. 2004;113:1952-1958.
119. Kircaali-Iftar G.How do Turkish Mothers Discipline Children? An Analysis from a Behavioral Perspective. Child Care Health Dev. 2005;31:193-201.

120. Erkman F, Rohner RP. Youths' perceptions of corporal punishments, parental acceptance, and psychological adjustment in a Turkish metropolis. *Cross- Cultural Research*. 2006; 40:250-267.
121. Bilir S, Ari M, Donmez NB. Physical abuse in 16,000 children with 2-4 years of age. *J Child Dev Edu*. 1986;1:7-14.
122. American Academy of Pediatrics. Committee Psychosocial Aspects of Child and Family Health. Guidance for effective discipline. *Pediatrics*. 1998; 100:723-728.
123. Tahiroğlu AY, Bahalı K, Avcı A, Seydaoğlu G ve ark. The relationship between discipline methods, demographic data and behavioral problems. *Turk J Child Adolesc Ment Health*. 2009;16(2): 67-81.
124. Sprinthall N. A, Collins W. A. *Adolescent psychology: A developmental view* (3th ed.). New York: McGraw-Hill, Inc. 1995.
125. Çokluk Ö, Şekercioğlu G, Büyüköztürk Ş. *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi. 2010.

EKLER

Ek-1: Parenting and Family Adjustment Scale (PAFAS)

Parenting and Family Adjustment Scales (PAFAS)

Please read each statement and select a number 0, 1, 2 or 3 that indicates how true the statement was of you **over the past four (4) weeks**. There are no right or wrong answers. Do not spend too much time on any statement.

Example:

If my child doesn't do what they're told to do, I give in and do it myself.

0 1 2 3

The rating scale is as follows:

- 0. Not true of me at all
- 1. True of me a little, or some of the time
- 2. True of me quite a lot, or a good part of the time
- 3. True of me very much, or most of the time

How true is this of you?				
	Not at all	A little	Quite a lot	Very much
1. If my child doesn't do what they're told to do, I give in and do it myself	0	1	2	3
2. I give my child a treat, reward or fun activity for behaving well	0	1	2	3
3. I follow through with a consequence (e.g. take away a toy) when my child misbehaves	0	1	2	3
4. I threaten something (e.g. to turn off TV) when my child misbehaves but I don't follow through	0	1	2	3
5. I shout or get angry with my child when they misbehave	0	1	2	3
6. I praise my child when they behave well	0	1	2	3
7. I try to make my child feel bad (e.g. guilt or shame) for misbehaving to teach them a lesson	0	1	2	3
8. I give my child attention (e.g. a hug, wink, smile or kiss) when they behave well	0	1	2	3

9. I spank (smack) my child when they misbehave	0	1	2	3
10. I argue with my child about their behaviour / attitude	0	1	2	3
11. I deal with my child's misbehaviour the same way all the time	0	1	2	3
12. I give my child what they want when they get angry or upset	0	1	2	3
13. I get annoyed with my child	0	1	2	3
14. I chat / talk with my child	0	1	2	3
15. I enjoy giving my child hugs, kisses and cuddles	0	1	2	3
16. I am proud of my child	0	1	2	3
17. I enjoy spending time with my child	0	1	2	3
18. I have a good relationship with my child	0	1	2	3
19. I feel stressed or worried	0	1	2	3
20. I feel happy	0	1	2	3
21. I feel sad or depressed	0	1	2	3
22. I feel satisfied with my life	0	1	2	3
23. I cope with the emotional demands of being a parent	0	1	2	3
24. Our family members help or support each other	0	1	2	3
25. Our family members get on well with each other	0	1	2	3
26. Our family members fight or argue	0	1	2	3
27. Our family members criticize or put each other down	0	1	2	3

**How true is this
of your child?**

Not A Quite Very
at all little a lot much

**If you are in the relationship please answer the following 3
questions**

28. I work as a team with my partner in parenting	0	1	2	3
29. I disagree with my partner about parenting	0	1	2	3
30. I have a good relationship with my partner	0	1	2	3

Ek-2: Anne Babalık ve Aile Uyum Ölçeği (PAFAS-TR)

ANNEBABALIK VE AİLE UYUM ÖLÇEĞİ (PAFAS-TR)

Lütfen her cümleyi okuyunuz ve son 4 haftadır sizin için bu durumun ne kadar doğru olduğunu gösteren 0, 1, 2 veya 3 sayılarından birini seçin.

Yanlış ya da doğru cevap yoktur. Cümleler üzerinde çok fazla zaman harcamayın.

Ölçeğin puanlaması şu şekildedir

0. Benim için hiç bir zaman doğru değildir.
1. Benim için biraz veya bazı zamanlarda doğrudur.
2. Benim için sıkça veya çoğu zaman doğrudur.
3. Benim için çok fazla veya hemen her zaman doğrudur.

ÖRNEK:

Eğer çocuğum ona söyleneni yapmıyorsa, durumu kabullenip kendim yapıyorum. 0 1 2 3

Bu durum sizin için ne kadar doğru?

Hiç Biraz Sıkça Çok Fazla

1. Eğer çocuğum ona söyleneni yapmıyorsa, durumu kabullenip kendim yapıyorum.	0	1	2	3
2. Çocuğum iyi bir davranışta bulunduğu zaman, ona hoşuna giden bir şey, bir ödül verir ya da eğlenceli bir aktivite ile ödüllendiririm.	0	1	2	3
3. Çocuğum uygun davranmadığı zaman bunun bir yaptırımı olur. (Örneğin oyuncasını alırım)	0	1	2	3
4. Çocuğum uygun davranmadığı zaman onu bir şeyle tehdit ederim. (Örneğin televizyonu kapatmak) ama bunu yerine getirmem.	0	1	2	3
5. Uygun davranmadığı zaman çocuğuma kızarım ya da bağırırım.	0	1	2	3

6. Çocuğum iyi davrandığı zaman onu takdir ederim.	0	1	2	3
7. Çocuğum uygun davranmadığı zaman, ona ders vermek için, kendisini kötü hissetmesini sağlamaya çalışırım (Örneğin suçlu ya da utanmış)	0	1	2	3
8. İyi bir davranışta bulunduğunda çocuğuma ilgi gösteririm. (Kucaklama, göz kırpma, gülümseme ya da öpme gibi)	0	1	2	3
9. Çocuğum uygun davranmadığı zaman poposuna bir şaplak (ya da bir tokat) atarım.	0	1	2	3
10. Davranışları ya da tutumları ile ilgili çocuğumla tartışırım.	0	1	2	3
11. Çocuğumun uygun olmayan davranışları ile her zaman aynı şekilde başa çıkarım.	0	1	2	3
12. Çocuğum kızdığı ya da morali bozuk olduğu zaman, ne istiyorsa onu yaparım.	0	1	2	3
13. Çocuğum beni kızdırır/sinir eder.	0	1	2	3
14. Çocuğumla konuşurum/sohbet ederim.	0	1	2	3
15. Çocuğuma sarılmak, onu kucaklamak ya da öpmek hoşuma gider.	0	1	2	3
16. Çocuğumla gurur duyarım.	0	1	2	3
17. Çocuğumla zaman geçirmekten keyif alırım.	0	1	2	3
18. Çocuğumla güzel bir ilişkim var.	0	1	2	3
19. Kendimi stresli ya da kaygılı hissederim.	0	1	2	3
20. Kendimi mutlu hissederim.	0	1	2	3
21. Kendimi üzgün ya da mutsuz hissederim.	0	1	2	3
22. Hayatımdan memnunum.	0	1	2	3
23. Annebaba olmanın duygusal zorlukları/yükü ile başa çıkabilirim.	0	1	2	3
24. Aile üyelerimiz birbirini destekler ya da birbirine yardım eder.	0	1	2	3
25. Aile üyelerimiz birbiriyle iyi geçinir.	0	1	2	3
26. Aile üyelerimiz birbirleriyle kavga eder ya da tartışırlar.	0	1	2	3
27. Aile üyelerimiz birbirini eleştirir ya da aşağılarlar.	0	1	2	3

Bu durum sizin için ne kadar doğru?

Hiç Biraz Sıkça Çok Fazla

Eğer eşinizle birlikte yaşıyorsanız lütfen aşağıdaki üç soruyu cevaplandırın

28. Annebabalık konusunda eşimle bir takım gibi çalışırım.	0	1	2	3
29. Annebabalık konusunda eşimle aynı fikirleri paylaşmıyorum.	0	1	2	3
30. Eşimle iyi bir ilişkimiz var.	0	1	2	3

Ek-3: Anne Babalık Stilleri ve Boyutları Ölçeği (ASBÖ)

ANNEBABALIK STİLLERİ VE BOYUTLARI ÖLÇEĞİ

DİKKAT: Aşağıdaki ifadelerde belirtilen davranışları ne kadar sıklıkla çocuğunuza gösterdiğinizizi ilgili rakamı işaretleyerek belirtiniz.

DAVRANIŞI GÖSTERME SIKLIĞI

1 = Hiçbir zaman 2 = Seyrek 3 = Yarı yarıya 4 = Çok sık 5 = Her zaman

	Hiçbir zaman	Seyrek	Yarı yarıya	Çok sık	Her zaman
1. Çocuğumun duygu ve ihtiyaçlarına duyarlıyım.	1	2	3	4	5
2. Çocuğumu disipline sokmak için fiziksel cezalandırmayı kullanırım.	1	2	3	4	5
3. Çocuğumdan bir şey yapmasını istemeden önce O'nun isteklerini dikkate alırım.	1	2	3	4	5
4. Çocuğum niçin “söz dinlemek zorunda olduğunu” sorduğunda ‘çünkü ben öyle diyorum’ veya ‘çünkü ben senin annenim / babanım ve böyle davranmanı istiyorum’ derim.	1	2	3	4	5
5. Çocuğumun iyi ve kötü davranışları hakkında ne hissettiğimi O'na açıklarım.	1	2	3	4	5
6. Çocuğum itaat etmediğinde O'na bir şaplak atarım.	1	2	3	4	5
7. Çocuğumu sorunları hakkında konuşmaya teşvik ederim.	1	2	3	4	5
8. Çocuğumu disipline sokmakta zorlanırım.	1	2	3	4	5
9. Çocuğum benimle aynı görüşü paylaşmadığında bile kendisini rahatça ifade etmesine teşvik ederim.	1	2	3	4	5
10. Çocuğuma çok az bir açıklama yapıp, O'na tanıdığım ayrıcalıkları kaldırarak, çocuğumu cezalandırırım.	1	2	3	4	5
11. Kuralların nedenlerini vurgularım.	1	2	3	4	5
12. Çocuğum üzgün olduğunda O'nu rahatlatır ve anlayışlı davranırım.	1	2	3	4	5
13. Çocuğum yanlış davranışlarda bulunduğu anda O'na bağırıp çağırırım.	1	2	3	4	5
14. Çocuğum iyi davrandığında O'nu överim.	1	2	3	4	5
15. Çocuğum herhangi bir şeye isyan ettiğinde, pes ederim.	1	2	3	4	5
16. Çocuğuma karşı öfkeden patlarım.	1	2	3	4	5

17. Çocuğumu gerçekten cezalandırmak yerine, O'nu cezalandırmakla tehdit ederim.	1	2	3	4	5
18. Aile için plan yaparken çocuğumun tercihlerini dikkate alırım.	1	2	3	4	5
19. İtaat etmediğinde çocuğumu tutup sarsarım.	1	2	3	4	5
20. Çocuğumu cezalandıracağımı söylerim ama aslında cezalandırmam.	1	2	3	4	5
21. Görüşlerini ifade etmesine teşvik ederek, çocuğuma saygı gösteririm.	1	2	3	4	5
22. Çocuğumun, aile kurallarına katkıda bulunmasına olanak sağlarım.	1	2	3	4	5
23. Çocuğumun gelişmesi için O'nu azarlar ve eleştiririm.	1	2	3	4	5
24. Çocuğumu şımartırım.	1	2	3	4	5
25. Kurallara neden uyulması gerektiğini çocuğuma anlatırım.	1	2	3	4	5
26. Hiçbir gerekçe göstermeden ya da çok az gerekçe göstererek, ceza olarak çocuğumu tehdit ederim.	1	2	3	4	5
27. Çocuğumla birlikte sıcak ve samimi vakit geçiririm.	1	2	3	4	5
28. Hiç açıklama yapmadan ya da çok az bir açıklama yapıp, çocuğumu bir yerde tek başına bırakarak cezalandırırım.	1	2	3	4	5
29. Çocuğumu, yaptıklarının sonuçları hakkında konuşmaya teşvik ederek, davranışlarının etkisini anlamasına yardımcı olurum.	1	2	3	4	5
30. Çocuğumun davranışları beklentilerime uymadığında, O'nu azarlar ya da eleştiririm.	1	2	3	4	5
31. Çocuğuma, davranışlarının sonuçlarını açıklarım.	1	2	3	4	5
32. Çocuğum yanlış davrandığında tokat atarım.	1	2	3	4	5

Ek-4: Evlilik Yaşamı Ölçeği (EYÖ)

EVLİLİK YAŞAMI ÖLÇEĞİ

Aşağıda evlilik yaşamına ilişkin 10 cümle bulunmaktadır. Bu cümlelerden her birinin altında da “kesinlikle katılmıyorum”, “katılmıyorum”, “kararsızım”, “katılıyorum”, “kesinlikle katılıyorum” seçenekleri yer almaktadır. Her cümleyi dikkatle okuyunuz ve sizin evlilik yaşamınıza uygun seçeneğe çarpı (×) koyarak işaretleyiniz. Sizden isminizi yazmanız istenmemektedir. Sonuçlar yalnız araştırma amacıyla kullanılacak ve kesinlikle gizli tutulacaktır. İhtenlikle verdiğiniz inandığımız cevaplarınız için şimdiden teşekkür ederiz.

1.Evlilikten beklediklerimin çoğu gerçekleşti.

- ☐ Kesinlikle katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Kararsızım
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Kesinlikle katılıyorum

2. Evliliğimizdeki engellerin aşılmaz olduğunu düşünüyorum.

- ☐ Kesinlikle katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Kararsızım
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Kesinlikle katılıyorum

3. Evliliğimizi çok anlamlı buluyorum.

- ☐ Kesinlikle katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Kararsızım
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Kesinlikle katılıyorum

4. Evliliğimizde giderek eksilen heyecan beni rahatsız ediyor.

- ☐ Kesinlikle katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Kararsızım
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Kesinlikle katılıyorum

5. Evliliğimiz zaman zaman bana yük gibi geliyor.

- ☐ Kesinlikle katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Kararsızım
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Kesinlikle katılıyorum

6. Huzurlu bir ev yaşamım var.

- ☐ Kesinlikle katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Kararsızım
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Kesinlikle katılıyorum

7. Evliliğimiz her geçen gün daha iyiye doğru gitti.

- ☐ Kesinlikle katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Kararsızım
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Kesinlikle katılıyorum

8. Bizim ilişkimiz ideal bir karı-koca ilişkisidir.

- ☐ Kesinlikle katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Kararsızım
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Kesinlikle katılıyorum

9. Eşim benim için aynı zamanda iyi bir arkadaşır.

- ☐ Kesinlikle katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Kararsızım
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Kesinlikle katılıyorum

10. Baş başa kaldığımız zaman benim canım hiç sıkılmaz.

- ☐ Kesinlikle katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Kararsızım
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Kesinlikle katılıyorum

Ek-5: Genel Sağlık Anketi (GSA)

GENEL SAĞLIK ANKETİ

Lütfen bu açıklamayı dikkatle okuyunuz.

Son birkaç hafta içinde herhangi bir şikayetinizin olup olmadığını, genel olarak sağlığınızın nasıl olduğunu öğrenmek istiyoruz. Bütün soruları, size en uygun cevabı işaretleyerek cevaplandırınız.

SON ZAMANLARDA

Endişeleriniz nedeni ile uykusuzluk çekiyor musunuz?

☐ Hayır, hiç çekmiyorum ☐ Her zamanki kadar ☐ Her zamankinden sık ☐ Çok sık

Kendinizi sürekli zor altında hissediyor musunuz?

☐ Hayır, hissetmiyorum ☐ Her zamanki kadar ☐ Her zamankinden sık ☐ Çok sık

Yaptığınız işe dikkatinizi verebiliyor musunuz?

☐ Her zamankinden iyi ☐ Her zamanki kadar ☐ Her zamankinden kötü ☐ Çok kötü

Çevrenizde yararlı bir rol oynadığınızı düşünüyor musunuz?

☐ Her zamankinden çok ☐ Her zamanki kadar ☐ Her zamankinden az ☐ Çok az

Sorunlarınızla başa çıkabilmek için kendinizi yeterli görüyor musunuz?

☐ Her zamankinden çok ☐ Her zamanki kadar ☐ Her zamankinden az ☐ Çok az

Karar vermekte güçlük çekiyor musunuz?

☐ Hayır, hiç çekmiyorum ☐ Her zamanki kadar ☐ Her zamankinden sık ☐ Çok sık

Karşılaştığınız güçlüklerin üstesinden gelemediğinizi hissediyor musunuz?

☐ Hayır, hiç hissetmiyorum ☐ Her zamanki kadar ☐ Her zamankinden sık ☐ Çok sık

Değişik yönlerden baktığınızda kendinizi mutlu hissediyor musunuz?

☐ Her zamankinden çok ☐ Her zamanki kadar ☐ Her zamankinden az ☐ Çok az

Günlük işlerinizden zevk alabiliyor musunuz?

☐ Her zamankinden çok ☐ Her zamanki kadar ☐ Her zamankinden az ☐ Çok az

Kendinizi mutsuz ve çökkün hissediyor musunuz?

☐ Hayır, hiç hissetmiyorum ☐ Her zamanki kadar ☐ Her zamankinden çok ☐ Çok sık

Kendinize güveninizde azalma var mı?

☐ Hayır, hiç yok ☐ Her zamanki kadar ☐ Her zamankinden çok ☐ Çok fazla

Kendinizi değersiz biri olarak görüyor musunuz?

☐ Hayır, hiç görmüyorum ☐ Her zamanki kadar ☐ Her zamankinden sık ☐ Çok sık

Ek 6: Sosyodemografik Veri Toplama Formu

SOSYO-DEMOGRAFIK VERİ TOPLAMA FORMU

Bu anket siz ve aileniz hakkında bilgi toplamaktadır. Lütfen her soruyu okuyun ve cevaplayın. Verilen tüm bilgiler kesinlikle gizli tutulacaktır ve yazılı onayınız olmadan başka bir çalışmada kullanılamayacaktır.

1.Adınız-Soyadınız:

2.Yaşınız:

3.Adresiniz :

4.Telefon numaranız:

5.Tarih:

Aile ile ilgili bilgiler:

6.Çocuğunuzun cinsiyeti: ☐Kız ☐ Erkek

7.Çocuğunuzun yaşı:

8.Çocuğunuzun doğum tarihi:

9.Çocuğunuza olan yakınlığınız:

☐ Anne (öz anne veya evlat edinmiş) ☐ Baba (öz baba veya evlat edinmiş)

☐ Üvey anne ☐ Üvey baba

☐ Koruyucu anne ☐ Koruyucu baba

☐ Diğer(Lütfen açıklayınız) ☐ Diğer(Lütfen açıklayınız)

10.Medeni durumunuz:

☐ Evli ☐ Hiç evlenmemiş

☐ Ayrılmış ☐ Dul kadın/erkek

☐ Boşanmış ☐ Nikahsız birlikte yaşayan

11.Çocuğunuzun birlikte yaşadığı ev halkını nasıl tanımlarsınız?

☐ Çekirdek aile (anne-baba-çocuklar)

☐ Geniş aile (babaanne,anneanne,dede...)

☐ Tek ebeveynli aile

Eğitim ve Mesleğiniz ile ilgili bilgiler:

12. Annenin eğitim durumu:

- ☐ Okur yazar ☐ İlkokul mezunu
- ☐ Ortaokul mezunu ☐ Lise mezunu
- ☐ Üniversite mezunu ☐ Lisans üstü eğitim

13. Babanın eğitim durumu:

- ☐ Okur yazar ☐ İlkokul mezunu
- ☐ Ortaokul mezunu ☐ Lise mezunu
- ☐ Üniversite mezunu ☐ Lisans üstü eğitim

14. Annenin Mesleği:

- ☐ Ev hanımı ☐ Memur
- ☐ İşçi ☐ Emekli
- ☐ Diğer (Lütfen açıklayınız)

15. Babanın mesleği :

- ☐ İşsiz ☐ Memur
- ☐ İşçi ☐ Emekli
- ☐ Diğer (Lütfen açıklayınız)

16. Aylık gelir düzeyiniz nedir ?

- ☐ 1100 liranın altı ☐ 1100-3800 lira arası ☐ 3800 liranın üstü

17. Aylık kazancınız aşağıdakilerden hangisine daha çok uyuyor?

- ☐ Ev ihtiyaçlarımızı karşılamakta herhangi bir zorluk yaşamıyorum.
- ☐ Son bir yıllık zaman içinde bir dönem temel giderleri karşılamakta zorluk yaşadım.
- ☐ Kazancım sadece almak istediğim bazı şeylere yetiyor.
- ☐ Ev giderlerimin büyük kısmını karşılayamıyorum.

Çocuğunuzun sağlığı:

18.Aşağıdakilerden herhangi biri çocuğunuzda var mı?

☐Evet ☐Hayır

19. Düzenli olarak hastaneye yatmasına neden olan kronik bir hastalık ☐ ☐

Görme ya da işitme problemi ☐ ☐

Fiziksel engel ☐ ☐

Zihinsel engel ☐ ☐

Gelişimsel gerilik ☐ ☐

Sağlık profesyoneli tarafından verilmiş bir diyet listesi ☐ ☐

Başka bir sağlık sorunu mı?(Varsa belirtiniz).....

20.Daha önceden bir anne-baba eğitim programına katıldınız mı ?

☐ Evet (lütfen açıklayınız)

☐ Hayır

Ek 7: Etik Kurul Onayı

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ GİRİŞİMSEL OLMAYAN KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURUL KARARI

ETİK KOMİSYONUN ADI	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ GİRİŞİMSEL OLMAYAN KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU
AÇIK ADRES	Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Dekanlığı 2. Kat İnciraltı-İZMİR
TELEFON	0 232 412 22 54-0 232 412 22 58
FAKS	0 232 412 22 43
E-POSTA	etikkurul@deu.edu.tr

BAŞVURU BİLGİLERİ	DOSYA NO:	1749-GOA
	ARAŞTIRMA	UZMANLIK TEZİ ☐ AKADEMİK AMAÇLI ☐
	ARAŞTIRMANIN AÇIK ADI	Klinik ve Toplum Örneklemelerinde Annebabalık ve Aile Uyum Ölçeği (Parenting and Family Adjustment Scale-Pafas)'nin 2-12 Yaş Aralığındaki Çocukların Annebabaları için Türkçe Geçerlik ve Güvenirlik Özelliklerinin Değerlendirilmesi
	ARAŞTIRMA PROTOKOL KODU	
	SORUMLU ARAŞTIRMACI ÜNVANI/ADI/SOYADI ve UZMANLIK ALANI	Doç.Dr.Fatma Varol TAŞ
	DESTEKLEYİCİ VE AÇIK ADRESİ	-
	DESTEKLEYİCİNİN YASAL TEMSİLCİSİ VE ADRESİ	-
	ARAŞTIRMAYA KATILAN MERKEZLER	TEK MERKEZ ☒ ÇOK MERKEZLİ ☐

DEĞERLENDİRİLEN BELGELER	Belge Adı	Tarihi	Versiyon Numarası	Dili
	ARAŞTIRMA PROTOKOLÜ	Mevcut		Türkçe ☒ İngilizce ☐ Diğer ☐
	ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ LİTERATÜR	Mevcut		Türkçe ☐ İngilizce ☒ Diğer ☐
	BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU	Mevcut		Türkçe ☒ İngilizce ☐ Diğer ☐
	OLGU RAPOR FORMU	Mevcut		Türkçe ☒ İngilizce ☐ Diğer ☐

KARAR BİLGİLERİ	Karar No:2014/33-10	Tarih: 30.10.2014				
	Doç.Dr.Fatma Varol TAŞ'ın sorumlusu olduğu "Klinik ve Toplum Örneklerinde Annebabalık ve Aile Uyum Ölçeği (Parenting and Family Adjustment Scale-Pafas)'nin 2-12 Yaş Aralığındaki Çocukların Annebabaları için Türkçe Geçerlik ve Güvenirlik Özelliklerinin Değerlendirilmesi" isimli klinik araştırmaya ait başvuru dosyası ve ilgili belgeler araştırmanın gerekçe, amaç, yaklaşım ve yöntemleri dikkate alınarak incelenmiş, etik açıdan çalışmanın gerçekleştirilmesinin uygun olduğuna oy birliği ile karar verilmiştir.					
ETİK KURUL BİLGİLERİ						
ÇALIŞMA ESASI	Dokuz Eylül Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu İşleyiş Yönergesi İyi Klinik Uygulamaları Kılavuzu					
ETİK KURUL ÜYELERİ						
Unvanı/Adı/Soyadı	Uzmanlık Alanı	Kurumu	Cinsi yet	Araştırma ile ilişkili mi?		İmza
Prof.Dr.Banu ÖNVURAL (Başkan)	Tıbbi Biyokimya	DEU Tıp Fakültesi Tıbbi Biyokimya Anabilim Dalı	Kadın	E ☐	H ☒	<i>Banu</i>
Prof.Dr.Ş.Reyhan UÇKU (Başkan Yardımcısı)	Halk Sağlığı	DEU Tıp Fakültesi Halk Sağlığı A.D.	Kadın	E ☐	H ☒	<i>Reyhan</i>
Prof.Dr.Nejat SARIOSMANOĞLU	Kalp Damar Cerrahisi	DEU Tıp Fakültesi Kalp Damar Cerrahisi Anabilim Dalı	Erkek	E ☐	H ☒	<i>Katılmadı</i>
Prof.Dr.Ece BÖBER	Pediyatrik Endokrinoloji	DEU Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı	Kadın	E ☐	H ☒	<i>Ece</i>
Prof.Dr.Hüseyin BAŞKIN	Tıbbi Mikrobiyoloji	DEU Tıp Fakültesi Tıbbi Mikrobiyoloji Anabilim Dalı	Erkek	E ☐	H ☒	<i>Hüseyin Başkin</i>
Prof.Dr.Vesile ÖZTÜRK	Nöroloji	DEU Tıp Fakültesi Nöroloji Anabilim Dalı	Kadın	E ☐	H ☒	<i>Vesile</i>
Prof.Dr.Bilgin CÖMERT	İç Hastalıkları (Yoğun Bakım B.D)	DEU Tıp Fakültesi İç Hastalıkları Anabilim Dalı	Erkek	E ☐	H ☒	<i>Bilgin</i>
Prof.Dr.Mukaddes GÜNELİ	Tıbbi Farmakoloji	DEU Tıp Fakültesi Tıbbi Farmakoloji Anabilim Dalı	Kadın	E ☐	H ☒	<i>M.Ömür Güneli</i>
Prof.Dr.Ayşe Aydan ÖZKÜTÜK	Tıbbi Mikrobiyoloji	DEU Tıp Fakültesi Tıbbi Mikrobiyoloji Anabilim Dalı	Kadın	E ☐	H ☒	<i>Katılmadı</i>
Prof.Dr.Nihal GELECEK	Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon	DEU Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Yüksek Okulu	Kadın	E ☐	H ☒	<i>Nihal</i>
Prof.Dr.Işıl TEKMEN	Histoloji ve Embriyoloji	DEU Tıp Fakültesi Histoloji ve Embriyoloji Anabilim Dalı	Kadın	E ☐	H ☒	<i>Işıl</i>
Doç.Dr.Müge KIRAY	Fizyoloji	DEU Tıp Fakültesi Fizyoloji Anabilim Dalı	Kadın	E ☐	H ☒	<i>Müge</i>
Doç.Dr.Şeyda Seren İNTEPELER	Hemşirelik Yönetimi	DEU Hemşirelik Fakültesi Hemşirelik Yönetimi A.D	Kadın	E ☐	H ☒	<i>Şeyda</i>
Uzm.Dr.Ahmet Can BİLGİN	Hukuk	DEU Tıp Tarihi ve Etik A.D	Erkek	E ☐	H ☒	<i>Ahmet Can</i>
Mehmet Erhan ÖZKUL	Sağlık mensubu olmayan üye	D.E.U Tıp Fakültesi İdari Mali İşler	Erkek	E ☐	H ☒	<i>Mehmet Erhan</i>

Dokuz Eylül Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu Karar Formu